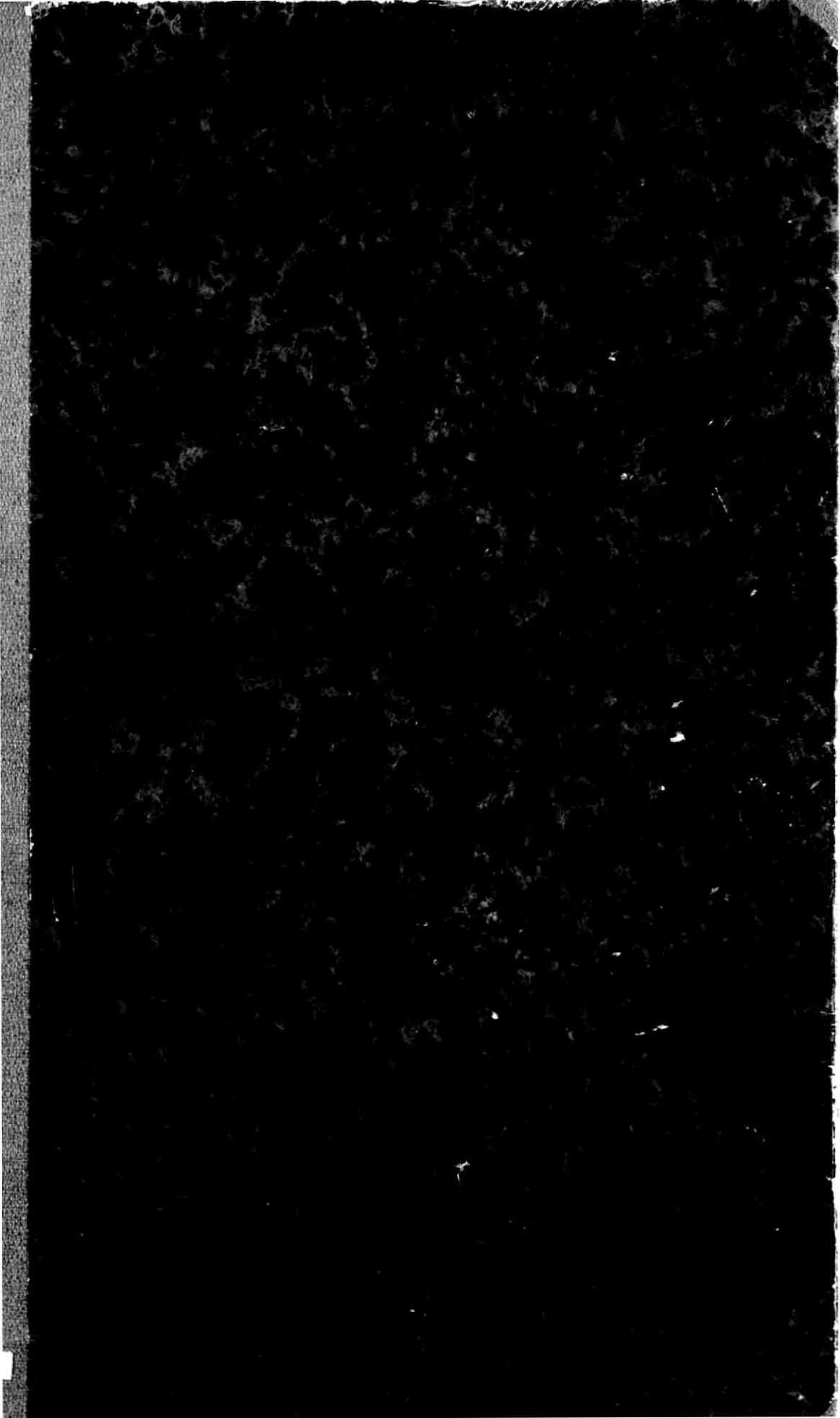

Nederlandsche pasicrisie, bevattende in alphabetische methode den zakelijken inhoud van alle in Nederland gewezen regterlijke beslissingen en de chronologische lijst dier beslissingen, met opgave van al de verzamelingen van rechtspraak waarin zij gevonden

<https://hdl.handle.net/1874/233898>

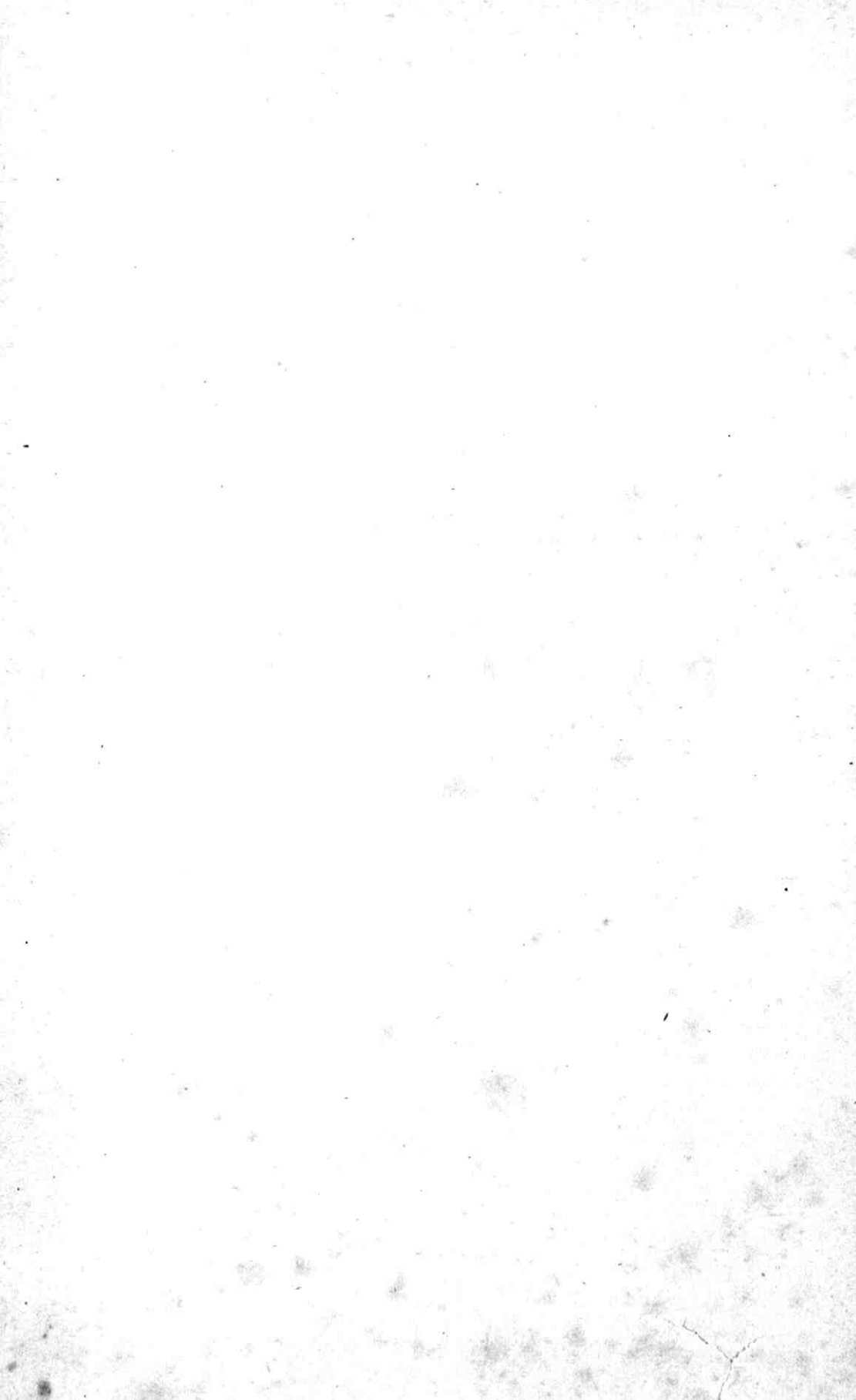
mm 10409

Kast **434**

Pl. B N°.16

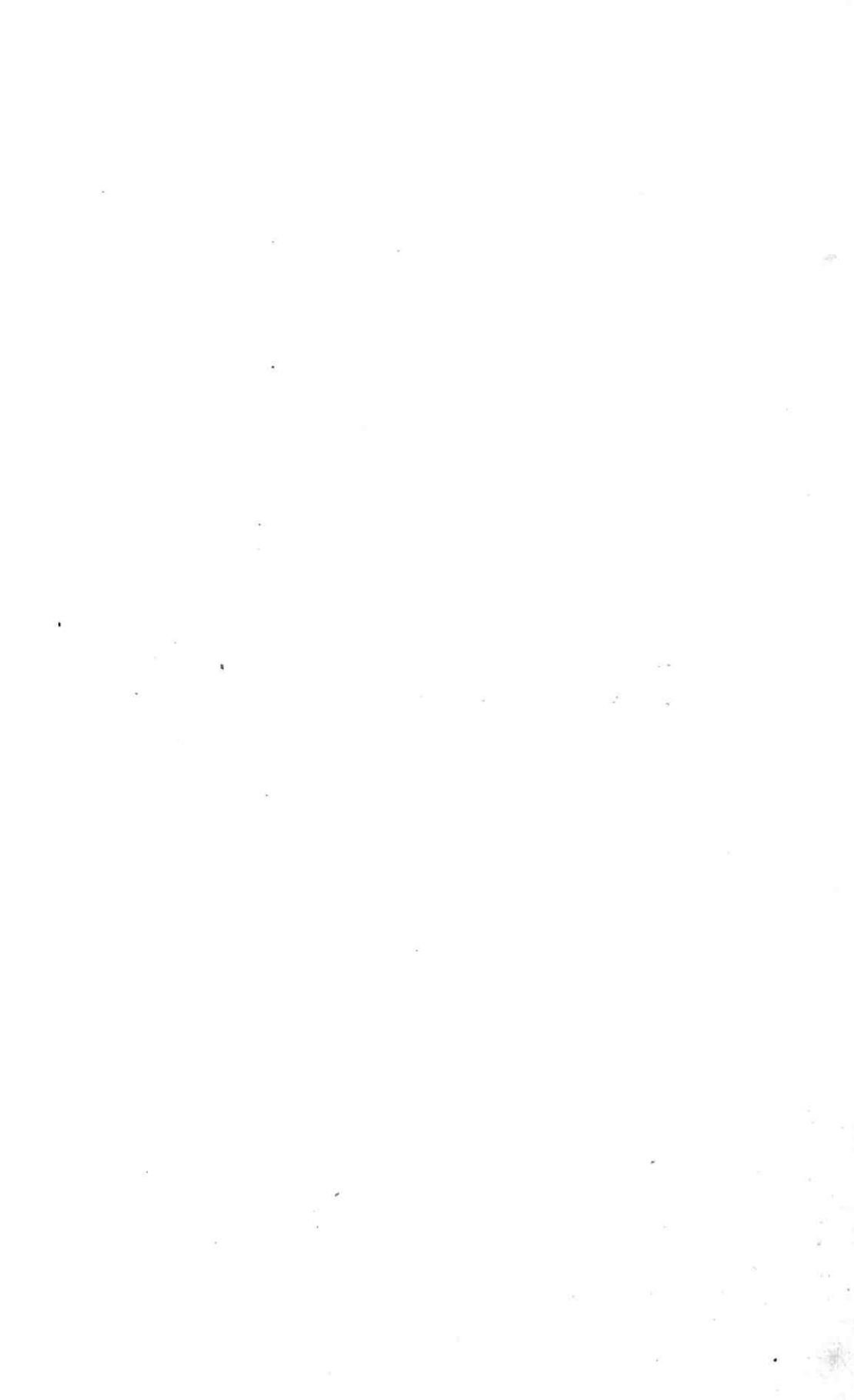
2013 November

V. D. M.

NEDERLANDSCHE
P A S I C R I S I E.

NEDERLANDSCHE PASICRISIE,

BEVATTENDE

IN ALPHABETISCHE METHODE

DEN ZAKELIJKEN INHOUD VAN ALLE IN NEDERLAND GEWEZEN
REGTERLIJKE BESLISSINGEN

EN

DE CHRONOLOGISCHE LIJST

DIER BESLISSINGEN, MET OPGAVE VAN AL DE VERZAMELINGEN VAN
REGTSPRAAK WAARIN ZIJ GEVONDEN WORDEN,

DOOR

Mr EUG. VAN OPPEN,

PROKUREUR EN REGTER-PLAATSVERVANGER,

EN

Mr L. VAN OPPEN,

ADVOKAAT EN PLAATSVERVANGEND KANTONREGTER,

TE MAASTRICHT.

—————
KERKELIJK REGT.
—————

GULPEN,

SNELPERSDRUK EN BOEKHANDEL VAN M. ALBERTS.

—
1872.

Exemplaren die niet door een der uitgevers te dezer plaatse onderteekend zijn, stellen de drukkers, verkoopers of verspreiders daarvan bloot aan geregtelijke vervolgingen.

A handwritten signature or mark, possibly initials, written in dark ink. It consists of several loops and a long horizontal stroke at the bottom, resembling a stylized 'S' or 'L'.

VOORREDE.

Naast de volledige NEDERLANDSCHE PASICRIE hebben wij op aanraden van meerdere belangstellenden vermeend in afzonderlijke bundels eenige reeksen woorden te moeten opnemen, welke op zich zelve afgeronde gedeelten der Regtspraak vormen.

De hoogere prijs van het geheele werk en de behoefte om niet zelden maar omtrent een algemeen onderwerp de regterlijke beslissingen te raadplegen, regtvaardigen zeker voldoende die speciale uitgaven.

Wij hebben alzoo afzonderlijk doen afdrucken de woorden die in het hoofdwerk betreffen: *Handelsregt*, *Administratief regt*, *Notarisambt*, *Belastingen* en *Kerkelijk regt*.

Wat elk dier bundels bevat is met de daaraan gegeven benamingen vrij duidelijk aangewezen. Elke bundel bevat daarenboven aan het slot eene lijst van de daarin voorkomende woorden.

Omtrent het gebruik van deze gedeelten der PASICRIE hebben wij alleen te herhalen, dat de excerpten der vonnissen en arresten zijn geplaatst op het woord, waarmede het hoofdonderwerp van iedere beslissing wordt uitgedrukt.

Opdat die beslissingen verder zoo naauwkeurig mogelijk aangewezen worden, begint ieder hoofdwoord met eene indeeling naar den inhoud der daarop gebragte résumés, en eindigt met een alphabëtisch lijstje, waarin de opgenomen beslissingen met een enkel woord en met de nummers der résumés zijn aangeduid.

Zeer dikwijls kan echter eene uitspraak, welligt even juist op twee verschillende woorden geplaatst worden, of staat het onderwerp daarvan met een ander hoofdwoord min of meer in verband. Van daar de noodzakelijkheid om uit het eene woord naar het andere te verwijzen. Deze verwijzingen doen wij door middel van de besproken alphabëtische lijstjes, en wel met de woorden, waarop men insgelijks als hoofdwoorden dient te zoeken, cursief te drukken. Op deze laatste woorden zal men in de daaronder voorkomende lijstjes het woord, waaruit verwezen is, terugvinden. — De nummers die ook bij de cursieve woorden gevoegd zijn, hebben altoos uitsluitend betrekking tot het woord, waarbij het lijstje behoort.

Bij het gebruik van de hiermede aangeboden bundels zal men noodwendig het ongerief ondervinden, dat soms wordt verwezen naar woorden, die niet per se tot het in den bundel behandelde onderwerp behoorende, daarin uit den aard der zaak worden gemist. Dit ongerief is echter niet grooter dan hetgeen altijd uit de overname van eenig gedeelte uit een grooter werk noodzakelijk voortvloeit; men mag zich buitendien overtuigd houden, dat die alzoo niet opgenomen woorden ook minder regtstreeks het onderwerp van de bundels betreffen.

Evenmin als in het hoofdwerk vindt men in de afzonderlijke bundels de plaatsen waar de aangehaalde beslissingen in de verzamelingen van Regtspraak zijn opgenomen. Daartoe dient de Chronologische tafel. Omtrent het verband tusschen die gedeelten hebben

wij alleen op te merken, dat de uitspraken van dezelfde dagteekening, door denzelfden regter of hetzelfde regterlijk collegie geweest, in beide met cursief gedrukte volletters zijn onderscheiden, en dat wij die welke zonder opgave van dagteekening zijn uitgegeven, achter de Chronologische tafel, in alphabetische volgorde der regterlijke collegiën die ze geweest hebben, met een volgnummer hebben doen afdrukken; deze volgnummers worden bij de aanhaling dier beslissingen vermeld.

Die Chronologische lijst is alzoo bij de besproken bundels even noodzakelijk als bij het hoofdwerk. Om aan deze behoefte te voldoen, hebben wij die lijst ook afzonderlijk verkrijgbaar gesteld, en zoo al eensdeels dat volledig Chronologisch gedeelte van ons werk veel bevat dat bij het gebruik der bundels niet kan te pas komen, is anderdeels wel in het oog te houden, dat die lijst, ook afgescheiden van de NEDERLANDSCHE PASICRIE, op zich zelve, in het algemeen bij alle aanhalingen van regterlijke beslissingen, een onmiskenbaar nut heeft. Zeer dikwijls toch wordt bij de vermelding van een vonnis naar eene verzameling verwezen welke men niet bezit. Door middel van onze Chronologische lijst zal men dan gereedelijk ontdekken, of de gewenschte beslissing ook is opgenomen in eenige verzameling welke men wel voorhanden heeft. De aankoop daarvan om het bezit van een der afzonderlijke bundels uit de NEDERLANDSCHE PASICRIE, mag dus niet beschouwd worden als eene voor het doel der Chronologische lijst overdreven uitgaaf.

Moge aan deze gedeelten der NEDERLANDSCHE PASICRIE ook een gedeelte te beurt vallen van den bevredigenden bijval dien het hoofdwerk heeft ondervonden!

Maastricht, Februarij 1875.

EUG. VAN OPPEN.

L. VAN OPPEN.

NEDERLANDSCHE P A S I C R I S I E.

KERKELIJK REGT.

BEGRAAFPLAATSSEN.

- I. Burgerlijke regten.
- II. Politie.

I.

1. Kerkhoven zijn geene zaken buiten den handel, zoodat daaromtrent eene possessoire actie kan worden ingesteld.

's Hertogenbosch 1 September 1854.

2. Aangenomen al dat èene begraafplaats moet worden geacht niet in den handel te zijn en alzoo volgens art. 593 B. W. geen voorwerp van bezit op te leveren, zoodat daarbij van geene stoornis en later herstel sprake kan zijn, mag dit evenwel, in verband met de bij art. 147 Gr. wet gewaarborgde onschendbaarheid van elks eigendom, alleen in zooverre worden aangenomen, als het bewezen is dat een gem. bestuur, hetwelk aan een stuk gronds, feitelijk door een ander bezeten, de bestemming van begraafplaats heeft gegeven, daarover regtens mogt beschikken. Staat dit laatste echter niet vast, dan moet de handelwijze van zoodanig gem. bestuur als stoornis in het bezit ten opzichte van den feitelijken bezitter worden beschouwd, en is deze alzoo ontvankelijk in zijne actie tot herstel en handhaving.

b H. R. 29 Junij 1860, Concl. nonf.

3. Hij die het bezit heeft van een graf, mag vorderen dat het daarin gebragte lijk van een ander huis er uit gebragt worde.

Groningen 1^a a. 17 April 1838; — cf. Groningen 1^a a. 16 Februarij 1838, houdende bevel tot bewijs omtrent het bezit, met vernietiging van Leek en Zuidhorn Kgr. 1 Junij 1837.

4. Aan de toewijzing eener vordering tot herstel in het bezit en tot terugbrenging der plaats in haren vorigen toestand (in casu door de gemeente-ingezetenen van Orthen ingesteld tegen de gemeente 's Hertogenbosch), staat niet in den weg, dat het gemeente-bestuur (van 's Hertogenbosch) die plaats bestemd en ingerigt heeft tot algemeene begraafplaats, en dat daarop lijk zijn begraven.

's Hertogenbosch 24 Junij 1859.

Het bezit (van Orthen) werd bij dat vonnis als genoegzaam bewezen aangenomen door het

getuigen-verhoor opgelegd bij vonnis van dezelfde Regtbank van den 19 Mei 1858, Concl. conf., in verband met de in het geding gebragte bescheiden. Op grond daarvan werd beslist, dat de stoornis wederregtelijk was geschied, de Raad (van 's Hertogenbosch) geene bevoegdheid had om over den grond te beschikken, en daaraan regtens geene bestemming (tot begraafplaats) kon toekennen, dat die bestemming alzoo regtens niet bestond, en dat de vergunning van den Koning en de toestemming van Ged. Staten tot afstand van grond kennelijk niet ten doel hadden, noch konden strekken, om op de burgerlijke regten van partijen in te grijpen; dat de wettelijke verordeningen op begraafplaatsen en op het begraven van lijk en al evenmin ten doel hebben, om het wederregtelijk innemen en tot begraafplaats aanleggen van grond, en alzoo het wederregtelijk begraven van lijk en daarop te beschermen, en alzoo te handhaven datgene, wat in strijd met de wet is geschied. Cass. vorw. b H. R. 29 Junij 1860, Concl. conf.

5. Het regt van eigendom van een kerkhof moet niet geacht worden verloren te zijn gegaan door in een tijdsverloop van 30 jaren dat regt niet uit te oefenen.

Almelo 8 September 1858.

6. De gemeente-besturen zijn voortdurend verplicht tot uitkeering van schadevergoeding voor het niet meer begraven in de kerken, wanneer zij dienaangaande in der tijd met de kerkbesturen zijn overeengekomen.

Rotterdam 19 Februarij 1851.

II.

7. De wettigheid van de keur voor de gemeente Steenderen v. 28 October 1845, tegen het nederzetten van lijk en op de openbare wegen, openbare plaatsen of bij de begraafplaats, hangt niet af van die van het Reglement van het plaats. best. aldaar v. 30 Januarij 1828, op het gebruik van de begraafplaats. Door de gezegde keur worden alle lieden getroffen, die een lijk, na nederzetting bij de begraafplaats verlaten, met welk doel dit ook geschiedde.

c H. R. 24 November 1846, Concl. conf.

8. Ten aanzien van het verbod om vee op

kerkhoven of begraafplaatsen te doen weiden, kan niet, hetzij aan art. 36 van het provinciaal reglement in Groningen van den 13 Julij 1830, hetzij aan art. 1 van de verordening op het schutten van vee in de gemeente Grootegast van den 5 Julij 1856, de zin worden toegekend om daardoor eenige beperking te stellen aan het regt van hen die de kerkhoven of begraafplaatsen beheeren of daarover beschikken.

c H. R. 10 Junij 1857, Concl. conf.

9. Voor de toepassing van art. 360 C. P. wordt vereischt, dat de dader geheel onbevoegdlijk uit baldadigheid, zucht om te beledigen, winstbejag of uit anderen hoofde, doch met bewustheid van zijne onbevoegdheid, een graf hebbe geopend, of daaraan op andere wijze, hetzij geweld hebbe gepleegd, hetzij den daaraan verschuldigten eerbied geschonden.

Amersfoort 3 September 1864.

10. De wet van 10 April 1869 (Sb. n° 65) verbiedt wel het bouwen of doen bouwen binnen een bepaalden afstand van de begraafplaatsen buiten maar niet in de bebouwde kom der gemeente.

Gorinchem 10 Mei 1871.

Amotie 3.

Beheer 8.

Bezit 1 v.

Bouwen 10.

Eigendom 5.

Gem. belasting.

Gem. verord. 7.

Godsdienst.

Kerken 6.

Prov. verordening.

Schending 9.

Zaken 1.

BEGRAFENIS.

1. De in art. 358 C. P. voorkomende woorden: inhumen un individu décédé, hebben niet eene zoo beperkte beteekenis, dat daaronder niet zou mogen begrepen worden het begraven van een pas geboren voldragen kind, van hetwelk niet blijkt of het al dan niet bij de geboorte heeft geleefd.

b H. R. 25 Augustus 1863, Concl. conf. verw. de voorz. tegen Utrecht Hof 1 Junij 1863, waarbij was vern. Amersfoort 22 April 1863. — cf. Assen 15 Augustus 1843.

2. Een levenloos ter wereld gebragt kind kan niet gezegd worden een gestorvene (un individu décédé) te zijn. Het zonder voorafgegaan verlof begraven van zoodanig kind, is alzoo niet strafbaar.

Overijssel 15 Februarij 1840.

3. Daargelaten of een kind, waarvan niet blijkt dat het levend is geboren, gezegd kan worden te zijn un individu décédé, zoo kan het leggen van dit kind op den grond van een schapenhok onder eenig stroo, toch niet geacht worden te zijn de daad van begraven in den zin van art. 358 C. P.

b Groningen Hof 30 Mei 1864.

4. Het zonder verlof doen begraven van een op strand aangespoeld lijk, valt onder het bereik van art. 358 C. P.

Zeeland 21 September 1840.

5. Waar begrafenissen geschieden onder open toezigt van het doodgravers-collegie eener gezindheid, daar rust op den voorzitter van dat collegie de zorg voor het verlof van den ambtenaar van den Burg. stand.

Amsterdam 2 Maart 1852.

6. De strandvonder die last heeft gegeven tot het zonder verlof begraven van een op strand aangespoeld lijk, is strafbaar; niet hij, die hoe-

wel doodgraver, echter bij het begraven van dat lijk niet bepaaldelijk in deze zijne kwaliteit heeft gehandeld.

Zeeland 21 September 1840.

7. Een lijk, dat op eene afzonderlijke begraafplaats van eenig kerkgenootschap rust, en wel op zoodanig gedeelte hetwelk niet in bijzondere eigendom aan anderen is afgestaan, moet geacht worden zich onder de bewaring van het genootschap, aan hetwelk dat kerkhof toekomt, of deszelfs vertegenwoordigers te bevinden, zoodat alle voorschriften der wet omtrent inbewaaring en bewaargeving daarop toepasselijk zijn. Bijaldien in den regel de verpligting tot en de beschikking over de ter-aarde-bestelling van het lijk op de naaste bloedverwanten en erfgenamen rust, lijdt die regel eene uitzondering, wanneer hieromtrent bijzondere beschikkingen van den overledene bestaan.

b H. R. 25 October 1844, Concl. conf. — cf. Gelderland 3 April 1844, en Tiel 16 Februarij 1844.

DOMEIN.

I. Kroon- en Staatsdomein, nationaal verklaarde goederen, gronden aan zee enz.

II. Beheer, vervreemding, regten.

III. § 1. Procedure en vertegenwoordiging.

§ 2. Dwangbevel en verzet.

§ 3. Bewijzen.

I.

1. Bij art. 1 der wet van 26 Augustus 1822 (Sb. n° 40) zijn aan den Koning als patrimonieel goed overgedragen de domaniale tienden (onder anderen) in Gelderland, niet slechts voor zoverre deze destijds door het domein werden ingevorderd, maar de algemeene tiendgeregtigheid, zoo als die aan het domein mogt toekomen. Het domaniaal tiendregt kan niet beschouwd worden als te behooren tot de regalia majora, onafscheidbaar aan de Souvereiniteit gehecht; het behoort ook in de handen des Souvereins zelve tot de regalia minora; als zoodanig is het vatbaar om te worden afgestaan, zoo als de Staat hetzelve bezit.

a H. R. 3 April 1846, Concl. conf.

2. De domeinen bij de wet van 26 Augustus 1822 in patrimonieel eigendom aan Koning Willem I overgedragen, kunnen niet geacht worden thans het eigendom te zijn van de erfgenamen van Koning Willem II; zij moeten als Kroondomein worden aangemerkt, waarvan de opkomsten door den regerende Koning worden genoten.

Gelderland 5 Julij 1853; — cf. eindarr. Gelderland 26 April 1854.

3. Wat er ook moge zijn van het beweren, dat Z. M. Koning Willem II bij het benoemen bij besluit van 30 Junij 1843, n° 48, van een administrateur over de domeinen, die, afgestaan bij de wet van 26 Augustus 1822, aan hem bij art. 60 van het traktaat van 5 November 1842, goedgekeurd bij de wet van 4 Februarij 1843 (Sb. n° 3), in vollen eigendom zijn teruggegeven, — gehandeld zou hebben als privaats persoon, waaruit het vervallen van het mandaat, verstrekt bij de bedoelde benoeming en van de daarna vastgestelde instructie van dien ambtenaar, hetzij door art. 27 der Gr.wet van 1848, hetzij door het overlijden van dien Vorst, zou

moeten worden afgeleid, — staat in alle geval dit vast, dat bij het overlijden van Koning Willem II, die domeinen niet waren privaat eigendom van dien Vorst. Diezelfde domeinen toch zijn door genoemden Vorst, blijkens art. 27 Gr.wet, aan den Staat teruggegeven tot kroondomeinen, zoodat deze op dat oogenblik zijn geworden domeinen van den Staat, doch waarvan het inkomen aan de Kroon verbonden blijft. Bij die Gr.wet zijn geene bepalingen gemaakt omtrent het beheer dier goederen, en kan alzoo de kwaliteit van den administrateur van 's Konings particuliere domeinen niet geacht worden door art. 27 der Gr.wet te zijn vervallen.

's Gravenhage 24 November 1854.

4. De nationaal-verklaring bij art. 4 der additionele artikelen van de Staatsregeling van 1798 uitgesproken, betreft niet alle voormalige geestelijke goederen, maar alleen die geestelijke goederen en fondsen, waaruit te voren werden betaald de traktementen of pensioenen van leeraars of hoogleeraars der voormaals heerschende Kerk. Aan de nationaal-verklaring van alle voormalige geestelijke goederen is geen gevolg gegeven bij besluit van Koning Lodewijk Napoleon van 2 Augustus 1808, als zijnde daarbij alleen bevolen het overbrengen in de publieke schatkist van alle kerkelijke goederen of fondsen, die toen strekten om aan geestelijken hun traktement geheel of gedeeltelijk te betalen, waarmede bedoeld zijn die, in het 4de add. artikel vermeld.

b H. R. 6 Junij 1856, Concl. conf. — In gelijken zin, wat het hoofdbeginsel betreft, H. R. 29 Februarij 1856, Concl. conf. vern. a Gelderland 29 December 1854, en bev. Nijmegen 29 November 1853.

5. Aan het domeinbestuur is niet alleen opgedragen het beheer van alle goederen van geestelijken oorsprong, waartoe vicarie-goederen behooren, maar dat bestuur is bovendien belast met de opsporing en opordering van goederen van dien aard, welke voor den Staat verholten mogen zijn gehouden.

a Gelderland 29 December 1854, verniet. bij H. R. 29 Februarij 1856, Concl. conf. op grond dat die goederen door de Hervorming der 16de eeuw niet aan het domein van den Staat vervallen zijn, met bevest. van Nijmegen 29 November 1853.

6. Door de bij art. 200 en 201 der Constitutie van 1798 ingevoerde eenheid van goederen en schulden der provinciën en der drie kwartieren van Gelderland, is de Staat getreden in die regten op de vicarie-goederen in Gelderland gelegen, welke de Staten dier provincie daarop hadden, zoodat de Staat als eigenaar het regt heeft om van dengenen die, hetzij op speciaal last, hetzij als negotiorum gestor, het beheer over die goederen gehad en ze geadministreerd heeft, rekening en verantwoording te vorderen.

Tiel 20 Mei 1853, met aanneming van motieven bev. bij b Gelderland 29 December 1854. — cf. in gelijken zin Gelderland 21 September 1853.

7. Onder de goederen, wier nationaal-verklaring bij art. 4 der addit. art. der Constitutie van 1798 werd uitgesproken, konden zeer zeker niet worden begrepen die, welke krachtens legaat, schenking of andere wettige eigendoms-verkrij-

ging, de particuliere eigendom geworden waren van eene bijzondere kerkelijke gemeente (ofschoon deze ook een deel uitmaakte van de Staatskerk). Integendeel werd die eigendom geëerbiedigd, zelfs voor het geval dat die goederen reeds nationaal verklaard mogten zijn, blijkens de in gemeld art. voorkomende woorden: «blijvende »nogtans onverlet de aanspraak welke eenig »ligchaam of gemeente daarop mogt maken.» Dit wordt nog ten overvloede bevestigd door de bepalingen van het 5de addit. artikel.

Hoorn 17 Junij 1863.

8. De goederen, behoord hebbende aan buitenlandsche geestelijke corporatiën, zijn, voor zooverre die goederen hier te lande zijn gelegen, ten gevolge van de suppressie van die gestichten, tot de domeinen van dit Rijk overgegaan, zoodat ten gevolge daarvan het bestuur der domeinen volledig zijne bevoegdheid heeft bewezen, om dergelijke uitgangen in te vorderen.

a Gelderland 30 Junij 1852. — Gelderland 15 Februarij 1854.

9. Het bestuur der domeinen is gerechtigd, (mits het bewijs leverende van de schuldpligtigheid en de identiteit der perceelen, waarvan het den bezitter in regten heeft aangesproken), tot het innen der uitgangen aan voormalige vicariën in Gelderland verschuldigd.

Zutphen 5 Augustus 1847. — Tiel 25 Februarij 1846.

10. Uit de omstandigheid, dat bij Keizerlijk decreet van 21 Februarij 1811 alle goederen van geestelijken oorsprong, waaronder, blijkens de præmissen van dat decreet, ook die van het kapittel van Sinte Marie te Utrecht, zijn vereenigd met het domein van den Staat en mitsdien regtens onder het bestuur der Staatsdomeinen zijn gebragt, volgt niet dat dat bestuur in al de regten en verpligtingen van dat kapittel zoude zijn getreden of gerechtigd zoude zijn om als uitvoerder of beheerder eener armen-fundatie voor dat kapittel op te treden.

Utrecht 13 Mei 1853.

11. De vicarie van Bloemestein moet geacht worden ook thans nog te bestaan en hare goederen niet te hebben verloren. De Staat kan niet als eigenaar van de daartoe behoorende goederen worden beschouwd.

Utrecht Hof 6 December 1858, bev. Amersfoort 22 October 1856.

12. Het domein van den Staat moet geacht worden wettelijk te zijn opgevolgd in den eigendom der grondrenten en cijnsen, binnen de provincie Noord-Braband, welke vroeger aan het Huis van Oranje-Nassau verschuldigd waren.

N.-Braband 18 November 1851.

13. De goederen van de voormalige Ommelander-kas behooren niet tot die welke door art. 200 der Staatsregeling van 1798 nationaal eigendom geworden zijn. De Ommelander-kas is steeds gebleven de eigendom van de bevolking der landstreek, binnen welke grenzen de voormalige Ommelanden waren gelegen.

b H. R. 13 Mei 1870, Concl. conf. verw. de cass. tegen Groningen Hof 27 April 1869.

14. Bij art. 434 Wetb. v. Lodewijk Napoleon is bevestigd de oude regsregel, dat alle inculte gronden, voor zoover die niet aan anderen waren uitgegeven, vroeger aan den Souverein behoort

den en later aan het domein of den Staat zijn gekomen. Die bevestiging stelt een verkregen regt daar hetwelk door de opvolgende wetgevingen niet is te niet gegaan.

Concl. O. M. ad b H. R. 31 October 1851; — anders bij het arrest a quo, tot cassatie waarvan werd geconcludeerd. Utrecht Hof 6 December 1850, bev. a Amersfoort 12 April 1850.

15. Het voormalig bisschoppelijk paleis te Roermond, dat bij de inlijving van die stad bij Frankrijk nationaal domein is geworden en ingerigt voor de militaire dienst (hospitaal of kazerne), moet geacht worden tot het vervreemdbaar en verjaarbaar domein van den Staat te behooren, zolang niet blijkt, dat het voor de openbare militaire dienst is bestemd geworden door eene verklaring van het corps législatif, eene magtiging der assemblée nationale of een besluit der consuls. De latere bestemming van dat goed, om n. l. te dienen voor de terechtzitting van de Regtbank en het Kantongereg, met wat daartoe behoort, alsmede voor kazerne en stalling van de maréchaussée, kon de onvervreemdbaarheid en onverjaarbaarheid niet te weeg brengen, als behoorende het niet tot de goederen, welke volgens art. 538 en 540 C. N. van het publiek onvervreemdbaar en onverjaarbaar domein deel maken.

Limburg 28 Junij 1869, bev. Roermond (eindvonnis) en waartegen de cass. is verw. bij H. R. 25 Februarij 1870. — cf. Roermond 30 Junij 1864, bev. bij Limburg 8 Januarij 1866 (interlocutoire uitspraken).

16. De Staat is eigenaar van de gebouwen, dienende tot kazernen en militaire stallen, bij besluit van den Souv. Vorst van 26 Junij 1814 aan de gemeente Maastricht onder de daarbij bepaalde voorwaarden ten gebruik afgestaan.

Maastricht 24 December 1857, bev. bij a Limburg 17 October 1859. — cf. a H. R. 15 Junij 1860, Concl. conf., en eindurr. Limburg 22 April 1861, waarbij werd beslist dat aan de voorwaarden van onderhoud en gebruik door de gemeente niet was voldaan.

17. Bij den titel, waarbij door den Staat zekere gebouwen ten gebruikte werden afgestaan aan de gemeente Maastricht, is geen onderscheid gemaakt tusschen reparatiën tot gewoon onderhoud en grove reparatiën; de gemeente Maastricht heeft daarin niet behoorlijk voorzien, en het kan niets ter zake afdoen, dat het een of ander lokaal of gedeelte van eenig gebouw zich niet in slechten toestand bevindt. Ook heeft de gemeente de haar afgestane goederen niet volgens hunne bestemming gebruikt, door ze aan bijzondere personen in huur te geven enz.

Limburg 22 April 1861; — cf. a Limburg 17 October 1859, waarbij met vern. v. Maastricht 24 December 1857, een onderzoek door deskundigen werd bevolen ten einde den staat van onderhoud der questieuse gebouwen te onderzoeken, en voorts een getuigenbewijs aan het bestuur der domeinen werd opgelegd ten aanzien van het gebruik dier gebouwen door de gemeente in strijd met de daaraan gegeven bestemming (van kazernen). — cf. a H. R. 15 Junij 1860, waarbij de cass. werd verw. tegen voormeld interloc. arr., zonder dat daarbij echter voormelde vraag werd beslist.

18. Het decreet van 11 Januarij 1814 (Bull.

344) omtrent hetgeen als «lais et relais de la mer» behoort tot de «dépendances du domaine public,» is in Noord-Nederland van kracht; het is niet afgeschafte door den C. N. en is ook toepasselijk op de in 1811 bestaande kwelders, voor zoover die nog aan de werking van ebbe en vloed onderhevig waren.

a Appingadam 28 Junij 1866.

19. Alle aan zee gelegen landen, die tijdens de invoering van het decreet van 11 Januarij 1811 (Bull. des lois n° 344) aan ebbe en vloed (ook aan springvloed) onderhevig waren, behooren tot het domein; de zoogenaamde «kwelders» maken daarop geene uitzondering.

a Appingadam 28 Junij 1866.

20. Een door de rivier bij gewoon hoog water overdekt terrein moet geacht worden eigendom te zijn van den Staat.

Tiel 1 Februarij 1867; — cf. b H. R. 11 Maart 1867.

21. De Lauwerzee is te beschouwen als een binnenwater en als de monding van de rivier de Hunze; waar het de beslissing geldt of het domein regt heeft op de beweerde in die zee aanwezige lais et relais de la mer, zijn dus hare oevers niet gelijk te stellen met het zeestrand.

b Appingadam 28 Junij 1866, bev. bij Groningen Hof 29 Maart 1870.

22. Ofschoon enkele zaken die buiten den handel (extra commercium) zijn, in art. 577 v. B. W. in navolging van den Code Civil, als eigendommen jure publico van den Staat worden opgenoemd, sluit dit evenwel niet uit, dat weder andere de eigendom jure publico van de gemeente of provincie kunnen zijn, welk beginsel, dat ook provinciën en gemeenten even als de Staat jure publico zaken kunnen bezitten, ook bij latere wetten, speciaal bij de provinciale wet in art. 134 en in de gem. wet in art. 179, litt. h, art. 203, litt. b, en art. 230 steeds is gehandhaafd geworden.

Zwolle... (4).

II.

23. Het wettelijk bestaan van het bestuur der domeinen kan niet worden ontkend, omdat het bij de wet v. 27 December 1822 (Sb. n° 59) ingestelde amortisatie-syndicaat bij de wet van 27 December 1840 (Sb. n° 77) tegen den laatsten December van dat jaar is ontbonden en daarbij is bepaald, dat 's Rijks domeinen zullen worden gebracht onder het algemeen bestuur.

Arnhem 28 Februarij 1861.

24. De regelen omtrent lastgeving, in het B. W. voorgescreven, kunnen op het beheer der kroondomeinen niet van toepassing zijn, zoodat de magtiging van Koning Willem II, aan den heer Staatsr. van Mesritz in den loop van het jaar 1843, na de wet van 4 Februarij 1843 (Sb. n° 3) verleend, moet geacht worden van voortdurende kracht te zijn, en is hierin ten gevolge van het overlijden van den physieken persoon van Koning Willem II, — zonder dat behoefte te worden onderzocht, aan wien door dien Staatsraad de vruchten en inkomsten der kroondomeinen moeten worden verantwoord, — geene verandering te weeg gebracht.

Utrecht 8 October 1851.

25. De onderscheiding dat het polderbestuur

moet geacht worden de questieuse, tot publieke vaart bestemde wateren jure publico te bezitten, is niet in strijd met eenig artikel van het Burgerlijk Wetboek; zij volgt integendeel noodzakelijk uit de art. 577 tot 581 B. W., en brengt tevens mede, dat een dominium jure publico, ter voldoening aan de bestemming ten gebruike van het publiek, eigenaardige daaruit voortvloeiende verplichtingen oplegt, waartoe een eigenaar jure privato niet gehouden is.

c H. R. 26 Junij 1863, Concl. conf. verw. het beroep tegen Z.-Holland 26 Mei 1862, waarbij was vern. Rotterdam 2 Januarij 1861.

26. Al kon aangenomen worden, dat de Staat als collator het regt van beheer der vicarie-goederen van Bloemestein had, zoo heeft het domein-bestuur het regt niet dat beheer uit te oefenen, zoolang het niet aantoonst dat bij eene wet dat beheer aan hem is opgedragen.

Utrecht Hof 6 December 1858, vern. Amersfoort 22 October 1856.

27. Geene wetsbepaling verbiedt om zaken, aan den Staat toebehoorende, in eigendom over te dragen en in den handel te brengen; gevolgelijk is eene regterlijke beslissing, dat de eigendom van den bodem van eenen zeeboezem tot het Staats-domein behoorende, is kunnen worden overgedragen, aan geene bedenking onderhevig.

b H. R. 6 Januarij 1854, Concl. conf.

28. Het verbod bij art. 8 der wet van 1 December 1790 omtrent vervreemding van Staats-domein tenzij uit kracht eener wet, heeft alleen betrekking op vervreemdingen gedaan aan particulieren, maar niet op die gedaan tot dotering of tot tegemoetkoming van departementen, gemeenten of andere Staats-instellingen en openbare inrigtingen.

Maastricht 26 Januarij 1865; — cf. het betrekkelijke arr. Limburg 12 November 1866, waarbij wordt uitgegaan van het beginsel, dat het Keizerlijk decreet van 9 April 1811, bij welks art. 4 de Keizer bevoegd is verklaard, om over nationale gebouwen ten voordeele van openbare inrigtingen te beschikken, kracht van wet heeft behouden tot op de wet van 29 Augustus 1848 (Sb. n° 39), en dat de Koning krachtens dat decreet bevoegd was op 22 Augustus 1825 ten voordeele van de provincie Limburg over de tot het Staats-domein behorende Minderbroeders-kerk te beschikken.

29. De wetten van 27 December 1822 (Sb. n° 59) en van 27 December 1840 (Sb. n° 77) gaven in 1842 de bevoegdheid om, zonder toestemming van de wetgevende magt, domein-goederen te verkoopen welke in die wetten niet speciaal zijn aangeduid.

Nijmegen 30 December 1851, bev. bij Gelderland 12 Januarij 1853.

30. In weerwil van art. 580, 593 enz. B. W. en van de wet van 16 November 1814, kunnen bijzondere personen regten verkrijgen op militaire landsgronden.

a H. R. 17 Februarij 1854, Concl. conf.

31. Wanneer eene kreek of vlotbare stroom door particulieren is afgedamd, met voorkennis van den Hoofdingenieur van den Waterstaat, en onder toezigt van den in het kanton aanwezigen Ingenieur van den Waterstaat, is het Bestuur der Domeinen ontvankelijk in eene vordering tot

amotie van dien zonder zijne toestemming of magtiging gelegden dam.

a Zeeland 30 December 1851.

III. § 1.

32. Het Wetboek van Burgerlijke Regtsvordering kan niet geacht worden eenigzins hetzij implicite, hetzij explicite, te derogeren aan de exceptionele vormen van regtspleging, welke, in bepaalde materiën, bij de invoering van dat Wetboek bestonden, — speciaal in zake van domaniale inkomsten.

's Hertogenbosch 10 April 1839.

33. De exceptionele wijze van procederen, bij art. 17 der wet van 27 Ventôse IX voorgeschreven, is evenzeer toepasselijk op de regtsvorderingen, welke ter zake van de perceptie van domaniale inkomsten worden ingesteld, als op die, waarbij de betaling van registratie-regten enz. wordt geëischt; het maakt omtrent de vordering van domaniale inkomsten geen onderscheid, of het Bestuur der Registratie en dat der Domeinen vereenigd, dan wel of die besturen van elkander afgescheiden zijn.

's Hertogenbosch 10 April 1839.

34. Het domein-bestuur is ontvankelijk in de vordering tot revindicatie van aanwassen, na de invoering van het Keiz. decreet v. 1811 ontstaan, zonder dat tegen die actie kan worden opgeworpen eene exceptie van praematuriteit op grond dat vooraf bij de administratieve autoriteit op eene reclame van den verweerder moet worden uitspraak gedaan.

H. R. 7 November 1845, Concl. conf. vern. Overijssel 9 September 1844.

35. Een geding, ten onderwerp hebbende de handhaving der regten en belangen van 's Rijks domeinen, wordt regtmatig gevoerd ter requisitie van het domein-bestuur, uitgeoefend wordende door den Minister van Financiën te 's Hage.

Overijssel 9 September 1844.

36. Alle regtsvorderingen, 's Rijks domein betreffende, worden thans (ook met het oog op het Kon. Besl. v. 22 Maart 1841, Bijv. Sb. 1841) bevoegdelijk ingesteld en vervolgd op naam van den Min. van Fin., als uitoefenende het bestuur der domeinen.

N.-Brabant 18 Maart 1851, bev. 's Hertogenbosch 30 Maart 1849. — N.-Brabant 15 Junij 1852, waarbij is beslist, dat het domein-bestuur, ook met het oog op de wet v. 27 December 1828 (Sb. n° 9), j^{is}, art. 5 der Wet v. 27 December 1840 (Sb. n° 77) en de Kon. Beslⁿ v. 22 Maart 1841, n° 112 en 113, suo nomine kan procederen in zaken, den Staat betreffende, met bev. van Breda 3 September 1850.

37. Uit art. 4 der wet v. 19 Augustus 1791, j^{is}, art. 17 der wet v. 27 Ventôse IX en art. 65 der wet v. 22 Frimaire VII volgt, dat de bijzondere wijze van procederen, bij beide laatstgemelde wetten voorgeschreven, in geval van uitvaardiging van dwangschrift tot invordering van inkomsten van het Staats-domein, in casu eener grondrente, ook moet gevolgd worden, wanneer in den loop van het geding van oppositie degeen, tegen wien het dwangschrift is uitgevaardigd, den regtstitel betwist, waaruit de vordering mogt voortspruiten.

a H. R. 9 April 1847, Concl. conf.

38. Onder de generieke uitdrukking van inkomsten of perceptiën, welke bij art. 17 der wet v. 27 Ventôse IX omtrent de exceptionele wijze van procederen ten aanzien der invordering van domaniale inkomsten gebedigd is, moet ook de invordering van boeten geacht worden te zijn begrepen.

's Hertogenbosch 10 April 1839.

39. Het Domein-bestuur is niet verplicht bij procureur te procederen.

Utrecht 28 Januarij 1842.

40. Het Bestuur van 's Rijks domeinen is bevoegd om in regten op te treden tot handhaving der voorwaarde bedongen bij den verkoop van wallen, grachten, sluizen, kaden en muren der vesting Woerden, welke ingevolge de wet van den 27 December 1822 aan het Domein-bestuur ten verkoop waren overgegeven.

Leiden 11 November 1856.

41. Eene vordering om aan den eischer te vergoeden alle kosten, schade en interessen hem berokkend door wanpraestatie van de tiend van een aangewezen perceel land, betreft niet het eigendomsrecht van dat erf, zelfs al betwist de gedaagde zijne tiendplichtigheid; de dagvaarding, niet de daartegen gevoerde verdediging bepaalt den aard eener vordering. De administrateur van het kroondomein die, wanneer de eigendom van een tot dat domein behoorend goed of regt betwist wordt, alleen verplicht is daarvan kennis te geven aan den Minister van Finantiën, is derhalve bevoegd eene actie als de voormelde te zijnen name als zoodanig te vervolgen.

a H. R. 13 Maart 1868, Concl. conf. verw. de cass. tegen Z.-Holland 29 April 1867, waarbij was vern. 's Gravenhage 16 Febr. 1866, Concl. conf.

42. De administrateur van 's Konings particuliere domeinen is bevoegd ook voor de kroondomeinen op te treden.

Gelderland 5 Julij 1853.

43. Het Domein-bestuur van den Staat is bevoegd de regten van het kroondomein te doen gelden en te handhaven.

Goes 14 September 1857.

44. Het Domein-bestuur is niet bevoegd op te treden tot opvordering van tienden, die bij de wet van 26 Augustus 1822 aan den Koning zijn opgedragen, en in het jaar 1848 aan den Staat zijn teruggegeven, doch alleen onder bepaling, dat deze als inaliënabel aan het Kroondomein behorende zouden worden beschouwd.

a Zeeland 20 September 1859, bev. Zierikzee 7 September 1858.

45. Het bestuur der domeinen heeft alleen woonplaats te 's Gravenhage, en niet overal waar zijne ontvangers hunne kantoren gevestigd hebben. De Regtbank is derhalve incompetent om te oordeelen over eene zuiver persoonlijke regtsvordering, als hoedanig moet beschouwd worden die tot overgifte der goederen tot de daarbij vermelde vicarijen behorende, en om rekening te doen van het beheer, — indien de verweerders buiten 's lands woonachtig zijn.

b Gelderland 27 Junij 1855, bev. Nijmegen 2 Januarij 1855.

46. De agent der Domeinen op eene plaats kan geene cassatie aantekenen voor zijnen ambtgenoot op eene andere plaats.

e H. R. 17 Maart 1840, Concl. conf.

§ 2.

47. Het Bestuur der Domeinen heeft ingevolge de Wet v. 19 Augustus 1791 het regt een dwang-schrift af te geven tot invordering der pacht-penningen, tot de vicarie-goederen in Gelderland betrekkelijk.

Tiel 25 Februarij 1846.

48. Het dwang-schrift tot verhaal van inkomsten aan het domein verschuldigd, moet geregistreerd zijn. Bij gebreke van registratie moet de opvordering niet-ontvankelijk worden verklaard.

's Hertogenbosch 20 Januarij 1860.

49. Het verzet tegen een dwangbevel, uitgevaardigd voor het volle bedrag van den pacht-prijs van domaniale gronden, is gegrond, indien de pachter niet het volle genot gehad heeft, en het Bestuur der Domeinen geene vermindering van pacht toestaat.

b Alkmaar 30 Januarij 1851.

§ 3.

50. Het Bestuur der Domeinen, dat een dwangbevel uitvaardigt tot betaling van renten, wordt door de exceptionele procedure, in domein-zaken voorgeschreven, niet ontslagen van de verplichting die de wet aan den eischer tegenover den gedaagde oplegt, om het bewijs zijner vordering te leveren.

N.-Brabant 13 Januarij 1857.

51. Het Domein-bestuur, bij dwang-schrift tot verhaal van renten procederende, is gehouden bewijs te leveren, wanneer de gesommeerde verzet doet tegen het dwang-schrift op grond van betwisting van den tiel.

's Hertogenbosch 8 October 1847.

52. De Staat, eene vordering instellende tot reclame van den eigendom van een eiland in eene rivier volgens art. 577 B.W., moet het ontstaan van dat eiland bewijzen. Mitsdien kan in cassatie niet worden opgekomen tegen de beslissing, «dat niet is gebleken, dat de opgevoerde gronden zijn opwas, met deszelfs aanwas» uit de bedding der rivier voortgekomen.»

b H. R. 16 Junij 1854, Concl. conf.

53. Waar het domein-bestuur als eischer optredende beweert tot het beheer van zekere vicarie-goederen gerechtigd te zijn, mag het de vraag niet zijn of de gedaagde tot dat beheer gerechtigd is, maar alleen of de eischer zijn regt heeft bewezen.

b c d H. R. 7 Maart 1856, Concl. conf.

54. Bij eene erkenning en bevestiging der rente niet alleen op een bijzonder vermeld stuk onroerend goed, maar ook op alle de overige vaste goederen, kan niet van het eischend Domein-bestuur gevorderd worden de aanwijzing van ieder bepaald stuk onroerend goed, waarop de gevorderde rente is gevestigd, maar in dit geval rust op den schuldenaar de last om aan te toonen, dat het onroerend goed, waarop de rente bepaaldelijk is gevestigd, door hem is gealïeneerd, en de eigendom daarvan met de schuld der rente op derden is overgegaan.

's Gravenhage 5 Maart 1852.

55. Bij gebreke van den constitutieven tiel kan het bezit van het regt tot uitkeering van de zogenaamde tertia, op vicarie-goederen geaffecteerd, worden bewezen door bescheiden, oude rekeningen enz., en de eigenaar, die zoo-

danige goederen met den last van zoodanige uitkeering ten behoeve van derden heeft gekocht, is bij voortdurend verplicht daaraan te voldoen.

Utrecht 26 Junij 1844.

56. Feiten en bewijzen tot staving van een eisch tot revindicatie van terreinen deelmakende van een openbaar plein, doch bij de invoering van het kadaster en daarna steeds als bijzonder eigendom aangemerkt. Ontzegging dier actie.

Overijssel 12 December 1864.

Aanwassen en schorr. 18v. 21, 34.

Actie 36.

Amort.-syndicaat 23.

Beheer 3, 5 v. 53.

Beleid. v. ambtenaren.

Bestuur 36.

Bewijs Bz. 50 v. 54 v.

Binnenwateren 21.

Cassatie Bz. 46, 52.

Collatie-regt 26.

Compet. Bz. 45.

Conserv. bestag.

Dagwaard. Bz.

Dijk- en polderbest. 25.

Dwangbevel 37, 47 v. 50.

Eigendom.

Exceptiën.

Geestelijke good. 4 v. 15.

Gem. gronden.

Gevoijste.

Grondbelasting.

Grondrente z. Rente.

Invoering 32 v.

Kazernen 16 v.

Kerkel. goederen.

Kroonlomein 1 v. 42 v.

Kwelders 19.

Lastgeving 24.

Milit. gronden 16 v. 30, 40.

Nat. eigendom 13.

Nietigheid proc.

Oevers 21.

Ommelander kas 13.

Overdragt 27 v.

Parate exec. 37, 47 v. 50.

Prokureur 39.

Registratie 48.

Regtspleging 32 v.

Rente 9, 12, 51, 54.

Rivieren en stroom. 20.

Schrift. bewijs Bz. 55.

Sloten en vaarten 25.

Staat 16 v. 27, 52.

Straffen 38.

Tienden 1, 41, 44.

Verjaring Bz. 15.

Verzet 49.

Vestingwerken 40.

Vicarie-goederen 6, 9, 11,

26, 53, 55.

Wateren 25.

Waterstaat 31.

Woeste gronden 14.

Zaken 15, 22.

GODSDIENST.

I. Godsdienstvrijheid.

II. Viering van Zondag, Feestdagen.

III. Storing der godsdienstoefening.

IV. Strafvervolgning en straffen.

I.

1. Uit de bepaling van art. 165 Gr.wet van 1848, volgt dat bescherming wordt toegezegd aan alle kerkgenootschappen die zich overeenkomstig de wettelijke voorschriften vormen. Wanneer men dit grondwettelijk voorschrift toetst aan het beginsel van eerbied voor de godsdienstige gezindten, in art. 260 v. C. P. door den wetgever gehuldigd, volgt daaruit, dat de bescherming, in dit art. aan de cultes autorisèrs verzekerd, ook is toegezegd aan elke godsdienstige gezindte, die in overeenstemming met de wet, in het Rijk aanwezig is, en dat alzoo ook deze gezindten onder de uitdrukking cultes autorisèrs begrepen zijn.

a H. R. 12 April 1865, Concl. conf.

2. Ofschoon de belijdenis van godsdienstige meeningen volgens de Grondwet volkomen vrij is, kan in geen geval eene godsdienstige belijdenis iemand ontheffen van de verplichtingen, welke de Staat aan al zijne burgers oplegt, evenmin als van de strafbepalingen, welke de bevoegde wetgever op sommige handelingen heeft gezet, of van de verplichting tot nakoming van, en gehoorzaamheid aan die bepalingen, welke eenige staatsmagt binnen de perken harer bevoegdheid aan alle burgers gelijkelijk heeft opgelegd, in casu het voorschrift ook voor Israëlieten om 's Zaturdags de straat te reinigen.

Winschoten Kgr. 21 April 1857.

3. Art. 2 Kon. besluit v. 16 Augustus 1824,

waarbij is verboden zonder toestemming des Konings nieuwe kerken of gebouwen tot openbare eeredienst bestemd, te stichten of op te bouwen, of bestaande te herbouwen, is niet meer van toepassing; het bouwen of vernieuwen van kerkgebouwen zonder toestemming, met inachtneming van art. 7 der wet van 10 September 1853 (Sb. n° 102), is bij geene wet strafbaar gesteld.

Breda 27 Januarij 1862.

4. Uit de woorden van art. 167, al. 2 Gr.wet « dat de openbare godsdienstoefening buiten ge- » bouwen en besloten plaatsen geoorloofd blijft, » waar zij thans naar de wetten en reglementen » is toegelaten, » blijkt ten duidelijkste, dat de grondwetgever uitsluitend op het oog had de openbare godsdienstoefening buiten de gebouwen en besloten plaatsen in die gemeenten, waar zij tijdens de uitvaardiging der Gr.wet van 1848 werkelijk bestond en wettig in gebruik was. Hieruit volgt reeds eo ipso, dat de wetgever, die alleen het status quo wilde behouden, in geenen deele bij uitbreiding daarvan heeft toegelaten de openbare godsdienstoefening buiten de gebouwen en besloten plaatsen waar zij destijds niet gebruikelijk was.

b H. R. 25 April 1856, Concl. conf. vern. a N.-Brabant 18 December 1855, waarbij geene overtreding was gezien in het houden eener processie in eene gemeente waar deze in 1848 niet in gebruik waren, — vl. op grond van art. 45 der wet v. 18 Germinal X, waarbij het verrigten van godsdienstoefeningen buiten kerkgebouwen alleen is verboden in steden, waar kerken van verschillende gezindheden zijn, in verband met art. 1, waarbij als beginsel de openbaarheid van de eeredienst is aangenomen; — terwijl deze wet is in stand gehouden door art. 167, al. 2, welke aldaar uitgedrukte vergunning door den regter niet mag worden ingekort buiten en tegen de wetten en reglementen, waarop bij dat artikel gewezen wordt.

5. Als « besloten plaats, » waarop ingevolge art. 167 Gr.wet de openbare godsdienstoefening geoorloofd is, moet beschouwd worden eene begraafplaats om de kerk, binnen den kring der gemeente, en aan eene zijde onmiddellijk grenzende aan de openbare straat, doch daarvan afgescheiden door een ringmuur, die evenwel niet belet, dat men op eene lengte van nagenoeg 39 ellen, op de openbare straat staande, kan zien alles wat op de begraafplaats voorvalt. Bovendien zijn begraafplaatsen, mits van den openbaren weg afgescheiden, uit den aard der zaak en volgens hare bestemming als besloten plaatsen te beschouwen, zooals volgt uit art. 18 der wet v. 23 Prairial XII, waarbij de begraafplaatsen met de kerkgebouwen, wat de godsdienstige plegtigheden betreft, geheel worden gelijk gesteld.

a H. R. 25 April 1856, Concl. contr. verw. de cass. tegen b N.-Brabant 18 December 1855, waarbij het den beklagde ten laste gelegde feit, het dragen van zijn priesterlijk gewaad buiten gebouwen of besloten plaatsen, niet strafbaar was geoordeeld ingevolge art. 45, in verband met art. 1 der wet v. 18 Germinal X, gehandhaafd ingevolge art. 167 Gr.wet. — Bij dit arr. was bev. Breda 6 November 1855, in gelijken

zin geweest, terwijl daarbij mede in den zin van het arrest v. den H. R. werd geredeneerd. — H. R. 3 April 1857, Concl. contr. vern. Gelderland en het daarbij bevest. Arnhem 16 October 1856, waarbij was beslist, dat een kerkhof, slechts door een ijzeren traliehek en rasterwerk omgeven, waardoor en waarover alles, wat op dat kerkhof voorvalt, van den daarlangs loopenden openbaren weg voor ieder geheel zichtbaar is, niet kan worden beschouwd als besloten plaats. — Cf. Overijssel 20 September 1855, beslissende dat eene begraafplaats door eene mei-beukenheg omgeven, eene beslotene plaats is, doch dat dit niet het geval is, indien men van den daarlangs loopenden weg door het latwerk van het daarvoor staande hek zelf een vrij en onbepaald uitzicht over die plaats heeft, — en het daarmede overeenstemmende vonn. Almelo 28 Julij 1855.

6. De wet van 10 September 1853 (Sb. n° 102) regelt geenszins het onderwerp van het klokkengelui in het algemeen, maar voorziet alleen in het geval dat dit gelui in strijd met die wet plaats grijpt door hen, die in hunne betrekking tot of op bevel, magtiging of onder toezigt van een kerkgenootschap zich het luiden der klokken veroorloven. Zij is derhalve niet toepasselijk op het luiden der klokken alleen uit baldadigheid. Dientengevolge is eene daaromtrent gemaakte verordening, in casu der gemeente Oosterland v. 24 September 1817, niet vervangen door de wet van 10 September 1853.

f H. R. 22 April 1857, Concl. conf. verniet. Heerenveen 8 October 1856, alsmede Heerenveen 10 Junij 1856, waarbij met vern. van Beetsterzwaag Kgr. 12 April 1856, de incompetentie van dezen regter was uitgesproken, op grond dat de toepasselijke wet v. 1853, bij art. 10 de vordering tot toepassing der bij die wet bedreigde straffen aan den Officier van Just. bij de Regtb. opdraagt.

II.

7. De wet van 1 Maart 1815 (Sb. n° 21), houdende voorschriften ter viering der dagen, aan de openbare Christelijke Godsdienst toegewijd, is nog heden ten dage van kracht en toepassing.

a H. R. 7 December 1841, Concl. conf. verw. de cass. tegen Amsterdam 29 Junij 1841, waarbij was vern. Amsterdam Kgr. I 11 Maart 1841. — Holland Cr. Rb. 28 December 1838, bev. a Amsterdam 1^a a. 26 Julij 1838. — Amsterdam 23 Februarij 1841. — Oostburg Kgr. 13 December 1852.

8. De wet van 1 Maart 1815 is wettig verbindend ook in de gemeente Oud-Vroenhoven. Maastricht Kgr. 9 Augustus 1850.

9. Eene plaatselijke verordening kan zeer goed naast de zondagswet verbodsbepalingen bevatten nopens het gedurende den tijd der godsdienst-oefening op zondagen en Christelijke feestdagen ontvangen van gelagmakende personen in tap-rijen enz.

c H. R. 17 Julij 1871, Concl. conf.

10. De wet van 1 Maart 1815 is op den Hemelvaartsdag toepasselijk, zonder dat daartoe eene voorafgaande aanwijzing van het administratief gezag vereischt wordt.

a H. R. 4 Mei 1847, Concl. contr. — In gelijken

zin Utrecht Hof 22 Junij 1847, waaraan de zaak bij voormeld arrest werd verwezen, met vern. (op grond dat niet was beslist of de wet van 1815 op dien dag toepasselijk was) — van het overigens in gelijken zin gewezen Amsterdam 24 September 1846, bev. bij N.-Holland, — ten aanzien van het geopend houden van eene herberg. — h H. R. 27 November 1855, Concl. conf. vern. Brielle 9 Augustus 1855, ten aanzien van het verrigten van openbaren arbeid. — Brielle 18 September 1857, bev. Sommelsdijk Kgr. 3 Augustus 1857, insgelijks bij aanklagte van het verrigten van openbaren arbeid.

11. De tweede Paaschdag is geen wettelijke feestdag ten aanzien der beëdiging van een proces-verbaal door commiezen der belastingen opgemaakt. — Die dag valt derhalve in den termijn binnen welken die beëdiging moet plaats hebben.

d H. R. 24 Maart 1840, Concl. conf.

12. Indien de laatste dag voor de aantekening van het beroep in cassatie op den eersten Kersdag invalt, kan het niet 's anderen daags worden ingesteld; die dag is wel een algemeen erkende Christelijke feestdag, maar is niet opgenomen onder de wettige feestdagen; art. 68 Regl. betreffende de wijze van eedsaflegging enz. der regt. coll. v. 14 September 1838 (Sb. n° 36). Als zoodanig is alleen de Zondag erkend.

d H. R. 5 April 1842, Concl. conf. — a H. R. 8 April 1856, Concl. conf. — c H. R. 24 Maart 1857, Concl. conf. — b H. R. 3 Maart 1863, Concl. conf.

13. De tweede Kersdag is een der door de kerkgenootschappen van de Christelijke godsdienst dezer landen algemeen erkende en gevierd wordende feestdagen, zoodat het op dien dag geven eener openbare tooneelvertooning zonder toestemming van het stedelijk Bestuur strafbaar is volgens art. 4 der wet van 1 Maart 1815.

b H. R. 7 December 1841, Concl. conf. verw. de cass. tegen Amsterdam 29 Junij 1841. — Zierikzee 30 Maart 1855, ten aanzien van veldarbeid.

14. Art. 1 der wet v. 1815 omtrent het verrigten van openbaren arbeid op feestdagen, is ook toepasselijk op den tweeden Pinksterdag.

a H. R. 4 Januarij 1859, Concl. conf. verw. de cass. tegen Dordrecht ... (6), waarbij was bev. Dordrecht Kgr. ... (4). — Amsterdam Kgr. IV 18 Junij 1856.

15. De Zondag moet niet geacht worden begrepen te zijn onder de algemeene uitdrukking van feestdag, wanneer verboden is op feest- of kermisdagen of bij gelegenheid van openbare vermakelijkheden sneller dan stapvoets te rijden; zulks is daarom niet mede op Zondag verboden.

's Gravenhage Kgr. 2 September 1852. — 's Gravenhage Kgr. 26 Augustus 1852.

16. Door openbaren arbeid wordt geen andere bedoeld dan die buiten gebouwen verrigt wordt en voor een ieder aanschouwelijk is; arbeid derhalve, die binnen fabrieken of andere gebouwen wordt verrigt, terwijl men, om de zekerheid er van te verkrijgen, het gebouw zou moeten binnentreden, kan daaronder niet geteld worden; het komen van rook uit den schoorsteen, het geraas van werktuigen, het aanstoen

van vuur zijn daartoe geene genoegzame aanwijzingen.

a H. R. 29 October 1856, Concl. conf. vern. Overijssel 10 Mei 1856.

17. Het draaijen der wicken van eenen molen bewijst dat er in het openbaar wordt gearbeid; zulks stelt, wanneer het geschiedt op een wettigen feestdag en zonder vergunning van het Bestuur, de overtreding daar van art. 1 der wet van 1 Maart 1815.

d H. R. 19 November 1850, Concl. conf. — *a* H. R. 4 Januarij 1859, Concl. conf. verw. de cass. tegen Dordrecht ... (6), waarbij was bev. Dordrecht Kgr. ... (4). — Boxmeer Kgr. 17 November 1856. — Anders, op grond dat malen niet als openbare arbeid is te beschouwen, 'sGravenhage Kgr. 20 Augustus 1846. — *b* Alphen Kgr. 19 September 1860.

18. Het verwerken van hooi op Zondag op een stuk land voor een ieder zichtbaar, stelt openbaren arbeid daar, strafbaar, al is gehandeld uit noodzaak, doch zonder schriftelijke vergunning der plaatselijke regering.

Gorinchem Kgr. 20 Januarij 1859.

19. Vervoer van hooi in schuiten op Zondag buiten den tijd der godsdienstoefening is niet strafbaar.

Concl. Adv.-Gen. Lightenveld *ad a* H. R. 11 Februarij 1840, doch waarbij de cass. wegens niet-kennisgeving der voorziening aan den bekl. niet-ontvankelijk is verklaard.

20. Het afmaaijen van eene kleine hoeveelheid gras, dienende tot het noodwendig voeder van een stuk vee, valt niet in de verbodsbepalingen der wet van 1 Maart 1815.

Breda Kgr. 23 Augustus 1856.

21. Het omleggen of omzetten van eenige veenbonken, die te droogen lagen, op eenige passen afstands van den openbaren weg, ten einde ze voor beschadiging te vrijwaren, stelt niet den bij de zondagswet verboden openbaren arbeid daar.

c Alphen Kgr. 19 September 1860.

22. Het vegen der straat in den vroegen morgen van een Zondag stelt geene overtreding daar van de wet van 1 Maart 1815.

Oostburg Kgr. 19 December 1854.

23. Elke openbare arbeid op Zon- en feestdagen is verboden, ook zelfs, wanneer noodzakelijkheid daartoe kan geacht worden te bestaan, doch eene schriftelijke toestemming van het gemeentebestuur ontbreekt.

b Loenen Kgr. 5 Junij 1861.

24. De noodzakelijkheid van den openbaren arbeid is volgens art. 1 der wet van 1815 niet aan de beslissing des regters, maar aan die van het plaatselijk bestuur onderworpen.

Heerenveen 20 Maart 1860.

25. De noodzakelijkheid omtrent de vergunning van op Zondag openbaren arbeid te verrigten, kan door het stedelijk bestuur niet worden overgelaten aan hem, die de vergunning erlangt. Hij die met zoodanige vergunning openbaren arbeid verrigt, is strafbaar.

Breda Kgr. ... (3).

26. Het betekenen van een exploit van dagvaardiging in eene strafzaak op Zondag, kan niet gezegd worden eene daad van openbaren arbeid noch eene zoodanige beroeps-uitoefening te zijn,

waardoor de godsdienst kan gestoord worden, en is dus niet in strijd met art. 1 der wet van 1 Maart 1815.

a H. R. 17 December 1844, Concl. conf.

27. Voor de toepasselijkheid van art. 2 der wet van 1 Maart 1815, houdende verbod om op Zon- of feestdagen, met opene deuren of op openbare plaatsen koopwaren uit te stallen of te verkoopen, wordt vereischt, dat de bekl. zij koopman of winkelier.

b H. R. 18 September 1860, Concl. conf.

28. Het verkoopen op Zondag uit eenen winkel, terwijl daarvan de deur gedeeltelijk open stond, is niet strafbaar.

Leiden 26 September 1846.

29. Het verkoopen van één broodje in eenen winkel met opene deur, stelt geene strafbare daad daar.

Loenen Kgr. 10 December 1847.

30. De bepalingen in art. 2 der wet van 1 Maart 1815, met opzigt tot het uitstallen en het verkoopen van waren op de dagen in art. 1 genoemd, vormen twee afzonderlijke verbodsbepalingen. Alleen op de eerste verbodsbepaling (het uitstallen of verkoopen op markten, straten of openbare plaatsen) is bij dat artikel eene uitzondering gemaakt, in zooverre geringe eetwaren betreft, maar die uitzondering geldt niet ten aanzien van het uitstallen en verkoopen met opene deuren, door kooplieden en winkeliers.

c H. R. 19 December 1860, Concl. conf.

31. Het uitstallen van koopwaren (gouden voorwerpen) door een winkelier binnen zijne woning voor de glasramen op Zondag, stelt daar overtreding van art. 2 der wet v. 1 Maart 1815.

Woerden Kgr. 17 October 1856.

32. Het loopen van een vleeschhouwersknecht op Zondag, met eene bak met vleesch op het hoofd, aan den openbaren weg, is niet strafbaar naar de wet van den 1 Maart 1815.

Winschoten 19 Junij 1842.

33. Het rondventen van china's-appelen op Zondag, als zijnde geringe eetwaren, is niet strafbaar.

'sGravenhage Kgr. 11 April 1839.

34. Het doen bespelen van eene piano forto in eene tapperij op Zondag, na den tijd voor de godsdienstoefening bestemd, en zonder vergunning van het plaats. best., valt niet onder de verbodsbepalingen, vervat in art. 4 der wet van 1 Maart 1815.

c H. R. 11 Februarij 1845, Concl. conf. vern. Amsterdam 7 November 1844, en bev. Amsterdam Kgr. II 19 Augustus 1844. — Amsterdam Kgr. I 11 Julij 1844. — Breda Kgr. ... (2), ten aanzien van het bespelen van eene harmonica. — N.-Holland 3 Maart 1845, — en Amsterdam Kgr. II 30 September 1844, ten aanzien van het bespelen van meerdere instrumenten.

35. De wet van 1 Maart 1815 (Sb. n° 21) verbiedt niet het maken van muziek in eene afgelegene herberg buiten den kring der kerkgebouwen, en geopend op een bij de wet geoorloofden tijd, veel minder het dansen der daarbij aanwezige personen, wanneer zulks niet geschiedt als openbare dans- of muziekkpartij, maar ter gelegenheid van het genieten van drank.

Maastricht Kgr. 9 Augustus 1850.

36. Ter toepassing van art. 3 der wet van 1 Maart 1815, houdende bepaling, dat gedurende den tijd voor de openbare godsdienstoefening bestemd, de deuren der herbergen en andere plaatsen alwaar drank verkocht wordt, moeten gesloten zijn, en dat ook geene spelen mogen plaats hebben, is het onverschillig of de woning is eene tapperij of wel eene sociëteit. Ofschoon de deuren moeten gesloten zijn, kan het de bedoeling der wet niet zijn, dat het niet geoorloofd wezen zou, zich in soortgelijke huizen gedurende den tijd der godsdienstoefening te begeven of die te verlaten.

Gelderland 13 Junij 1840.

37. Het gesloten houden der deuren, bij tegenstelling van het gesloten houden der herbergen, moet zoo worden opgevat, dat gedurende den aldaar bepaalden tijd het tappen niet is verboden. Eene vergelijking van art. 7 met art. 2 der wet van 1 Maart 1815 leidt wat de wijze van sluiting betreft, tot de opvatting, dat de herbergiers, gedurende den daar bedoelden tijd, met niet openstaande deuren mogen tappen.

d H. R. 19 Maart 1850, Concl. contr. — e H. R. 14 December 1852, Concl. conf.

38. Het openhouden eener herberg na 10 uren des avonds stelt daar overtreding van het politie-reglement der stad Zierikzee, en het openhouden eener herberg, waar drank verkocht wordt, gedurende de godsdienstoefening op Zondag, stelt daar overtreding van art. 3 der wet van 1815.

Zierikzee Kgr. 21 Junij 1854, uit anderen hoofde vern. bij Zierikzee ... (3).

39. De wet van 1 Maart 1815 is niet van toepassing, wanneer een herbergier of een ander houder van eene publieke inrigting, zijn lokaal, tot het ontvangen van menschen bestemd, op Zondag avond, aan eene beslotene vereeniging tot het houden eener danspartij verhuurt.

'sGravenhage Kgr. 3 Maart 1842.

40. Het openhouden eener tapperij op Zondag of andere erkende feestdagen, na 12 uren, en dus na de godsdienstoefening, is niet strafbaar. Amsterdam 26 Maart 1846.

41. De wet van 1 Maart 1815 verbiedt niet op Zon- en feestdagen, gedurende den tijd voor de godsdienstoefening bestemd, het openstaan der straatdeuren van herbergen of andere huizen, waar sterke drank verkocht wordt. Het verbod betreft alleen de deur der gelagkamer.

Breda Kgr. 10 Junij 1854.

42. Daar de herbergen enz. gedurende den tijd der godsdienstoefening des Zondags moeten gesloten zijn, is het onverschillig of de klok al dan niet slaat, en is het genoeg, dat het begin der dienst genoegzaam blijkt.

Alphen Kgr. ... 1858 (1).

43. Het spelen met centen op den publieken weg des Zondags, gedurende de openbare godsdienstoefening, is niet strafbaar volgens art. 3 der wet van 1 Maart 1815.

H. R. 23 December 1845, Concl. tot vern. wegens gebrek in den vorm. — c Noordwijk Kgr. 8 Maart 1866. — Lemmer Kgr. 29 October 1867. — Gorinchem Kgr. 2 October 1856, ten aanzien van het werpen met dobbelsteenen.

44. Tot eene schuldverklaring aan het spe-

len met dobbelsteenen om geld, op de publieke straat, binnen eene gemeente, gedurende den tijd voor de openbare godsdienstoefening bestemd, moet worden uitgemaakt, dat binnen die gemeente, ten tijde en uren, toen de overtreding zou hebben plaats gehad, openbare godsdienstoefening werd gehouden.

b H. R. 28 Junij 1842, Concl. conf.

45. Men mag niet op Zondag gedurende de godsdienstoefening in den boomgaard van een particulier met kaarten spelen.

Goes Kgr. 20 Julij 1844.

46. Het billardspel op eene openbare plaats, gedurende den tijd aan de godsdienstoefening gewijd, is niet bij art. 3 der wet van 1 Maart 1815 verboden.

b H. R. 23 Augustus 1864, Concl. conf.

III.

47. De bescherming bij art. 261 C. P. aan de cultes autorisèrde verzekerd, is ook toegezegd aan elke godsdienstige gezindte, die, in overeenstemming met de wet, in het Rijk aanwezig is, zoodat ook deze gezindten onder de uitdrukking cultes autorisèrde begrepen zijn. Het beweren dat door cultes autorisèrde alleen die eerediensten moeten worden verstaan, welke haar gezag van de autoriteit ontleenen, en een autoriteitsbeginsel tot kracht van haar bestaan hebben, — is dus ongegrond. Daaronder is dus ook te begrijpen het kerkgenootschap der Israëlieten, in casu afgescheidenen, door wie echter dezelfde ritus in acht werd genomen als door de Israëlieten.

a H. R. 12 April 1865, Concl. conf. — Anders Z.-Holland 27 Junij 1865, op grond dat die afgescheidenen niet waren erkend.

48. Een zanggezelschap, tevens eene godsdienstige strekking hebbende en dienende tot onderlinge oefening in de zangkunst, voor ieder tegen betaling van contributie toegankelijk, en voor wier vergaderingen de gemeente niet tot de kosten bijdraagt, maar alleen het schoollokaal daarvoor beschikbaar stelt, terwijl ook het collegie van ouderlingen en diakenen niet als zoodanig daarbij behoeft tegenwoordig te zijn, — kan niet gezegd worden een deel uit te maken van of te behooren tot de kerkelijke eeredienst, en is mitsdien geene godsdienstoefening (culte). Het verstoren, niet van het aan de zangoefening voorafgaand gebed of van de besluitende dankzegging, maar van die zangoefening zelve, door overluid spreken, het maken van storende bewegingen enz., valt derhalve niet in art. 261 C. P.

Groningen 2 Februarij 1860.

49. Uit de bepalingen van den C. P., handelende over inbreuken op de vrije godsdienstoefening, is niet op te maken, dat de wetgever alleen heeft willen straffen de inbreuken op de openbare godsdienstoefeningen, daar in algemeene woorden wordt gesproken over alle toegelaten of erkende godsdienstoefeningen.

a Drenthe 23 December 1865.

50. Tot toepassing van art. 261 C. P. wordt geenszins vereischt de bedoeling om de godsdienst te storen, maar alleen het vrijwillig ver-

rigten eener daad, waardoor zij werkelijk ge-
stoord is.

c H. R. 8 Junij 1852, Concl. conf.

51. Bij art. 261 C. P. komt het niet aan op het meer bepaalde doel der oefening, maar op de plaats, waar die wordt gehouden, de inrigting die daaraan bij het kerkgenootschap wordt gegeven, en de omstandigheden waaronder die werkelijk in ieder gegeven geval plaats vindt. Eene oefening, ten aanhoore van meerdere personen dan de eigenlijke leerlingen, onder de leiding van een pastoor der gemeente, in zaken tot de godsdienst behorende, in het openbaar, in een kerkgebouw, op een bij kerkerde vast bepaalden tijd, is als eene godsdienstoefening in den zin van dit art. te beschouwen.

a H. R. 16 Julij 1859, Concl. conf.

52. De daadzaken, dat iemand tijdens zekere Hervormde gemeente ter viering van den Zondag in hare kerk was vergaderd, na de bekendmaking der tot diakenen benoemde personen, op het oogenblik dat de predikant zou overgaan tot de lezing van den nazang, met luider stemme bezwaren heeft ingebracht tegen de benoeming van diakenen, waardoor de predikant ontsied en in de voorlezing van het kerkgezag is verhrinderd, stellen daar stoornis der eeredienst. De bepaling in het reglement op de zamenstelling der kerkeraden, dat bezwaren tegen benoemingen behooren te worden ingebracht bij den kerkeraad, geeft wel het regt, om zoodanig protest op voegzamen tijd en plaats in te brengen bij dien kerkeraad, maar sluit van zelve in zich het verbod, om dit te doen in de kerk en gedurende de kerkdienst.

c H. R. 8 Junij 1852, Concl. conf.

53. De godsdienstoefening kan niet worden gezegd te zijn afgeloopen, indien wel de mis voor eene overledene was geëindigd, doch de plegtigheden, aan die mis verknocht, nog niet hadden plaats gehad, terwijl nog daarna een tweede dienst moest aanvangen. Het afbreken en vertragen van die godsdienstoefening is derhalve strafbaar.

Zierikzee 8 Januarij 1858.

54. De daadzaken, dat iemand tijdens de godsdienstoefening, zich bevindende in een kerkgebouw, waarvan de eenige buitendeur op last van het kerkbestuur is gesloten, door herhaaldelijk op die deur te slaan, te schoppen en te trappen, de deur doet openspringen, waarbij de krammen tot sluiting der grendels van die deur in stukken zijn geraakt, en waarbij zooveel opschudding in de kerk werd veroorzaakt, dat de voorzanger werd verhrinderd in het uitspreken van het slotgebed, stellen (behalve het wanbedrijf van art. 456 C. P.) ook daar verstoring eener godsdienstoefening.

a Drenthe 23 December 1865.

55. Misbruik van de vaderlijke magt door een man jegens zijne vrouw gepleegd, en belediging haar door hem aangedaan, kan de strafbaarheid niet opheffen van de door haar gepleegde verstoring eener godsdienstoefening, in het belang der maatschappelijke orde strafbaar gesteld.

a H. R. 16 Julij 1859, Concl. conf.

56. De vermelding dat zekere feiten zijn gepleegd in een Israëlitisch kerkgebouw, sluit van

zelf in zich, dat daarmede bedoeld wordt het kerkgebouw eener erkende godsdienstige gezindte. De beslissing echter, dat eene godsdienstoefening plaats had in het tot kerk van Israëlieten bestemd gebouw, is onvoldoende, omdat daaruit niet blijkt of die godsdienstoefening is gehouden in een kerkgebouw der Israëlitische gezindheid.

a H. R. 12 April 1865, Concl. impl. contr. — Cf. Z.-Holland 27 Junij 1865.

IV.

57. Wanneer iemand wordt gedagvaard wegens het verrigten van openbaren arbeid op Zondag, is de dagvaarding nietig, bijaldien het gemis der toestemming van de plaatselijke regering daarin niet wordt vermeld. De omstandigheid, dat die schriftelijke toestemming niet is gegeven, kenmerkt volgens art. 1 der wet v. 1 Maart 1815, de strafbaarheid van het feit.

e H. R. 27 Junij 1854, Concl. contr. — H. R. 17 November 1857, Concl. contr. vern. Brielle 18 September 1857, waarbij was bev. Sommeldijk Kgr. 3 Augustus 1857. — b H. R. 24 Mei 1859, Concl. contr.

58. Om het verrigten van openbaren arbeid op Zondag te doen vallen onder het bereik van art. 1 der wet van 1 Maart 1815, behoort mede ten laste te zijn gelegd, dat zulks heeft plaats gehad buiten noodzakelijkheid, in welk geval toch de plaatselijke regering daartoe schriftelijke vergunning geeft.

Loenen Kgr. 20 Junij 1855.

59. Eene zaak die, ingevolge de wet van 10 September 1853 (Sb. n° 102), tot regeling van het toezigt op de onderscheidene kerkgenootschappen, ter teregtzitting voor burgerlijke zaken wordt behandeld, is geene strafzaak. Het vonnis moet geacht worden in eene buitengewone burgerlijke teregtzitting te zijn uitgesproken, ofschoon die dag voor de behandeling van strafzaken bestemd was, in geval de dagvaarding beteekend is om in eene openbare burgerlijke teregtzitting te verschijnen, de zaak ook alstoen in die zitting is behandeld en de uitspraak bepaald geworden.

Overijssel 20 September 1855.

60. Art. 10 der wet v. 10 September 1853 (Sb. n° 102), dat aan den Off. van Just. geene vervolging ter zake van niet-voldoening aan die wet toelaat dan op magtiging van den Prok.-Gen., — heeft onveranderd gelaten de vereischen van art. 31 Sv., dat de Regtb. aan den Off. v. Just. kan gelasten om vervolgingen in te stellen; de belanghebbende moet mitsdien verzuim van de zijde van het O. M. beweren; althans moet van zoodanig verzuim op voldoende wijze blijken.

Amsterdam 13 Februarij 1856.

61. Eene inbreuk of overtreding eener burgerlijke wet is, naar algemeene regtsbeginselen, toerekenbaar door het plegen van het materiële feit, zonder dat daartoe een bepaald opzet wordt vereischt. Ook zonder dat van dolus blijkt, is derhalve strafbaar eene overtreding van art. 6 en 9 der wet van 10 September 1853 (Sb. n° 102), doordien de beklaagde (R. K. priester) op een niet besloten kerkhof bij gelegenheid eener begrafenis, in plegtgewaad en vergezeld van

misdiens, het Christus-beeld en het wierookvat dragende, door het uitspreken van gebruikelijke gebeden en inaarding der lijken, op eene voor en bij het kerkhof openlijk zichtbare wijze godsdienstige plegtigheden heeft verrigt.

Overijssel 20 September 1855.

62. Wanneer de verstoring der godsdienst-oefening het gevolg is van het elkander toebrengen van slagen, op welk misdrijf eene zwaardere straf is gesteld, dan moet volgens art. 264 de straf niet van art. 261, maar van art. 311 C. P. worden opgelegd.

Drenthe 14 April 1864.

63. Vermits in de wet van 1 Maart 1815 wel het maximum maar niet het minimum van de boete wordt vastgesteld, is het den regter geoorloofd af te dalen beneden de minste boete, bij art. 463 C. P. ten aanzien van overtredingen aangenomen.

b Loenen Kgr. 5 Junij 1861.

Adm. en R. magt 24 v.
Begraafplaats 5.
Besloten plaats 4 v.
Beer. en vervoer. 4 v.
Burg. stand.
Cassatie Sz. 12.
Comp. Sz. 6.
Dagvaard. Bz. 59.
Dagvaard. Sz. 26, 57 v.
Danspartij 39.
Eed.
Eetwaren 29 v. 33.
Gem. verord. 6, 9, 15.
Godsdienstocfen. 4, 9, 19,
34 v. 47 v.
Griffie 12.
Hemelvaartsdag 10.
Herbergen 9, 34 v.
Huwelijk.
Jagt en Vissch.
Kerkebesturen 1, 47.
Kerken 3.
Kerkgenootsch. 1, 47.
Kerkhoven 5.
Kersdag 12 v.

Klokkengelui 6.
Leering.
Mot. v. zonn. 44, 56.
Muziekpartij 34 v.
Noodzak. arbeid 18, 23 v. 58.
Openb. arbeid 16 v. 57 v.
Paaschdag 11.
Pinksterdag 14.
Processie 4.
Spelen 43 v.
Storing van godsdienstocf.
47 v.
Strafbaarh. 50, 57 v. 61.
Strafbeding.
Straffen 54, 62 v.
Strafvervolg. 60.
Teregtzitting 59.
Uitstellen 27, 30 v.
Verbr. v. afstuit. 54.
Vergunning 25, 57.
Verjaring Bz.
Verkoopen 27 v.
Viering v. Zondag 7 v.
Wet 2, 7 v.
Wettige feestd. 10 v.

GODSHUIZEN.

1. Het Hofje van Sion te Leiden is een almoeshuis. De opnemng daarin, het verleen van huisvesting enz., is eene gratuite gift uit gunst en liefdadigheid, zonder dat de betaalde entree of afkoop het bestaan geeft aan een bilateraal contract. De opgenomene moet zich onderwerpen aan de regelen van orde en tucht; dit is de voorwaarde zijner opnemng. De regenten beoordeelen, of er redenen bestaan om den opgenomene het hofje te doen verlaten. Bij onwil om te vertrekken, zijn de regenten bevoegd, om den opgenomene door middel der politie, zonder regterlijke tusschenkomst uit zijne woning te doen zetten.

b Z.-Holland 16 Junij 1862, vern. Leiden 23 April 1861, waarbij was beslist, dat de besturen van godshuizen en gestichten onbevoegd zijn om zonder tusschenkomst van den regter, met behulp van de openbare magt, gealimenterden hunne woning uit te zetten, en voor die onregmatige handeling schadevergoeding verschuldigd zijn, als zijnde die uitzetting eene onregmatige daad, onverschillig of de besturen aan de dienaren der openbare magt al dan niet bevelen konden geven, of zij zelve al dan niet bij de uitzetting zijn tegenwoordig geweest, en of zij gegronde redenen mogten aanvoeren, om den

gealimenterde in regten tot ontruiming op te roepen.

Arnhembestuur.
Gemeente.

Kostel. procedure.

KERKBESTUREN EN KERKELIJKE GEMEENTEN.

I. Aard en bestaan; reglementen; omslagen.

II. Bestuur; vertegenwoordiging; procedures.

I.

1. Kerkelijke gemeenten zijn bij de Grondwet en de wetten des Rijks zoodanig erkend, dat zij geene nadere erkenning behoeven om als zedelijke lichamen in regten te kunnen optreden.

Wageningen Kgr. 8 Maart 1871.

2. Eene Hervormde gemeente kan niet geacht worden rechtspersoonlijkheid te missen, omdat zij vóór, op of na 1 October 1869 geene wettelijke en wettige regeling van haar bestuur zou gehad hebben.

Zeeland 27 Junij 1871.

3. Ofschoon bij Kon. besluit van 17 November 1841 (Sb. n° 70) toelating is verleend tot oprigting van eene Christelijke Afgescheiden gemeente te Heerde, en deze later is toegetreden tot het Christelijk Afgescheiden kerkgenootschap, blijkt niettemin geenszins van eene verplichting om met dit kerkgenootschap voor altijd vereenigd te blijven, maar stond het die gemeente vrij aan het Christelijk Afgescheiden classicaal bestuur rechtsgeldig kennis te geven, dat zij de bestaande kerkelijke gemeenschap afbrak. De kerkeraad van Heerde wordt daardoor niet ontbonden, maar blijft wettig bestaan.

Arnhem 9 Maart 1865.

4. De Nederl. Hervormde kerk, ofschoon uit verschillende gemeenten zamengesteld, moet geacht worden een geheel uit te maken, en hij die als lidmaat tot die kerk is toegetreden, maakt deel van de algemeene corporatie, onverschillig in welke kerkelijke gemeente de toetreding heeft plaats gehad.

Heerenveen Kgr. 14 Augustus 1871.

5. Nadat een kerkgenootschap het bij Kon. besluit vastgestelde reglement als grondregel van zijn bestaan en beheer als zedelijk lichaam heeft aangenomen en ingevoerd, kan geene uitsluiting van dergelijke Koninklijke bemoeienis meer worden beweerd met een beroep op de bepalingen van het VI^{de} Hoofdstuk der Gr.wet van 1840.

II. R. 2 Januarij 1846, Concl. conf. verw. de cass. tegen Zutphen 9 Januarij 1845, waarbij was bev. Zutphen Kgr. 19 Januarij 1844. — b H. R. 29 Mei 1846, Concl. conf. verw. de cass. tegen b Assen 14 April 1845, waarbij was bev. Assen Kgr. 22 Augustus 1844.

6. Het Algemeen reglement voor het bestuur der Hervormde kerk in de Nederlanden, gearresteerd bij Kon. besluit van 7 Januarij 1816, moet door de aanneming, opvolging en uitvoering van hetzelfde door het kerkgenootschap, als zedelijk lichaam, geacht worden de statuten van het bestaan van dat genootschap uit te maken en voor de leden van hetzelfde verbindend te zijn, onverschillig van wien het afkomstig is en of het zelfs door den Koning

buiten de bestaande grondwettige bevoegdheid is vastgesteld.

H. R. 2 Januarij 1846, Concl. conf. verw. de cass. tegen Zutphen 9 Januarij 1845, waarbij was bev. Zutphen Kgr. 19 Januarij 1844, ten aanzien van de daarop gegronde reglementen van 23 Julij 1821 en van 10 April 1822, op den uitkoop wegens de waarneming van kerkelijke bedieningen. — Z.-Holland 7 September 1867, bev. Gorinchem 12 Februarij 1867. — Brielle 24 Junij 1864. — Schagen Kgr. 7 October 1847.

7. Van wien ook het ringreglement eener synagoge zijn oorsprong moge ontleenen, of wie daarvan de eerste aanleggers mogen geweest zijn, het is altoos voor elk harer leden verbindende, nadat het door het zedelijk ligchaam der Israëlietische kerk tot rigtsnoer en tot wet is aangenomen.

b H. R. 29 Mei 1846, Concl. conf. verw. de cass. tegen b Assen 14 April 1845, waarbij was bev. Assen Kgr. 22 Augustus 1844.

8. Ofschoon een kerkelijk reglement alleen de goedkeuring der Regering behoefde, maar het opmaken daarvan moest uitgaan van de gemeente, is het onverschillig dat de zaak zich omgekeerd heeft toegedragen, indien de aanwiening en naleving van dat reglement door het zedelijk ligchaam bewijzen, dat die voorschriften als deszelfs wettig rigtsnoer van beheer zijn aangenomen.

b H. R. 29 Mei 1846, Concl. conf. verw. de cass. tegen b Assen 14 April 1845, waarbij was bev. Assen Kgr. 22 Augustus 1844.

9. Ook dan wanneer het reglement voor het bestuur der Hervormde kerk in Nederland niet alleen moet beschouwd worden als een statuut voor een op openbaar gezag erkend zedelijk ligchaam, maar als eene wet, waarvan de schending grond kan geven tot cassatie, is toch art. 87 van hetzelfde niet geschonden, indien op het onderwerp tusschen partijen in geschil (de al dan niet geldigheid der kwaliteit van kerkvoogden der Hervormde gemeente te Opijnen) niet dat artikel, maar art. 90 en 93 van dat reglement van toepassing zijn, en met grond zijn toegepast.

a H. R. 17 November 1848, Concl. conf.

10. Het reglement op de administratie der kerkelijke fondsen en kosten der eeredienst, gearresteerd bij Kon. besluit van 12 November 1819, n° 65, is wettig en verbindend als uitvoeisel van het algemeen reglement voor het bestuur der Hervormde kerk in het Koninkrijk der Nederlanden, gearr. bij Kon. besluit van 7 Januarij 1816, n° 1, thans vervangen door dat van 9 September 1851, bekrachtigd bij Kon. besluit van den 23 Maart 1852, n° 3. Dit laatste maakt nog het statuut en de grondwet uit van de Hervormde kerk.

Sommelsdijk Kgr. 24 Junij 1869.

11. De reglementen voor de Israëlietische kerkgenootschappen, krachtens besluit van den Souv. Vorst van 12 Junij 1814, n° 58, ontworpen door derzelve bestuurders en notabelen, en bekrachtigd door den Secretaris van Staat voor de Binnenlandsche Zaken, zijn voor de leden dier kerkgenootschappen verbindende.

Nijmegen Kgr. 5 Maart 1845.

12. Het is onverschillig, of aan den Koning

grondwettig de bevoegdheid der regeling van kerkel. zaken wordt toegekend, wanneer slechts blijkt, dat de kerk vrijwillig die bevoegdheid heeft aangenomen en zich aan haar onderworpen.

Leiden 31 October 1865. — Brielle 24 Junij 1864, Concl. conf.

13. Eene kerkelijke gemeente, waarvan de daarstelling bij Kon. besluit is vergund geworden, blijft bestaan, al mogt een gedeelte harer leden zich daaraan hebben onttrokken, op grond dat eene andere kerkelijke organisatie zou zijn ingevoerd, dan die waarop de autorisatie door den Koning is verleend, indien niet heeft plaats gevonden eenige tusschenkomst of andere daad van het openbaar gezag, waardoor het beweren van de zich onttrokken hebbende personen eenigzins wordt ondersteund. Indien bestuurders dier gemeente qua tales zijn benoemd vóór het ontstaan dier geschillen, en zij sedert het oprijzen daarvan in het werkelijk bezit van hunne betrekking zijn gebleven, en door de groote meerderheid der gemeente daarin worden erkend en gehandhaafd, dan zijn zij als zoodanig gerechtigd, om in naam van het zedelijk ligchaam te handelen en daarvoor in regten op te treden.

Z.-Holland 10 April 1844.

14. Door het vervallen van provinciale reglementen op de kerkelijke administratie is niet alleen het geheele bestaande bestuur, maar tevens de wijze waarop dat bestuur was geregeld en het stemregt werd uitgeoefend, te niet gegaan.

Wageningen Kgr. 8 Maart 1871.

15. Een kerkgenootschap kan geenszins door zijne statuten aan eene bestaande wettelijke verordening derogeren, bv. ten aanzien van zijne verplichting om zorg te dragen voor de ondersteuning van behoeftige ledematen.

d H. R. 25 Januarij 1850, Concl. conf.

16. Een erkend kerkgenootschap of erkende gemeente is een zedelijk ligchaam; tusschen dat ligchaam en zijne individuele leden, worden door toetreding of inlijving van deze laatste wederkeerig verbindtenissen ex contractu geboren. Indien derhalve iemand verneemt, dat een kerkbestuur de verbindtenis niet is nagekomen, welke het volgens de bestaande reglementen jegens hem had te vervullen, in casu door hem zijn lidmaatschap te ontnemen, heeft hij het regt om óf het kerkbestuur tot nakoming van die verbindtenis te noodzaken, óf de ontbinding daarvan te vragen met schadevergoeding.

b Amsterdam 26 November 1867.

17. De reglementen van een kerkgenootschap kunnen niet worden ingeroepen tegen hen, die zich niet vrijwillig als leden daarvan hebben aangesloten.

Amsterdam Kgr. I 25 September 1849.

18. Op hem, die zonder wettige bedenen weigert eene opgedragen kerkelijke bediening te aanvaarden, zijn de reglementen toepasselijk, waarbij eene boete van uitkoop is vastgesteld. De reglementen zijn verbindend gebleven, ook onder de werking van het algemeen reglement voor de Hervormde Kerk in het Koninkrijk der Nederlanden, door de algemeene Synode der Ned. Hervormde Kerk vastgesteld den 9 Sep-

tember 1851, en door den Koning bekrachtigd bij besluit van 23 Maart 1852.

Groningen Kgr. 19 September 1854. — In gelijken zin ten aanzien van het reglement van de administratie der kerkelijke fondsen in Gelderland, goedgekeurd bij Kon. besluit v. 23 Julij 1821, Zutphen 9 Januarij 1845, bev. Zutphen Kgr. 19 Januarij 1844.

19. Het huishoudelijk reglement van de Israëlietische gemeente te Gouda, vastgesteld door manighim en ouderling op 1 September 1861, en ingevolge circulaire van den toenmaligen Minister van 30 September 1861, goedgekeurd door de hoofdcommissie voor de zaken der Israëlieten den 25 October 1861, is voor de leden der Israëlietische Goudsche gemeente verbindend; hij die lid wordt, onderwerpt zich tacite als bij contract aan dat reglement, in casu ten aanzien der boete wegens niet-aanname van de betrekking van lid van het ambestuur.

Gouda Kgr. 17 Julij 1862.

20. De kerkelijke besturen in het algemeen, en die der Israëlietische kerkgemeenten in het bijzonder, zijn niet bevoegd omslagen over de leden van derzelver gezindheden vast te stellen, ter bestrijding van de kosten van eredienst of anderszins. Omslagen, door die kerkelijke besturen vastgesteld, zijn derhalve niet anders te beschouwen dan als godsdienstig verplichtend, en zij kunnen niet uit kracht dier vaststelling alleen, en dus zonder dat de leden der gezindheden zich daartoe verbonden of daaraan onderworpen hebben, regt geven tot eene actie voor den burgerlijken regter.

a N.-Brabant 2 Mei 1843, vern. b's Hertogenbosch 4 Julij 1842.

21. Het Keizerl. decreet, contenant la circonscription des départemens de la Hollande, en het Keiz. decreet van 19 Mei 1814, gegeven te Rambouillet, waarbij de burgerlijke indeeling in de Hollandsche departementen ook op het kerkelijke van toepassing wordt verklaard, is wettig verbindend en moet ook geacht worden uitvoering te hebben erlangd, als zijnde het tegendeel niet bewezen. Het bewijs van dit feit door getuigen is echter niet toelaatbaar, als geldende het in deze geene burgerlijke, maar politieke regten, immers kerkelijke regten door het politiek gezag geregeld. Op grond hiervan moet het gehucht Vredeveld worden beschouwd evenzeer kerkelijk als burgerlijk territoriaal tot Assen te behooren. Actie tot betaling van den aanslag des gedaagden in den hoofdelijken kerkelijken omslag der gemeente Rolde.

Assen Kgr. 16 Januarij 1851.

22. Art. 29 van het reglement op de administratie der kerkelijke fondsen en de kosten van de eredienst bij de Herv. gemeenten in Z.-Holland, vastgesteld bij Kon. besluit van 12 November 1819 (Sb. n° 65), is eerst met ingang van 1 October 1869 afgeschaffd bij het Kon. besluit van 9 Februarij 1866 (Sb. n° 10) en 3 Februarij 1869 (Sb. n° 20). De vóór die afschaffing bestaande kerkelijke autoriteit heeft derhalve den hoofdelijken omslag over 1869 wettig vastgesteld.

Woerden Kgr. 27 Junij 1871.

23. De hoofdelijke omslag eener Hervormde gemeente is in den geest van het reglement op de administratie der kerkelijke fondsen en de

kosten der eredienst in Z.-Holland, vastgesteld bij Kon. besluit van 12 November 1819, n° 65, niet onwettig, omdat hij is vastgesteld na den bij het geldend reglement bepaalden tijd. Indien dus het plan voor den omslag vóór het jaar, waarover hij verschuldigd is, is vastgesteld en goedgekeurd, kan het niets afdoen dat het kohier van dien omslag eerst in den loop van datzelfde jaar is vastgesteld.

Sommelsdijk Kgr. 24 Junij 1869.

24. Het reglement vastgesteld bij Kon. besl. van 12 December 1823, n° 83, betrekking hebbende tot de administratie der kerkelijke gederen in Friesland, heeft met 1 October 1869 opgehouden te bestaan; mitsdien is de dienvolgens geheven omslag, hoewel over het geheel jaar 1869 uitgeschreven, slechts verschuldigd over drie vierden van dat jaar.

a Dokkum Kgr. 22 Februarij 1871.

25. De kerkelijke contributie, welke ingevolge het kerkelijk reglement, genaamd Ascamoth, voor de Portugeesch Israëlietische gemeente in de kolonie Suriname wordt geheven, is niet verschuldigd door de boedels van overledene ledematen dier gemeente.

H. R. 4 Januarij 1844, Concl. conf.

26. Een lid der Israëlietische kerkelijke gemeente of bij-synagoge te Woerden is ingevolge art. 66 van het algemeen reglement voor de Israëlietische synagogale ringen van den 20 September 1821, verplicht tot betaling van den kerkelijken omslag, indien deze door de hoofdcommissie is goedgekeurd; hij kan er zich niet op beroepen, dat hij te hoog zou zijn aangeslagen, vermits hij ingevolge art. 68 van voormeld reglement zich daaromtrent had kunnen wenden tot de hoogere kerkelijke autoriteit, en de regter onbevoegd is daarover in eene beoordeeling te treden.

Woerden Kgr. 18 December 1854.

27. Iemand die in de Hervormde kerk is gedoopt en na afgelegde belijdenis in het Hervormd kerkgenootschap is aangenomen, kan niet gedwongen worden tot voldoening der kerkelijke gemeente-omslagen dier gezindheid binnen de plaats zijner inwoning, indien hij zich niet heeft doen inschrijven bij de plaats. Hervormde gemeente aldaar, noch door overgifte van een testimonium van lidmaatschap der Hervormde kerk eenige aanspraak op het plaats. lidmaatschap heeft gemaakt. Iemand die tot het Hervormd kerkgenootschap behoort, is niet verplicht een getuigenschrift van lidmaatschap of tot deelgenootschap in de Hervormde gemeente in te leveren ter plaatse waar hij zijne inwoning vestigt, daar geenerlei wettelijke bepaling zulks gebiedt, maar aan een iegelijk deswege grondwettig volkomen vrijheid is gelaten. Van de weigering of nalatigheid tot deelneming in eene kerkelijke gemeente kan mitsdien alleen het gevolg zijn, dat men geene aanspraak kan maken op de regten, welke anders als lid eener kerkelijke gemeente nu of bij vervolg zouden mogen toekomen, terwijl men evenmin verbonden is aan de verplichtingen van contributie als anderszins, waarin anders als lid van dat bijzonder zedelijk ligchaam zoude moeten worden gedeeld, of waaraan men zich dan ontwijfelbaar zoude moeten onderwerpen.

b H. R. 24 December 1846, verw. de cassatie door den Prok.-Gen. bij den H. R. in het belang der wet ingesteld tegen Amsterdam Kgr. V 26 Augustus 1845.

28. Een erkend lidmaat der Hervormde kerk is, zoolang hij lid der kerk blijft, tevens lid van de daartoe behoorende gemeente zijner inwoning; hij kan zich dus aan de betaling van den hoofdelijken omslag niet onttrekken door te beweren dat hij tot die gemeente niet is toegetreden.

Woerden Kgr. 27 Junij 1871.

29. Men is per se lidmaat van eene kerkelijke gemeente, alleen omdat men in de kerk van die gemeente gedoopt is, en men wordt dus door de wet alleen verplicht tot het betalen der kerkelijke bijdragen, welke ingevolge de reglementen der gemeente worden ingevorderd.

Schagen Kgr. 7 October 1847. — In gelijken zin Nieuwer-Amstel Kgr. 8 December 1846. — Anders Sliedrecht Kgr. 25 April 1867, beslissende dat iemand die wel gedoopt is, doch geene geloofsbelydenis heeft afgelegd, niet als lid van de Hervormde kerk kan worden beschouwd.

30. Voor hem die door den doop in de Hervormde kerk is ingelijfd geworden, ofschoon niet door belydenis des geloofs tot lidmaat der kerk aangenomen, hebben de regten en verplichtingen jegens die kerk, uit den doop ontstaan, niet opgehouden te bestaan, zoolang hij niet bewijst zich van die kerk te hebben afgescheiden. Uit de omstandigheid echter, dat iemand in eene bepaalde gemeente is gedoopt, volgt niet, dat hij thans nog tot het kerkelijk personeel dier gemeente behoort. Hij moet veel-er geacht worden niet meer daartoe te behooren, indien bewezen is, dat hij sedert in het genot is geweest van de kerkelijke voorregten in eene andere gemeente, alwaar de vershillende leden van zijn gezin achtereenvolgelijk door belydenis des geloofs tot lidmaten zijn aangenomen.

Assen Kgr. 16 Januarij 1851.

31. De leden der Hervormde kerk, door den doop in het Hervormd kerkgenootschap opgenomen, worden langs twee wegen leden eener kerkelijke gemeente in den engeren zin des woords, hetzij door belydenis des geloofs, hetzij door deel te nemen aan, en gebruik te maken van de voorregten in zoodanige gemeente. Hij die zich in eene gemeente komt vestigen, zonder dat hij als lid is ingeschreven, en zonder aan de kerkelijke voorregten deel te nemen, is niet als lid te beschouwen, en behoeft niet in den hoofdelijken omslag bij te dragen.

Assen Kgr. 13 Februarij 1851.

32. Hij die niet van de Hervormde kerk is afgescheiden of vervallen verklaard, eigen middelen van bestaan bezit, in het kerkelijk ressort eener bepaalde gemeente woont, en wel als Nederduitsch-Hervormd is gedoopt, doch geene belydenis des geloofs heeft afgelegd, en dus ook geene kerkelijke attestatie bij bedoelde gemeente heeft ingediend, kan evenwel worden begrepen onder hen, die verplicht zijn te dragen in den hoofdelijken omslag voor de Hervormde kerk eener gemeente.

Alphen Kgr. 25 April 1866.

33. Hij die in eene Waalsche kerk is ge-

doopt, en volgens eigene opgaaf ook in die kerk op belydenis des geloofs tot lidmaat is aangenomen, behoort tot het Hervormd kerkgenootschap, ingevolge art. 1, in verband met art. 13 van het Alg. Reglement voor het Bestuur der Hervormde kerken in Nederland. Waar geene Waalsche kerk bestaat, moeten de individuele leden geacht worden tot de Nederduitsche Hervormde kerk te behooren, totdat het tegendeel gebleken is; zij moeten dus den door die kerk bepaalden hoofdelijken omslag mede betalen. Het overbrengen eener zoogenaaftte attestatie is voor het lidmaatschap eener plaatselijke kerkelijke gemeente geen vereischte.

Goes Kgr. 30 Junij 1849.

34. De aanvraag om attestatie door een lidmaat der Hervormde gemeente bij den kerkeraad, moet niet worden beschouwd als een bewijs van afscheiding of opzegging van lidmaatschap. Als bewijs daarvan kan ook niet gelden de overgang tot eene andere (Remonstrantsche) gemeente, zonder behoorlijke kennisgeving aan den kerkeraad der gemeente, waarvan men zich wil afscheiden.

Woubrugge Kgr. 4 December 1844.

35. Ieder lid van de Ned. Hervormde kerk is verplicht tot betaling van den hoofdelijken omslag, die in de bijzondere gemeente van zijne woonplaats wordt geheven, onverschillig de plaats waar hij als lid tot die kerk is toegetreden, en al heeft hij, door zijne attestatie bij de gemeente zijner woonplaats niet in te leveren, zich zelf in zoodanigen toestand gebragt, waarin hij geen genot kan hebben van al de aan het lidmaatschap verbonden regten.

Heerenveen Kgr. 14 Augustus 1871.

36. Kerkvoogden en notabelen van Dockum zijn niet gerechtigd hoofdelijken omslag te vorderen van iemand, wiens lidmaatschap der kerkelijke vereeniging alleen daarop steunt, dat hij elders (niet te Dockum) is gedoopt, maar in deze gemeente gevestigd, en zonder bekende afscheiding tot de kerk in het algemeen behoort.

b Dockum Kgr. 22 Februarij 1871.

37. Een ieder moet regtens geacht worden de godsdienstige gezindheid zijner ouders te zijn toegedaan, zoolang hij zich niet daarvan heeft afgescheiden en op eene wettige wijze van die afscheiding heeft doen blijken; bij gevolg moet iemand, uit Israëlietische ouders geboren, volgens de Israëlietische orde gehuwd, en ingevolge zijne vrijwillige verklaring, tegen betaling van zekere som, als geïmmatriculeerd lid eener Ned. Israëlietische gemeente aangenomen en erkend, beschouwd worden daartoe te behooren, zoolang hij daarvan geen afstand heeft gedaan, en hij is verplicht de kerkelijke bijdrage, welke hem bij wijze van omslag of quotisatie is opgelegd, te betalen.

Maastricht Kgr. 8 Mei 1848.

38. Het feit van te zijn Israëliet en tevens binnen den ring der synagoge te wonen, is voldoende tot staving van de verplichting tot betaling der kerkelijke bijdrage, waar die door de kerkelijke autoriteiten, ingevolge de reglementen is omgeslagen en vastgesteld.

Winschoten Kgr. 7 April 1857.

39. De leden eener Israëlietische gemeente, die van het kerkgebouw als zoodanig gebruik

maken en aldaar plaatsen occuperen, zijn verplicht tot betaling der contributie bij de reglementen bepaald; zij kunnen tot dat einde in regten worden aangesproken, indien die reglementen zijn gemaakt overeenkomstig het besluit van den Souv. Vorst van 12 Junij 1814.

Nijmegen Kgr. 5 Maart 1845.

40. De bij deurwaarders-exploit aan het Israëlietisch kerkbestuur zijner woonplaats gedane beteekening, dat men geen lid meer is van het Israëlietisch kerkgenootschap, is niet voldoende om bevrijd te worden van de betaling der kerkelijke contributie, waarvoor men op de goedgekeurde omslaglijst is aangeslagen. Het kerkbestuur van iedere Israëlietische gemeente is bevoegd tot het opmaken van die jaarlijkse omslaglijst. Het regt van den contribuabele, om tegen zijnen aanslag te doleren, vervalt na verloop van de drie maanden, volgende op de ontvangen kennisgeving van het bedrag van den aanslag.

Appingadam Kgr. 21 Maart 1857.

41. Vermits een ieder, alleen behoudens de bescherming der maatschappij, volkomen vrijheid geniet om zijne godsdienstige meeningen door woord en daad te belijden, zoo mag de regter niet treden in een onderzoek naar iemands godsdienstige begrippen, ten einde daardoor te geraken tot de beslissing, of hij tot eene zekere gezindheid behoort en als zoodanig in hare kerkelijke lasten moet dragen. Wel behoort het tot 's regters bevoegdheid te onderzoeken, of men tot een bepaald kerkelijk genootschap is toegetreden en gehouden om tot het onderhoud in de administratie bij te dragen, vermits zoodanig genootschap is te beschouwen als een zedelijk ligchaam, dat door het openbaar gezag erkend en beschermd, zijn bestaan ontleent aan overeenkomst, zoodat de leden zich aan de verplichtingen bij de kerkelijke reglementen nedergelegd, moeten onderwerpen. Bij ontkenenis van het lidmaatschap moet het bewijs daarvan door het kerkbestuur worden geleverd.

Loenen Kgr. 26 Maart 1862. — In gelijken zin ten aanzien der bevoegdheid van den regter, Slidrecht Kgr. 25 April 1861.

42. Vordering door kerkvoogden eener Hervormde gemeente van het bedrag van den aanslag des gedaagden in de uitzetting van het plan van hoofdelijken omslag of rolle der aanslagen van contribuabelen, behorende tot de Hervormde gemeente. Bewijs aan de eischers opgelegd dat de gedaagde lid is van het Kerkgenootschap.

Assen Kgr. 20 April 1848.

II.

43. Een bestuur heeft, om de kerkgemeente wettig te vertegenwoordigen, niet vóór de jongste regeling van het bestuur der R. K. kerkgemeenten aangesteld te zijn volgens het Keiz. decreet van 30 December 1809, betreffende het beheer der fabriekgoederen.

a 's Hertogenbosch 23 April 1856.

44. Zoo geen reglement dit verbiedt, zijn de betrekkingen van notabel en kerkvoogd vereenigbaar; immers moet men geacht worden zulks te hebben goedgekeurd door daartegen niet te protesteren.

Amsterdam 6 Junij 1871.

45. De regten en verplichtingen der leden van eene kerkelijke gemeente worden, wat betreft het beheer der goederen, geregeld naar de bepalingen van den 10^{den} titel, IIIe boek van het B. W.

Amsterdam 6 Junij 1871.

46. De bepaling van het algemeen reglement voor de Herv. Kerk in het Koninkrijk der Nederlanden, bekrachtigd bij Kon. besl. v. 23 Maart 1852, waarbij als leden der bijzondere gemeenten worden erkend zoowel die op belijdenis des geloofs tot lidmaten zijn aangenomen, als die alleen door den doop in hare gemeenschap zijn ingelijfd, en zelfs die door overgang hunner ouders tot de Herv. Kerk geacht worden tot eene bijzondere gemeente in betrekking te staan, — bedoelt alleen het lidmaatschap ten aanzien van het toezigt op de geestelijke belangen der Kerk, maar bepaalt niet wie na het vervallen der prov. reglementen, regelende de stembevoegdheid in zake het kerkelijk beheer der verschillende goederen, als stembevoegde leden zijn te beschouwen. Ten onregte wordt dus beweerd, dat dientengevolge al de lidmaten stembevoegdheid bezitten. Zulks zou zelfs het geval niet zijn al ware dat reglement van toepassing.

Goes 9 September 1870, bev. bij Zeeland.

47. De Hervormde gemeenten, in casu die van Ellewoutsdijk, werden ten gevolge van de Kon. besluiten van 9 Februarij 1866 en van 3 Februarij 1869 niet in dier voege ten opzichte van hare goederen door het gemeen burgerlijk regt beheerscht, dat ieder lid van het zedelijk ligchaam overeenkomstig art. 1696 B. W. gelijk regt had om zijne stem uit te brengen over de toetreding tot het nieuw Algemeen Collegie, de benoeming van kerkvoogden of notabelen enz.

Zeeland 27 Junij 1871, bev. Goes 9 September 1870.

48. Stemgerechtigde leden van eene Nederduitsch-Hervormde gemeente zijn, als leden van een zedelijk ligchaam, elk individueel bevoegd om zelve het initiatief te nemen tot het beleggen eener bijeenkomst, ten einde over de toetreding tot het besluit van het algemeen collegie van toezigt omtrent het al of niet vaststellen van een eigen zelfstandig beheer der kerkelijke goederen en fondsen eene beslissing te nemen, wanneer de kerkvoogden nalatig blijven eene gevraagde vergadering te beleggen; zelfs al hebben de stembevoegde leden reeds vroeger, ter voldoening aan dat besluit, notabelen benoemd, ten einde bij de nieuwe organisatie van het beheer op de goederen der gemeente als zoodanig dienst te doen.

Utrecht 1 Junij 1870, Concl. conf.

49. Stembevoegde leden eener Ned. Hervormde gemeente zijn bevoegd door eene nadere wilsverklaring aan eene vroegere benoeming van notabelen te derogeren en (met het oog op de in 1869 bepaalde reorganisatie) voorloopige beheerders te kiezen, die van de door notabelen benoemde kerkvoogden het beheer der goederen en fondsen zullen overnemen.

Utrecht 1 Junij 1870, Concl. conf.

50. Waar geen reglementen of andere bepalingen bestaan omtrent de wijze waarop het stemregt betreffende het beheer der kerkelijke goederen wordt uitgeoefend, hebben overeen-

komstig art. 1696 B. W. niet alleen de manslidmaten, maar heeft ieder lid van de gemeente het regt zijne stem uit te brengen. Een bestuur dat slechts gekozen is door een deel der leden van de gemeente, nl. de manslidmaten, en een reglement alleen door hen vastgesteld, hebben geen wettig bestaan.

Wageningen Kgr. 8 Maart 1871.

51. Eene bijzondere Nederduitsch-Hervormde gemeente, in casu te Hoogeveen, hoezeer slechts een onderdeel der Kerk, moet als eigenares harer goederen, aangemerkt worden als een afzonderlijk zedelijk ligchaam, dat als zoodanig wordt beheerscht door de voorschriften omtrent zedelijke ligchamen in het Burg. Wetboek. Na het vervallen van alle vroegere reglementen, welke vóór 1° October 1869 het stemregt regelden, moeten dus volgens art. 1696 B. W. alle de leden van dat ligchaam, mannen en vrouwen, minderjarigen en meerderjarigen, geacht worden gelijk regt van stemmen te hebben. Alzoo kan niet voor geldig gehouden worden een reglement, dat alleen is vastgesteld ingevolge de stemmingen der daartoe opgeroepen meerderjarige manslidmaten, die niet gecensureerd of geïnterdiceerd waren en ten minste een jaar geleden belijdenis hadden afgelegd of op eene ingediende attestatie als lidmaten der kerk waren erkend.

Hoogeveen Kgr. 28 Mei 1872.

52. Kerkvoogden benoemd volgens de voorschriften van de voorloopige organisatie der Nederlandsche Hervormde kerk, vastgesteld den 12^{en} October 1868, zijn wettig gekozen. Art. 1696 B. W. is daarbij niet toepasselijk, omdat bij de reglementen der kerk uitdrukkelijk bepalingen omtrent het stemregt zijn gemaakt.

Heerenveen Kgr. 14 Augustus 1871.

53. Eene benoeming van kerkvoogden door notabelen eener Nederduitsche Hervormde gemeente, is niet voor wettig te houden door de benoeming van een hunner tot lid van den kerkeraad, nadat te voren die benoeming van kerkvoogden, wegens gemis van het lidmaatschap van den kerkeraad bij een hunner, door het provinciaal collegie van toezigt als onwettig was vernietigd geworden.

Leiden 22 Januarij 1870.

54. De eischers bezitten de door hen aangenomen qualiteit, wanneer zij, ingevolge de op hen uitgebragte keuze, als notabelen van eene Herv. gemeente hebben medegewerkt tot de benoeming van een afgevaardigde voor de provinciale vergadering, en zodoende hunne betrekking hebben aanvaard.

Tiel 17 Junij 1870.

55. In gemeenten waar geen reglement op het beheer der kerkelijke goederen bestaat, en notabelen zijn gekozen met den last om kerkvoogden te verkiezen, is die last niet zoodanig beperkt dat zij deze kerkvoogden slechts voor eens kunnen kiezen; zij hebben de bevoegdheid bij aftreding der benoemden in de ontstane vacaturen te voorzien; althans heeft men de qualiteit van deze laatsten onherroepelijk erkend door deel te nemen aan de stemming over een door hen ontworpen reglement.

Amsterdam 6 Junij 1871.

56. De leden van het collegie van Kerkvoogdij zijn niet wettig gekozen, en de daarop

steunende exceptie van non-qualificatie is toe te wijzen, wanneer de door hen ingeroepen verkiezing gehouden is gedurende vier, in plaats van zes uren, alsmede op andere uren dan die in het reglement zijn bepaald.

Gelderland 3 Mei 1871.

57. Wanneer iemand den 17 April 1862 (tegelijk met twee anderen) is gekozen tot lid van het bestuur der Nederl. Israëlitische gemeente, die keuze den 15 Mei daarna is goedgekeurd door de commissie, daartoe benoemd in de ressortale vergadering der Israëlitische gemeenten in de provincie, en die goedkeuring door het kerkbestuur is gevraagd en verkregen, daarvan kennis is gegeven aan den gekozene, en deze zijne betrekking heeft aangenomen en aanvaard, dan is die verkiezing niet nietig op grond van niet-nakoming van de bepaling van art. 25, al. 2 van het kerkreglement van Roermond, vastgesteld den 28 November 1861, en goedgekeurd door de hoofdcommissie tot de zaken der Israëlieten op 20 Februarij 1862, welk artikel bekrachtiging voorschrijft door het ressortaal bestuur. Roermond 15 Maart 1866.

58. Eene op zich zelf informele stemming in de vergadering eener kerkelijke gemeente, kan door het ontbreken van oppositie van wege de kerkvoogden en notabelen niet als rechtsgeldig worden aangemerkt.

Gelderland 3 Mei 1871.

59. Uit een door het provinciaal collegie van toezigt goedgekeurd besluit, houdende goedkeuring van het besluit van kerkvoogden en notabelen tot het instellen van een rechtsgeding, volgt dat de daarin vermelde notabelen moeten geacht worden wettig te zijn benoemd, tot dat het tegendeel bewezen is.

Brielle 24 Junij 1864. — Sommelsdijk Kgr. 24 Junij 1869.

60. Vermits volgens art. 8 van het reglement op de zamenstelling der kerkeraden voor de provincie Z.-Holland van 30 December 1829, het aan diakenen verboden is, om zonder nieuwe benoeming langer dan vier jaren in dienst te blijven, moet door hen die zich qualificeren diakenen der Hervormde gemeente (te Leiden), en aan wie wordt tegengeworpen, dat het meendeel hunner langer dan vier jaren fungeert zonder op nieuw benoemd te zijn, worden bezeugen dat hunne benoeming van korteren tijd dan vier jaren dagteekent.

Leiden 12 Februarij 1849.

61. Wanneer vaststaat dat voor de benoeming van den eischenden Kerkeraad geene reglementen bestonden, dan moet de gedaagde die de onwettigheid van dat bestuur sustineert, aantoonen dat bij die benoeming gehandeld is in strijd met het ten aanzien van zedelijke ligchamen bij ontstentenis van reglementaire bepalingen geldende regt.

Alkmaar 20 Januarij 1870.

62. Ingevolge het besluit van 12 October 1868 tot voorloopige organisatie der Ned. Herv. kerk enz., zijn de fungerende kerkvoogden niet verplicht noch bevoegd hun beheer aan het nieuwe bestuur over te dragen, indien hun niet vooraf door het nieuw Algemeen Collegie eene aanschrijving is gedaan.

Tiel 17 Junij 1870.

63. Indien kerkvoogden de stemgerechtigden hebben opgeroepen tot het benoemen van zes notabelen, ten einde bij de ingevoerd wordende nieuwe organisatie van het beheer op de goederen der gemeente, als zoodanig in dienst te treden, en die notabelen kerkvoogden hebben gekozen, behoort niet aan dezen afgifte plaats te hebben van de goederen der gemeente, indien door sommige leden der gemeente (waartoe ieder hunner individueel de bevoegdheid heeft) de overige leden zijn opgeroepen, ten einde in het beheer dier goederen te voorzien, vermits de in deze vergadering benoemde personen als opvolgers der eerstgemelde kerkvoogden behooren te worden beschouwd.

Utrecht 29 Junij 1870.

64. Uit de benoeming van notabelen door eene Hervormde gemeente, gedaan ingevolge het organiek besluit van 12 October 1868, volgt, dat zij zich aansluit aan de bepalingen van dat besluit.

Tiel 17 Junij 1870.

65. Nadat ten gevolge van de Kon. besl. van 13 Februarij 1866 en 5 Februarij 1869 het bestaande beheer der goederen van de Hervormde gemeente te Veenendaal den 1^{en} October 1869 was vervallen, moest dat zedelijk ligchaam zorg dragen voor een nieuw bestuur over die goederen. Hij die zich aan de gemeente had aangesloten, is aan de besluiten der meerderheid zoodanig gebonden, dat hij ook het aldus nieuw benoemd bestuur moet erkennen.

Wageningen Kgr. 8 Maart 1871.

66. De commissie benoemd tot het ontwerpen van een reglement, is bevoegd dat ontwerp ter kennis der gemeente te brengen en deze daarover te laten stemmen; de tusschenkomst van het toenmalig bestuur is daartoe niet vereischt.

Gelderland 3 Mei 1871.

67. De art. 36 en 37 van het reglement op de administratie der kerkelijke fondsen in Gelderland, vastgesteld bij Kon. besl. van 23 Julij 1821, waarbij aan de vorige administratie van de kerkelijke fondsen de verplichting werd opgelegd, om aan kerkvoogden, na de aanvaarding hunner functiën, staat en inventaris te leveren van al de kerkelijke goederen en baten, schulden en lasten, voorts te doen rekening en verantwoording, en mede over te geven alle bewijzen van eigendom, rekeningen, papieren enz., tot de kerkelijke finantiën betrekking hebbende, betreffen niet alleen die administrateurs, welke zijn geweest lasthebbers der Hervormde gemeenten, of ook zonder lastgeving goederen dier Kerken hebben beheerd, maar ook den kerkmeester, die zijne aanstelling ontleende aan den eigenaar der heerlijkheid. De door den heer der heerlijkheid aangestelde kerkmeester is geen lasthebber van den heer, maar kerkelijk administrateur.

^b Gelderland 10 September 1856, verniet. Nijmegen 30 October 1855; — cf. II. R. 20 Maart 1857.

68. De kerkelijke commissie benoemd ingevolge besluit van de Zuid-Hollandsche Synode den 3 Julij 1798 te Dordrecht gehouden, heeft het oppertoezicht over al de goederen der kerkelijke gemeente. Als belast met de administratie van een fonds ter voorziening niet alleen

in het predikants-traktement, maar in al de belangen van de openbare godsdienst, is zij bevoegd een kerkorgel aan te koopen, en moet dit overeenkomstig het deel van evengemeld fonds, geacht worden te strekken tot bevordering der belangen van de godsdienst.

a Utrecht 21 December 1870.

69. De kerkvoogden hebben in het algemeen zoowel het opzicht over de kerk, pastorie en kosterij, als het beheer over derzelver eigendommen, fondsen en inkomsten, onverschillig of die goederen bekend staan ten name van de *pastorie*, dan wel van de *kerk*.

Appingadam 25 September 1851.

70. Het collegie van kerkvoogden is door art. 53 van het regl. op de administratie der kerkelijke fondsen enz. volkomen gerechtigd alle kerkelijke dienaars, dus ook den koster en voorzanger te ontslaan.

Arnhem 12 September 1850.

71. Kerkelijk Officie bestaande vóór 1781 in de kerk van St Joost, parochie Maasbracht, en in gemeld jaar door den bisschop overgebracht in de huiskapel van den debiteur van dat officie, om aldaar de mis te celebreren op alle zond- en feestdagen. De overeenkomst waarbij in 1816 tusschen de kerkfabriek en den debiteur van het officie is bepaald, dat deze eene jaarlijkse rente aan eerstgemelde zou betalen voor de dienst der mis in de parochiale kerk te celebreren op alle donderdagen van het jaar, vereischt geene voorafgaande goedkeuring van de wereldlijke magt. In het algemeen behoort de overbrenging van inkomsten, verschuldigd aan officien gevestigd in eene kapel of hulperk, en het beheer der inkomsten in de succursale kerk of in de parochie eener gemeente, tot de bevoegdheid van het kerkelijk gezag.

Limburg 10 December 1849.

72. De predikant (chaplain) der Engelsch-Episcopale kerk te Rotterdam is niet gerechtigd om geregelijke rekening en debat te vragen van de inkomsten dier kerk.

Rotterdam 4 Mei 1844.

73. Een predikant of kerkvoogd kan niet rechtsgeldig regten van derden op pastorie-goederen erkennen.

Arnhem 29 Mei 1858.

74. Een kerkeraad kan niet gehouden worden zonder den dienaar des woords. De omstandigheid dat deze in eene verwarde en onstuimige vergadering, hetzij uit moedeloosheid, hetzij uit drift, heeft gezegd dat hij voor zijne betrekking bedankte, geeft geen regt om den kerkeraad zonder hem te houden, indien hem het ontslag niet werkelijk is gegeven, en ook uit diens latere gedragingen blijkt, dat hij geene bedoeling had zijne betrekking neder te leggen. Eene benoeming van ouderlingen en diakenen in zulke vergadering is derhalve niet wettig.

Dordrecht Kgr. 20 Maart 1860.

75. Tot een wettig overleg met den kerkeraad is de tegenwoordigheid van den predikant of consulent noodzakelijk; waar die ontbreekt, moeten de besluiten later worden geratificeerd. Onwettigheid op dien grond van een besluit van kerkvoogden en notabelen, in overeenstemming met den kerkeraad genomen, waarbij het traktement van den koster en voorzanger werd ver-

minderd en hij tevens uit zijne betrekking werd ontslagen.

Doefinchem Kgr. 5 December 1871.

76. De convocatie-bijjetten voor de vergadering van kerkvoogden en notabelen, waarin zal worden beraadslaagd over het voeren van een rechtsgeding, behoeft niet dit onderwerp van behandeling uitdrukkelijk te vermelden.

Z.-Holland 7 September 1867, bev. Gorinchem 12 Februarij 1867.

77. Een buitenlandsch kerkbestuur is bevoegd hier te lande in regten op te treden.

Breda 21 April 1863.

78. De kerkvoogd is bevoegd namens de Hervormde gemeente in regten op te treden.

Nijmegen 3 November 1857.

79. De kerkeraden zijn met uitsluiting van de commissarissen van de finantiële aangelegenheden eener Hervormde gemeente, bevoegd om deze in regten te vertegenwoordigen.

c Amsterdam 21 Januarij 1863.

80. Het collegie van kerkvoogden is bevoegd, om op eigen naam in regten te ageren, tot inning van het praestandum, onder den naam van miskoor in Twente bekend, en bestaande in de schuldpligtigheid van sommige erven en landerijen, tot jaarlijksche uitkeering van eene bepaalde hoeveelheid koren of andere cijns, al wordt dit ook genoten door den predikant, den koster en den organist.

Overijssel 7 April 1845, vern. Almelo 13 October 1841.

81. « Kerkvoogden eener Hervormde gemeente, » vertegenwoordigd door N. N. administrateur » van dat collegie, » zijn wettig bevoegd en verplicht de gelden aan de Hervormde gemeente toebehoorende, in regten te vorderen, wanneer zij ingevolge Kon. besl. van 9 Februarij 1866 overeenkomstig het beginsel van stembevoegdheid opgenomen in het besluit van het Algemeen Collegie van 12 October 1868, binnen het tijdperk van overgang zijn gekozen door de notabelen, benoemd bij de stemming, welke daartoe is uitgeschreven door het wettig bestuur, bestaande krachtens het vroeger besluit van 11 December 1823.

a Dockum Kgr. 22 Februarij 1871.

82. De ontvanger eener Hervormde gemeente kan niet namens dezelve op eigen naam optreden tot invordering van hoofdelijken omslag, al is hij daartoe door kerkvoogden en notabelen gemagtigd; deze behooren zelve op te treden.

Amsterdam Kgr. V 14 Februarij 1844. — Zwolle Kgr. 12 Augustus 1845. — Sommelsdijk Kgr. 24 Junij 1869.

83. Vermits het algemeen ringreglement voor de Israëli. synagogale ringen, gearr. bij dispositie van den directeur-generaal der Hervormde eeredienst enz. v. 20 September 1821, door de aanneming, opvolging en uitvoering van hetzelfde door de ringsynagogen, als zedelijke lichamen, moet geacht worden de statuten van het bestaan dier kerkgenootschappen uit te maken en voor dezelve verbindend te zijn, — is de parnas-the-saurier eener Israëli. hoofdsynagoge, krachtens art. 119 van dat reglement, bevoegd om van de bestuurders der kleinere gemeenten ressorterende onder de hoofdsynagoge, in regten te vorderen de betaling der verschuldigde quota.

b H. R. 29 Mei 1846, Concl. conf. verwerp. de cassatie tegen b Assen 14 April 1845, waarbij was bevestigd Assen Kgr. 22 Augustus 1844.

84. De manhigim eener Ned. Israëlitische ringsynagoge zijn bevoegd in regten betaling der contributie te vorderen, en de exceptie dat daartoe alleen de manhig-penningmeester zou bevoegd zijn, is derhalve ongegrond.

Winschoten Kgr. 7 April 1857.

85. Eene regtsvordering, ingesteld door kerkvoogden zonder de volgens de bestaande reglementen vereischte autorisatie van het prov. collegie, moet op de vordering van de gedaagden niet-ontvankelijk worden verklaard.

Appingadam 29 Januarij 1857.

86. Voor het instellen eener regtsvordering behoeven kerkvoogden en notabelen geene andere formaliteit te vervullen, dan het vragen en verkrijgen eener autorisatie van het prov. coll. van toezigt.

Concl. O. M. ad Brielle 24 Junij 1864.

87. Kerkvoogden eener Ned. Hervormde gemeente moeten tot het aanleggen van een geding de magtiging van het prov. collegie ook dan bekomen, wanneer het te voeren proces tegen de bevoegdheid en tegen een besluit van dat collegie is gerigt.

Tiel 17 Junij 1870.

88. Indien al de aard van het reglement op de administratie der kerkelijke fondsen in de provincie Groningen een onderzoek in cassatie mogt toelaten naar de juiste of niet juiste toepassing van eene van deszelfs bepalingen, dan zou de uitspraak geene andere kunnen zijn, dan dat er, door kerkvoogden niet-ontvankelijk te verklaren bij gemis der vereischte hoogere goedkeuring, geene verkeerde toepassing heeft plaats gehad v. art. 76 van dat reglement, bepallende, dat het collegie van kerkvoogden geene procedure kan beginnen, welke aan de gemeente kosten kan veroorzaken, zonder een besluit van kerkvoogden en notabelen, goedgekeurd door het collegie van toezigt.

b H. R. 14 Mei 1858, Concl. conf.

89. Indien diakenen optreden niet als vertegenwoordigers der gemeente, of als kerkvoogden, met opzigt tot kerkelijke fondsen, maar als diakenen met betrekking tot armengoederen, behoeven zij niet door kerkvoogden en notabelen te worden gemagtigd.

d H. R. 15 Junij 1849, Concl. conf.

90. Een diakenbestuur behoeft, om in regten op te treden, niet door Ged. Staten te zijn gemagtigd.

d H. R. 15 Junij 1849, Concl. conf. — s'Gravenhage H. G. 2 November 1837. — Z.-Holland 1 Junij 1842. — Groningen Hof 12 December 1843, Concl. conf. — Anders, ten aanzien van armvoogden, b Friesland 12 Januarij 1842, vern. Leeuwarden 16 Februarij 1841.

91. De doopsgezinde gemeenten zijn zelfstandig en onafhankelijk, met dit gevolg, dat geene leden der broederschap worden beschouwd als lidmaten van eenige bijzondere gemeente, indien zij niet bepaaldelijk bij die gemeente als zoodanig zijn aangenomen en ontvangen. Hij die alzoo niet is aangenomen en ontvangen als lidmaat eener bijzondere gemeente, is mitsdien niet-ontvankelijk in eene regtsvordering, waarbij

het bezit en beheer der goederen dier bijzondere gemeente wordt opgevorderd.

Z.-Holland 25 Januarij 1864, bev. Dordrecht 23 Februarij 1863.

92. Het bestuur der Hervormde kerk is van tweeledigen aard, geestelijk en stoffelijk. De stoffelijke belangen der gemeente worden beheerd en bestuurd door kerkvoogden en notabelen. Aan dezen moet derhalve worden gedaan de dagvaarding tegen eene Hervormde gemeente, strekkende om eigenaar te worden verklaard van eene bank in de kerk met toebehooren, en wel in den persoon of ter woonplaats van den voorzitter van kerkvoogden der Hervormde gemeente of ter plaatse waar die kerkvoogden gewoon zijn te vergaderen.

Hoorn 17 Februarij 1869.

93. Volgens het bij Kon. besl. v. 30 December 1829, n° 4, gearresteerde huishoudelijk reglement op de zamenstelling en werkzaamheden der kerkeraden, behoorende onder het ressort van het provinciaal kerkbestuur in Drenthe, moet de dagvaarding van eene diaconie bestierd worden bij den predikant, als voorzitter en scriba van den kerkeraad, wanneer de gemeente slechts door één predikant wordt bediend.

Meppel Kgr. 5 November 1846. — Meppel Kgr. 5 November 1847.

94. Wanneer eene kerkgemeente vraagt, als tusschenkomende partij in een geding te worden toegelaten, dan moet het daartoe strekkend verzoekschrift geschieden op naam der bestuurders, en is het niet voldoende wanneer daarin enkel de generieke benaming dier gemeente is uitgedrukt.

Sneek 27 Maart 1839.

95. Ofschoon de vergunning tot het kosteloos instellen eener regtsvordering is verleend aan den kerkeraad eener Hervormde gemeente, belet dit geenszins, dat waar het dezelfde vordering geldt, die Hervormde gemeente ten name van diakenen tegen de gedaagden optrede. De tegenspraak der gedaagden, dat geen regtsband tusschen hen en de diaconie zou bestaan, moet worden verworpen, zoo dit in strijd is met een in judicio overgelegd pachtcontract.

Tiel 28 Maart 1862.

96. Indien een decisioire eed collective is opgedragen aan drie in het proces erkende diakenen eener kerkelijke gemeente, moet door de weigerachtigheid van één hunner de eedsaflegging der twee anderen als regtens niet afgelegd worden beschouwd.

Leeuwarden 30 Junij 1864.

97. Het reglement van 1809 op het beheer der kerken en verdere goederen en inkomsten, toebehoorende aan het kerkgenootschap der Nederduitsche Hervormde gemeente te Leiden, schrijft in art. 15, litt. e eene arbitrage voor, bij verschil tusschen geheel andere personen dan tusschen de leden van twee gemeente-commissiën, die elkanders bestaan betwisten.

Leiden 31 October 1865.

Admin. en R. magt 41.
Arbiters 97.
Armbestuur 15.
Beheer 5 v.
Besluit v. d. Souv. Vorst 11.
Bestuurders 13 v.
Bewijs Bz. 41 v.
Cassatie Bz. 9.

Dagvaard. Bz. 92 v.
Diakenen 90, 93.
Eed 96.
Erkenning 1.
Exceptiën 52 v. 88.
Getuige.
Godsdienst 5 v. 41, 68.
Heerlijke regten 67.

Herv. kerk 2, 4 v. 46 v.
Hoofd. verbindt.
Indeeling 21.
Israel. Kerk 7, 11, 19,
25 v. 38 v. 81 v.
Kerk. bedien. 18.
Kerk. dienaars 70, 75.
Kerk. goed. 45 v. 91 v.
Kerk. ontvanger 82 v.
Kerkeraad 74 v.
Kerkvoogden 44, 52 v. 69,
78, 80 v. 85 v.
Koning 12.
Kon. besluit 4, 6, 12.
Kostel. proced. 95.
Lastgeving 67.
Lidmaten 4, 17, 27 v.
Magtiging 71.

Magt. tot proced. 76, 85 v.
Notabelen 44, 53 v.
Officie 71.
Omslagen 20 v.
Onderwijs.
Onth. v. overrekn. 16.
Overeenkomst.
Predikant 72 v.
Proceskosten.
Qualificatie 52 v.
Reglementen 5 v. 22 v.
Regtsged. 59.
Regtspersonoal. 1 v. 77.
Stemregt 46 v.
Strafbeding.
Verlegenw. in regten 78 v.
Voeging en tusschenk. 94.
Zedelijk tijdsch. 1 v. 41, 45 v.

KERKELIJKE GOEDEREN EN REGTEN.

- I. Wettelijke regeling; eigendommen; actiën.
II. Beheer en beschikking.

I.

1. De strekking van art. 14 der Staatsregeling v. 1801 is even als die van art. 20 der Staatsreg. v. 1798, blijkbaar geene andere geweest, dan om de belijders der verschillende leerstelsels, zoowel in staatsrechtelijken zin als naar de burgerlijke wet, onderling volkomen gelijk te stellen, maar niet om daarbij af te schaffen oude kerkelijke regten, in casu een geestelijk tiendregt vóór 1648 door de parochianen aan de parochie-kerk verschuldigd, en hetwelk alzo evenmin door die wettelijke bepalingen is afgeschaft, als het is vervallen toen de geestelijkheid door het Munstersche vredestraktaat, gelijk vroeger reeds facto, in het betrokken gedeelte van Brabant, waartoe het land van Cuyk behoorde, haar staatkundig bestaan had verloren.

a H. R. 4 April 1845, Concl. conf. vern. a N.-Brabant 30 Januarij 1844.

2. Bij het 3^e add. art. der Staatsreg. v. 1798 zijn de kerkelijke goederen niet in eigendom aan de burgerlijke gemeenten overgedragen of afgestaan, maar slechts te harer beschikking gesteld, om onder de gezindheden, bij gemis van overeenstemming, naar de voorschriften der Staatsregeling tusschen de regthebbenden te worden verdeeld.

Gelderland 21 September 1864.

3. Bij het afscheiden van Kerk en Staat, heeft wel in het ontwerp der Staatsregeling van 1796 de bedoeling gelegen, om de gestichten aan de Christelijke godsdienst gewijd, als eigendommen der burgerlijke gemeenten te verklaren, maar dit denkbeeld is bij de Staatsregeling van 1798 niet aangenomen; integendeel heeft deze laatste, uitgaande van het beginsel, dat de Staat ophield eene heerschende en uitsluitende Kerk te erkennen, den Staatseigendom op eene billijke wijze tusschen de kerkgenootschappen willen verdeelen, volgens den maatstaf en de wijze van uitvoering bij het 6^e add. art. voorgeschreven. Eene Staatsregeling moet niet altijd in den al te engen zin van een burgerlijk contract worden uitgelegd. Gelijk het onherroepelijk handhaven van het bezit, in volks- of vredestrakaten meestal als toekenning of bevestiging van eigendom gebedigd wordt, zoo moet ook dat woord in gemeld art. 6 opgevat worden in de betekenis van eigendom. Ten gevolge van de laatste

zinsnede van dat artikel zijn de burgerlijke gemeenten niet geworden eigenaren van alle torens, maar alleen van die, welke aan de kerkgebouwen waren gehecht, zoodat die, welke op de kerken stonden, het eigendom der kerkelijke gemeente zijn gebleven.

a H. R. 19 Maart 1847, Concl. conf.

4. Het 13^e add. art. der Staatsregeling van 1801 heeft geene verandering te weeg gebragt in de beginselen omtrent het bezit, het gebruik of den eigendom der kerken, bij de Staatsregeling van 1798 vastgesteld, maar integendeel bekrachtigd hetgeen toen was, en mitsdien de bevestiging van het eigendomsregt daarop bij de kerkelijke gemeente. Die beide grondwetten hebben niet slechts het bezit en gebruik der kerken geregeld, maar ook den eigendom, en ten onregte wordt beweerd dat deze steeds bij de burgerlijke gemeente zou zijn gebleven.

a H. R. 19 Maart 1847, Concl. conf.

5. Terwijl bij het 6^e add. art. der Staatsreg. van 1798 was vastgesteld, dat alle kerkgebouwen der voormalige heerschende Kerk, voor zooverre zij door aanbouw uit de bijzondere kas der gemeente geene bijzondere eigendommen waren, werden overgelaten aan de beschikking van ieder plaatselijk bewind, om deswege tusschen alle kerkgenootschappen eenig vergelijk te treffen, en wel binnen zes maanden na het aannemen dier Staatsregeling, is later bij art. 13 der Staatsregeling van 1801 bepaald, dat ieder kerkgenootschap onherroepelijk zou blijven in het bezit van hetgeen met den aanvang dier eeuw door hetzelfde werd bezeten. De uitdrukking van *onherroepelijk bezit* in art. 13 moet, naar haren aard en strekking, in verband met eenige volgende art. en met het besluit van het Uitvoerend Bewind van den 28 September 1801, noodwendig in dien zin worden verstaan, dat de werking van het 6^e add. art. der Staatsregeling van 1798, bij de invoering van die van 1801, zou ophouden, en dat het *uti possidetis* bij het begin der eeuw, de eigendomstitel van de respectieve kerkgenootschappen is geworden. Al geldt het ook niet een gesticht aan de Christelijke godsdienst gewijd, maar aan eene kerk belendend kerkhof, zoo kan daaruit geenszins worden besloten tot het niet toepasselijke der aangehaalde bepalingen, eensdeels, wijl de rondom de kerken gelegen kerkhoven, volgens hun oorsprong en bestemming, van ouds onmiskenbaar tot de kerken behoord en daarmede een geheel uitgemaakt hebben, anderdeels, wijl de bepalingen van de zoo even vermelde Staatsregelingen deze ondeelbaarheid bevestigen, vermits daarbij wel de torens, maar niet de kerkhoven worden genoemd, niettegenstaande bij de scheiding van Kerk en Staat naauwkeurig is voorzien in de bestemming en in het toekennen van den eigendom van alle geestelijke en kerkelijke goederen, waaronder ook de kerkhoven ontwijfelbaar moeten worden gerangschikt; het is immers geenszins aannemelijk, zoo de kerkhoven niet waren beschouwd geworden als behoorende bij de kerken, waarover werd beschikt, dat daaromtrent geene afzonderlijke verordeningen zouden zijn gemaakt. Art. 13 der Staatsregeling van 1801 verzekert daarenboven in het algemeen en zonder te onderscheiden, aan ieder

kerkgenootschap het bezit van alles, wat het bij den aanvang der eeuw bezat.

Gelderland 17 September 1856, bev. Nijmegen 20 November 1855; — cf. Nijmegen 14 December 1858.

6. De waarborg bij art. 13 der Staatsregeling van 1801 gegeven, dat ieder kerkgenootschap onherroepelijk bleef in het bezit van hetgeen met den aanvang dezer eeuw door hetzelfde werd bezeten, sluit volstrekt niet uit de bevoegdheid van elk kerkgenootschap om bovendien zijn eigendomsregt te doen gelden op zoodanige goederen, welke alsnog buiten zijn bezit waren gebleven, doch waarop het meent, uit welken hoofde ook, aanspraak te kunnen maken.

Hoorn 17 Junij 1863.

7. Kerken en kerkhoven moeten geacht worden te zijn zaken buiten den handel, en als zoodanig onvatbaar voor beslag.

Deventer 10 December 1856.

8. De kerkhoven, die vóór de nationalisatie der kerkelijke goederen eigendom der kerkelijke gemeenten waren geweest, moeten heden ten dage weder beschouwd worden als aan deze in eigendom teruggekomen, en niet als in eigendom toebehoorende aan den Staat of de burgerlijke gemeenten.

a H. R. 20 Januarij 1854, Concl. conf. vern. Limburg en het hierbij bev. Maastricht 27 Junij 1850.

9. Daar de kerkhoven van oudsher de kerkgebouwen omringden, is in die omstandigheid een wettig vermoeden aanwezig om aan te nemen, dat eene Hervormde gemeente met het kerkgebouw ook het eigendommelijk bezit van het kerkhof heeft verkregen. Dit vermoeden wordt nog bevestigd doordien dat perceel in de kadastrale leggers ten name van die gemeente is gesteld.

Nijmegen 17 Junij 1862.

10. Onder den afstand der groote kerk te Denekamp, door de Hervormde gemeente aldaar, ten gevolge van het besluit van Koning Lodewijk Napoleon van den 14 van Lentemaand 1809, aan de R. K. gemeente te dier plaatse gedaan, kan niet geacht worden mede begrepen te zijn het kerkhof rondom die kerk gelegen.

Almelo 8 September 1858.

11. Door de oprigting van eene bijzondere begraafplaats door de R. K. gemeente, wordt geenszins opgeheven de bestemming van het kerkhof gelegen rondom het kerkgebouw der Hervormde gemeente, en aan deze in eigendom toebehoorende, om voor zeker gedeelte te dienen tot algemeene begraafplaats. Erkenning van dat regt der burgerlijke gemeente.

Nijmegen 17 Junij 1862.

12. De eisch, welke strekt om als eigenaar van de kerkhoven te worden verklaard en aldus het regt en de bevoegdheid te erlangen om onbepert daarover te beschikken, kan niet anders worden toegewezen dan in dier voege gewijzigd, dat onverkort blijft de bestemming, aan een gedeelte van die gronden gegeven, om te dienen tot algemeene burgerlijke begraafplaats, en behoudens het regt van toezigt, beheer en politie der burgerlijke gemeente. Dit laatste regt sluit echter geenszins in de bevoegdheid om het

gras van het kerkhof te verkoopen, en het hek of de omrastering, door de Hervormde gemeente opperigt, te doen wegruimen.

Nijmegen 17 Junij 1862.

13. Uit de bepaling van art. 626 B. W. (dat, wat op en in den grond van een vast goed wordt gevonden, als eigendom van den grond wordt beschouwd) kan geenszins worden besloten, dat dit ook zou moeten worden toegepast op alle kerken-zitplaatsen, welke ten dienste der hoorders in de kerken worden gevonden. Dit klemte meer, indien in factu is beslist, dat de bank in verschil niet zoodanig met den grond is vereenigd, dat zij daarmede één ligchaam zou uitmaken.

H. R. 6 Junij 1851, Concl. conf.

14. Ten aanzien van zitplaatsen in de kerken der Hervormden door het kerkbestuur tot algemeen gebruik bestemd, kan het gebruikmaken van zoodanige plaatsen, hoe lang en ongestoord dan ook, geen bezit als eigenaar daartstellen, en geen grond opleveren, om daarop een bewijs van eigendom te bouwen. — Niettemin kunnen in die kerken zitplaatsen worden gevonden, voorzien van uitwendige kenteekenen, als in gebruik zijnde met de bedoeling om ze als eigenaar te gebruiken en te bezitten.

b Drenthe 25 Junij 1853, vern. Assen 19 April 1852, waarbij de onverjaarbaarheid in het algemeen en zonder uitzondering was aangenomen; — cf. def. arrest b Drenthe 4 Februarij 1854, waarbij werd aangenomen, dat het bezit als eigenaar niet was bewezen, en tevens beslist dat de zitplaatsen, ofschoon in eigendom toebehoorende aan de kerkelijke gemeente, echter moeten worden geacht voor algemeen gebruik te zijn bestemd, zoodat dit eigendomsregt niet geeft de bevoegdheid te vorderen, dat het gebruik aan zekere personen zal worden ontzegd.

15. Kerkbanken zijn in den handel; zij zijn onroerend, wanneer zij aan het gebouw zijn vastgehecht, en kunnen alsdan ook het onderwerp zijn van eene possessoire actie.

Tiel 19 Julij 1854, en het eindv. Tiel 8 December 1854.

16. Kerkbanken zijn geene zaken buiten den handel. Van dat denkbeeld uitgaande bestaat er geene reden, waarom de eigendom van zulke bank niet door verjaring zou kunnen verkregen worden.

Breda 6 September 1870.

17. Hij die zitplaatsen in eene kerk heeft gekocht, heeft daardoor niet verkregen de bank, maar het regt van zitten op die plaatsen; zoo iemand die zitplaatsen heeft verkregen van een ander dan den eigenaar der kerk, moet hij diens regt aantoonen.

Utrecht Hof 16 November 1863, na verwijzing door den H. R. ingevolge art. 273 v. Rv., vern. Arnhem 3 April 1862. Bij dit vonnis was aangenomen, dat het bestuur van het St Catharina gasthuis, waaraan de eischer zijn regt op de zitplaatsen ontleende, bevoegd was geweest over de eigendommen der zitplaatsen in de Gasthuiskerk te beschikken vóór den verkoop dier kerk aan de Waalsche gemeente, die voormeld regt betwistte; verder dat de Waalsche gemeente, ofschoon zij vóór 1859 (in welk jaar de verkoop had plaats gehad) meer dan honderd jaren voor hare godsdienstoefeningen van dat gebouw had

gebruik gemaakt, dit slechts aanvankelijk bij vergunning in eenvoudig gebruik had verkregen, en daarop verder gedurende dien geruimen tijd tot 1859 geene regten hoegenaamd had kunnen uitoefenen of zulks wettelijk had gedaan, en derhalve de door het bestuur van het gasthuis aan anderen overgedragen of door hetzelfde erkende regten behoorde te eerbiedigen. Omtrent het regt des eischers op de zitplaatsen overwoog de Regtbank meer bijzonder, dat diens erflater daarvan op wettige wijze eigenaar was geworden; dat zitplaatsen zijn zaken in den handel, en een regt van gebruik op onroerende goederen geven. Volgens het arrest schijnt de eischer geen titel te hebben kunnen bijbrengen, waarbij hij of zijn auteur van het bestuur van het St Catharina gasthuis de zitplaatsen zoude hebben verkregen, terwijl de handelingen van het bestuur evenmin tot eene erkenning van dat regt konden leiden.

18. De fabriekgoederen, als bestemd ter voorziening in de eeredienst van een aantal door zekere banden vereenigde en te zamen eene parochie uitmakende geloovigen, behooren niet aan de algemeenheid dier geloovigen, maar aan de kerkfabrieken of kerken zelve.

a H. R. 23 Januarij 1862, Concl. conf. verw. de voorz. tegen Limburg 10 September 1860, waarbij was bev. a Maastricht 30 Junij 1859. — Cf. Breda 21 April 1863.

19. De goederen door eene kerkfabriek verkregen of bezeten gedurende de vereeniging van een R. K. kerk met eene kapel gelegen in een ander gehucht van dezelfde gemeente, kunnen niet geacht worden aan al de parochianen zoodanig toe te behooren, dat bij verheffing der kapel tot succursale, en wanneer deze zoowel onder wereldlijk als geestelijk opzigt van de hoofdkerk gescheiden wordt, de verdeling dier goederen naar gelang van het getal der parochianen of der haardsteden kan gevraagd worden, ten einde in de behoeften van de eeredienst voor het verbrokkeld grondgebied te voorzien.

Limburg 10 September 1860, bev. a Maastricht 30 Junij 1859, en waartegen de voorz. in cassatie is verworpen bij a H. R. 23 Januarij 1862, Concl. conf. — Breda 21 April 1863.

20. Indien bij octrooi tot bedijking en droogmaking van een meer (het Purmermeer) door de Staten van Holland en West-Friesland is bepaald, dat de bedijkers zullen laten tot onderhoud van de kerk en de kerkelijke diensten den honderdsten bedijkten morgen van alle landen onder de dijkagie begrepen, kan de betekenis dezer woorden geene andere zijn dan dat in de burgerlijke gemeente, welke men toen waarschijnlijk meende, dat uit de bedijkte landen zoude oprijzen, overeenkomstig den godsdienstzin van dien tijd (1617), in de allereerste plaats zoude worden gezorgd voor de godsdienstige behoeften der ingezetenen, en deze mitsdien zouden worden in de gelegenheid gesteld alle pligten, daartoe betreffende, te vervullen, waartoe in de eerste plaats het bestaan eener kerk, het onderhoud der kerkdienst enz. vereischt wordt. Toekenning van die eigendommen aan de Hervormde gemeente van de Purmer.

Hoorn 17 Junij 1863.

21. De geestelijke goederen, speciaal de vica-

riën, zijn bij de hervorming niet als bona vacantia aan den Staat vervallen. De regten der kerk, ofschoon onder andere vormen bestaande, zijn in zoverre geëerbiedigd geworden, dat dezelve nimmer, wat die goederen betreft, meer bijzonder in Gelderland, zijn gesecculariseerd.

a H. R. 29 Februarij 1856, Concl. conf. vern. a Gelderland 29 December 1854. — b H. R. 7 Maart 1856, Concl. conf. — c H. R. 7 Maart 1856, Concl. conf. vern. b Gelderland 29 December 1854, en het hierbij bev. Tiel 20 Mei 1853. — d H. R. 7 Maart 1856, Concl. conf.

22. Het klooster van S' Agatha in het land van Cuyk is door het traktaat van Munster van den 30 Januarij 1648 niet gesupprimeerd geworden, maar het is wel uit het wettig bezit zijner goederen gesteld. De kloosterheeren moeten, ofschoon in vereeniging levende, niet als eene werkelijke corporatie beschouwd worden, maar louter als particuliere personen.

Roermond 30 September 1852, Concl. conf.

23. Revindicatie door het Domeinbestuur van tot de vicarie van Bloenstein behorende goederen, als getreden in de regten van de voormalige Souvereinen van Kuilenburg en Vianen. Aangenomen dat de Staat collator is dier vicarie, doch dat niet is bewezen, dat diens predecesseuren, de voormalige Souvereinen van Kuilenburg en Vianen, in der tijd ook geweest zijn de stichters dier vicarie, zoodat deze vicarie nog steeds eigenaar is der daartoe behorende goederen; voorts evenwel, dat de Staat als collator de goederen van den onwettigen houder kan opvorderen, en hiertoe het Domeinbestuur bevoegd is.

Amersfoort 22 October 1856; — Cf. Utrecht Hof 6 December 1858, waarbij de eisch werd ontzegt, op grond dat de goederen door den Staat als eigenaar waren opgevorderd en niet als collator, en de bewering van geregtigheid tot de actie als collator dus geen onderwerp van onderzoek mogt uitmaken, en bovendien dat bestuur niet namens den Staat als collator het beheer mogt opvorderen.

24. Het gesticht tot opleiding van geestelijken der Oude Bisschoppelijke Klerezij te Amersfoort, is volgens de regelen van het kanoniek regt geen Bisschoppelijk Seminarie, maar een zoogenaamd collegie, door provisorsen geheel zelfstandig als een bijzonder zedelijk ligchaam bestuurd. Bij gebreke van regtstitels, is als historisch bewezen aan te nemen, dat de stichters van het collegie aan het kapittel van het Aartsbisdom Utrecht hebben opgedragen de benoeming der provisorsen en het jaarlijks opnemen der rekening en verantwoording. Het kapittel is niet geregtigd deze verhoudingen te wijzigen of zich meerdere regten te dien aanzien aan te matigen.

Rotterdam 8 April 1867; cf. Concl. O. M. — Het gold in casu een eisch tot rekening en verantwoording door het «vicariaat of aartsbisschoppelijk kapittel van het Aartsbisdom Utrecht» bij de oude klerezij van de Roomsche Katholijken» ingesteld tegen den bisschop van Deventer, provisor van het Seminarie of Collegie van Amersfoort, wegens het in die qualiteit gevoerde beheer over de fondsen van dat collegie (collegiekas), op grond dat hij (bisschop van Deventer) in 1858

door het eischend kapittel, terwijl de zetel van den aartsbisschop van Utrecht onvervuld was, als provisor was aangesteld met een ander, na wiens overlijden het beheer geheel was overgegaan op hem ged. alleen, die ook de fondsen onder zich hield. De gedaagde beweerde alleen rekenpligtig te zijn aan het opperbestuur van het kerkgenootschap, d. i. den aartsbisschop of het kapittel sede vacante. Ten einde de bevoegdheid van het kapittel, dan wel van den aartsbisschop, tot het vragen der rekening en verantwoording te kunnen beoordeelen, onderzocht de Regtbank, of de school te Amersfoort was een seminarie dat beheerd wordt, voor wat betreft het onderwijs en de geestelijke belangen, door den bisschop, welk toezigt wordt uitgeoefend door dezen met twee kanoniken die door hem worden aangewezen en alleen adviserend werkzaam zijn, — terwijl het toezigt op de stofelijke belangen door denzelfden bisschop wordt uitgeoefend, bijgestaan door vier adviserende personen, — dan wel of die school was een collegie staande onder provisorsen. Dit laatste nam de Regtbank aan, alsmede dat die provisors sedert 1725 door het kapittel waren benoemd. De vordering tot rekening en verantwoording werd derhalve toegewezen. — De Subst.-Off. v. Just. Mr. de Jonge, zonder tusschen seminiariën en collegiën te onderscheiden, betoogde, dat het kapittel niet alleen de raad, maar ook de mede-arbeider van den bisschop was, en dat het vicariaat met den bisschop optredende, het hoofdbestuur der kerk uitmaakt, en de ged. als lasthebber aan het vicariaat rekening en verantwoording schuldig was, en verplicht tot afgifte der fondsen; omtrent welke laatste vordering de Regtbank evenwel overwoog, dat vooraaf moest bewezen worden, dat aan het kapittel uit zich zelf of door opdracht van de daartoe geregtigden, de beschikking dier fondsen toekomt, en dat zulks niet volgde uit de benoeming der provisorsen, terwijl er ook geene sprake zou kunnen zijn van lastgeving, en dat, al ware lastgeving aan te nemen, de eisch tot afgifte der fondsen moest gepaard gaan met de opzegging daarvan, op grond waarvan dit gedeelte van den eisch werd afgewezen, met compensatie van kosten.

25. Eene Hervormde gemeente, die zekere goederen, bekend als kosterij en kosterwoning, sedert onheugelijke jaren, immers gedurende meer dan dertig jaren, heeft bezeten, doordien zij den koster en onderwijzer, aan wien het genot dier goederen werd gegeven, heeft aangesteld, en bij aanbesteding reparatiën aan die gebouwen gedaan, moet geacht worden den eigendom daarvan door verjaring te hebben verkregen. Ten onregte beweert men daartegen dat het genot dier goederen niet is gegeven aan den koster als zoodanig, maar aan denzelfden persoon als onderwijzer, daar de benaming zelve der goederen medebrengt, dat zij zijn bestemd voor den koster.

Almelo 11 Junij 1856. — In hooger beroep is bij Overijssel 18 December 1863, omtrent dit laatste punt anders geoordeeld, en in dat gebruik geene daad van bezit der kerkelijke gemeente gevonden; voorts aangenomen, dat zoo al deze laatste den beweerden eigendom vroe-

ger heeft gehad of usucapione verkregen, door het bezit der burgerlijke gemeente de actie tot revindicatie en tevens die tot schadevergoeding praescriptione extinctiva zijn verloren gegaan.

26. Bij een eisch tot ontruiming door een kerkbestuur tegen een ontslagen koster ingesteld ten aanzien van de aan dezen ten gebruik gegeven goederen, bewijst de benaming van kosterij, meest algemeen voor het huis in geschil gebruikt, eene verknochtheid met de kerk, zoodanig dat daaruit, zoo al geene andere omstandigheden bekend waren, moet afgeleid worden dat het tot de kerkelijke goederen behoort en onder beheer is van de eischers.

Arnhem 12 September 1850. — Cf. Almelo 11 Junij 1856.

27. Revindicatie van verscheidene onroerende goederen, die de eischende kerkvoogden beweerden, dat pastorie-goederen der gemeente Eernewoude waren en aan deze in afzonderlijken eigendom toebehoorden. Onderzoek der vragen: 1° wie houders zijn der bedoelde onroerende goederen, 2° of de bedoelde goederen zijn pastorie-goederen der gemeente Eernewoude en aan haar in afzonderlijken eigendom toebehooren, en 3° of de eischers, nu geïntimeerden, ten aanzien van den eigendom of het vruchtgebruik der door hen gerevindiceerde goederen, de gemeente Eernewoude vertegenwoordigen. Regtstoestand der dorpen in Friesland, en die der dorpen Eernewoude, Garijp en Suameer in het bijzonder. Art. 56 en 355 Rv. Deze waren vóór de hervorming van Staatswege erkende, geheel op zich zelve staande universitates. Combinatie dier dorpen na de hervorming tot benoeming van een predikant en onderwijzer. Waarschijnlijkheid, dat de goederen pastorie-goederen waren, doch nader bewijs omtrent de identiteit bevelen. Administratie dier goederen vóór de Staatsresolutie van 8 April 1584, voorts tot 1795 en 1804. Ingeval van vacature eener pastorie in Friesland, komt ook heden nog aan de kerkvoogden als vertegenwoordigers der Hervormde florenpligtigen het bezit en beheer der pastorie-goederen toe; en zij vertegenwoordigen in dat geval de gemeente, zoolven ten aanzien van den eigendom als van het gebruik dier goederen.

Friesland 15 Januarij 1851.

II.

28. De gemeente-commissie belast met het beheer der kerkelijke goederen en fondsen toebehoorende aan de Nederduitsch-Hervormde gemeente te Leiden, heeft als zoodanig wettig bestaan.

Leiden 31 October 1865.

29. De kloosterheeren van St Agatha moeten, ofschoon in vereeniging levende, niet als eene werkelijke corporatie uitmakende, maar als particulieren beschouwd worden, zoodat de aankopen en beleggingen plaats vonden ten behoeve van al de kloosterheeren welke op dien tijd in het klooster vereenigd waren. Bij gemis van bewijs, dat allen hierin hebben ingewilligd, is voor onwettig te houden de overdracht van kapitalen, welke in 1795 alleen door 5 hunner, den zich noemenden Senior en vier kapitularen, is tot stand gebracht.

Roermond 30 September 1852, Concl. conf.

30. Het algemeen collegie van toezigt over het beheer der kerkelijke goederen en fondsen van de Nederduitsch-Hervormde gemeenten, ingesteld bij Kon. besl. van den 9 Februarij 1866 (Sb. n° 10), heeft geen wetgevend, maar een louter adviserend en leidend karakter.

Utrecht 1 Junij 1870, Concl. conf.

31. Wanneer ingevolge art. 73 van het reglement op de administratie der kerkelijke fondsen en de kosten van de eeredienst bij de Hervormde gemeenten in de provincie Z.-Holland, vastgesteld bij Kon. besl. v. 12 November 1819, aan eene Nederduitsch-Hervormde gemeente, waar de kerkelijke administratie tot op dien tijd in volledige orde werd beheerd en uit de gewone inkomsten in alle behoeften was voorzien geworden, vergunning is gegeven om te vragen het behoud der destijds bij dezelve plaats hebbende wijze van beheer, dan is daardoor alleen bepaald, dat de destijds bestaande wijze van inrigting van het beheer der kerkelijke fondsen en inkomsten blijft bestaan, en volgt daaruit niet eene geheele vrijlating van organiserende magt aan de kerk.

Leiden 31 October 1865.

32. De R. K. geestelijkheid heeft de bevoegdheid (in Holland, Zeeland en West-Friesland) het bestuur der aan de gemeente behoorende goederen te regelen, en waar niet blijkt dat de benoeming van een bestuur is in strijd met de bestaande reglementaire beschikkingen, moet het bij de bestaande erkenning door het Staatsgezag en door de kerkelijke overheid, gehandhaafd worden in de qualiteit krachtens welke dat bestuur in regten optreedt.

Hoorn 24 Mei 1848.

33. De predikant of leeraar van eene Hervormde gemeente in Gelderland, die de opkomsten van pastorie- of kerkelijke goederen, als een gedeelte van zijn tractement geniet, is daarom met het oog op art. 10 van het Reglement op de administratie der kerkelijke fondsen in Gelderland van 23 Julij 1823, in verband met art. 144, 150, 153 v., 170 en 172 van het reglement op het beheer der rivierpolders in Gelderland, niet bevoegd om deswege in de polder-vergaderingen te verschijnen en zijne stem uit te brengen. Hij kan evenmin als eigenlijke vruchtgebruiker der bedoelde goederen beschouwd worden.

H. R. 25 April 1845, Concl. conf.

34. Hoezeer de regten en verplichtingen van den predikant, wien het gebruik is toegekend van eene pastorie en daarbij behoorenden tuin, noch in het B. W., noch bij de bestaande reglementen opzettelijk zijn omschreven, vloeit echter uit den aard der zaak voort, en kan op algemeene beginselen van regten veilig worden aangenomen, dat de predikant verplicht is, de goederen, waarvan hij als voorzegt het genot heeft, als een goed huisvader en overeenkomstig hunne bestemming te gebruiken. Deze verplichting brengt mede, dat hij die goederen door zijne daden niet mag verslimmeren, noch de waarde daarvan verminderen, en dat het regt om daartegen te waken, onbetwistbaar toekomt aan hen, die daarover toezigt of beheer uitoefenen en alzoo gerechtigd zijn den predikant ten allen tijde, ook gedurende het genot, tot het

nakomen zijner verplichtingen te noodzaken. Uit deze beginselen volgt, dat het den predikant niet kan veroorloofd zijn een grooten lindeboom en twee appelenboomen, die sedert vele jaren in den tuin der pastorie staan te groeijen, te doen vellen en zich die toe te eigenen, als wordende daardoor eene daad gepleegd, welke de waarde van den grond, waarop die boomen stonden, vermindert, en waartoe uitsluitend de eigenaar kan gerechtigd zijn.

Utrecht 3 November 1858. — Cf. def. vonn. a Utrecht 4 Mei 1859.

35. Het bestuur der Domeinen is gerechtigd het beheer te voeren over de geestelijke goederen van Rossum, en bevoegd van hem, die ze zonder regt of titel, en dus als negotiorum gestor, geadministreerd heeft, te dier zake rekening en verantwoording te vragen.

Tiel 9 April 1852.

36. De Staat heeft evenmin het beheer als den eigendom der oude geestelijke vicarie-goederen. b H. R. 7 Maart 1856, Concl. conf. — c H. R. 7 Maart 1856, Concl. conf. verniet. b Gelderland 29 December 1854, en het hierbij bevest. Tiel 20 Mei 1853. — d H. R. 7 Maart 1856, Concl. conf.

37. Diakenen der Waalsche Gereformeerde gemeente te Amsterdam behoeven volgens hunne consistoriale reglementen tot het verkoopen van diaconiefondsen en tot het af- en overschrijven van kapitalen op het grootboek, geene andere magtiging dan die van het dubbel consistorie dier gemeente.

b H. R. 31 October 1844, Concl. conf.

38. Naar de Gelrische landt- en stadsregten moesten losrenten, verschuldigd aan kerkelijke instellingen of kloosters, voor onroerende goederen worden gehouden, welke niet dan in geval van volstrekke noodzakelijkheid of uit andere wettige oorzaken, met inachtneming der voorgeschreven regelen, voornamelijk met inwilliging van ten minste de helft der leden van de vereeniging en van de hoogere autoriteit mogen worden verkocht of verpand. Onwettigheid van overdragen van kapitalen door het klooster van S'Agatha, zelfs al moesten die zaken als roerende goederen beschouwd worden.

Roermond 30 September 1852, Concl. conf.

Actie 32.
Bezit 3 v. 14 v. 25.
Collegie 24.
Dijk- en pold. best. 33.
Domein 23, 35.
Eigendom 2 v. 18 v.
Execut. beslag 7.
Floreenpligt. 27.
Gem. gronden.
Godsdienst 1 v.
Hervormde gem. 28, 30 v.
Kerkbanken 13 v.
Kerkbest. en kerk. gem.
Kerken 4, 7.
Kerkhoven 5, 7 v.
Kerktorens 3.
Klooster 22, 29.
Kosterij 25 v.
Lastgeving 24.

Magtiging 37 v.
Nationaalverkl. 1 v. 21 v.
Neg. gestio 35.
Ontruiming 26.
Pastorie-goed. 27.
Predikant 34.
Rek. en verantw. 35.
Rente 38.
Revindicatie 12.
Scheid. en deel. 19.
Secularisatie 1 v. 21 v.
Seminarie 24.
Staat 35 v.
Verand. v. eisch 23.
Verjaring Bz. 14, 16, 25.
Vicarien. 21, 23, 36.
Vonnis bij verst. Bz.
Zaken 7, 15 v.
Zitplaatsen 13 v.

KERKHOVEN Z. BEGRAAFPLAATSEN, GEMEENTE, GODSDIENST, KERKELIJKE GOEDEREN EN REGTEN.

KERKTORENS Z. KERKELIJKE GOEDEREN EN REGTEN, VERJARING BZ.

PREDIKANT Z. HEERLIJKE REGTEN, KERKELIJKE GOEDEREN EN REGTEN.

STICHTING.

1. Wat er ook zij van de questie, of private personen onder het tegenwoordig regt eene stichting kunnen creëren en met regtspersoonlijkheid bekleeden, in geen geval kan de stichting, bij een testament opgerigt, uit dat testament zelf voordeel genieten.

's Gravenhage Arb. 28 December 1865.

2. Voor de instelling van eene pia causa is het een vereischte dat blijke welke bepaalde pia causa de testateur wilde creëren en tot zijn erfgenaam bestemmen, en dat dezelve niet gemaakt zij ten behoeve van eene geheel onbestemde niet herkenbare categorie van personen. Dit is het geval met de instelling eener stichting: tot hulp en voordeel van « huisvrienden » des geloofs.»

's Gravenhage Arb. 28 December 1865.

3. Indien iemand heeft gesticht een hofje als eene op zich zelve staande instelling of gesticht van weldadigheid, met bepaling dat het regentschap van het te bouwen godshuis wordt opgedragen aan zekere leden van zijne familie en aan een ander persoon, als ook aan de nakomelingen van eerstgemelde, moet het woord « nakomelingen » geacht worden te zijn gebruikt in den zin van afstammelingen, zoodat hij die bij cessie de regten van een dier afstammelingen heeft verkregen, geen regt heeft op gemeld regentschap. Hiertegen doet niets af, dat het regentschap volgens de stichting ook wordt opgedragen aan hen, die voormelde afstammelingen daartoe zullen committeren, noch dat de administrateur van het hofje — van wien in casu rekening en verantwoording gevorderd werd — den eischer als regent erkend heeft.

Z.-Holland 25 November 1872.

4. Eene stichting procederende door personen die niet overeenkomstig den stichtingsbrief als bestuurders zijn benoemd, moet worden niet-ontvankelijk verklaard in hare actie. Het is daarbij zelfs onverschillig dat het gedaagde gemeente-bestuur de eischers in hunne bedoelde betrekking heeft erkend, wanneer dat bestuur geen regt van beschikking heeft over de stichting, en alzoo door die erkenning geene hoedanigheid heeft kunnen geven welke de eischers niet bezitten.

's Hertogenbosch 9 Junij 1858.

5. Bij den Hoenwaard worden de kenmerken gevonden van eene op openbaar gezag ingestelde stichting, en niet die van eene bloote communio en onverdeeld eigendom, toebehoorende aan de gezamenlijke scharenhouders. Hieruit vloeit voort, dat de Hoenwaard, zich in de dagvaarding en in het geheele regtsgeding stichting of maatschap noemende, daarmede geene hoedanigheid aanneemt, welke vreemd is aan zijne eigenlijke wijze van bestaan.

a Arnhem 24 Maart 1859; — cf. Arnhem 8 November 1858.

KERKELIJKE OMSLAG Z. KERKBESTUREN EN KERKELIJKE GEMEENTEN.

KERKEN Z. GODSDIENST, KERKELIJKE GOEDEREN EN REGTEN.

KERKGENOOTSCHAP Z. GODSDIENST, KERKBESTUREN EN KERK. GEMEENTEN.

6. Door eischende bestuurders eener stichting, in casu van St. Maartens gasthuis te 's Hertogenbosch, wier hoedanigheid wordt betwist, kan niet worden beweerd, dat zij in het bezit diër betrekking zijnde, als zoodanig moeten worden erkend. Bestuurders zijn niet anders dan negotiorum gestores; de negotiorum gestio is echter geene zaak, maar alleen eene daad, en alzoo niet vatbaar voor bezit.

's Hertogenbosch 9 Junij 1858.

7. Het reglement tot administratie van den Hoenwaard, gearr. den 15 April 1802, is niet de vrucht van het gemeen overleg van de geïnteresseerden in den Hoenwaard, en de personen die het hebben gecollationneerd en geteekend, waren niet daartoe door de gezamenlijke geïnteresseerden gemagtigd. Alzoo kan niet worden toegewezen eene actie tot schadevergoeding, op grond van eene onregmatige daad, bestaande in de niet-naleving der voorwaarden, waaraan het bij voorschreven reglement vastgestelde recht van veedrijving is onderworpen.

a Arnhem 24 Maart 1859.

8. Wanneer een geding van den aanvang af is ingesteld door regenten van zeker gesticht, met uitdrukking van derzelve namen in de akte van dagvaarding, en het geding met behoud dierzelfde namen door regenten is voortgezet, niettegenstaande de intusschen opgekomen aanmerkelijke verandering in het personeel van regenten, dan kan toch nimmer met regt de niet-ontvankelijkheid van het beroep in cassatie, dat later door regenten op gelijke wijze is ingesteld, op grond van die verandering van het personeel worden beweerd.

b H. R. 23 Mei 1856, Concl. conf.

Actie 4 v.
Cassatie Bz. 8.
Dagvaard Bz. 4 v.
Hoenwaard 5, 7.
Neg. gestio 6.

Spel en weddingsch.
Studebeurzen.
Testament 1 v.
Uitlegging 2 v.

VICARIËN Z. COMPETENTIE BZ., DOMEIN, KERKELIJKE GOEDEREN, REKENING EN VERANTWOORDING.

Wij achten het doelmatig om in dit kerkelijk gedeelte te laten volgen de achterstaande belangrijke beslissingen.

ARRONDISSEMENTS REGTBANK TE MAASTRICHT.

Burgerlijke kamer.

Zitting van den 14 November 1872.

Voorzitter, Mr. A. GORDON.

Wanneer in 1457, onder den last eener Vrijdagsche H. mis, bij wege van fundatie of beneficium simplex aan een bepaald altaar eener parochiekerk zijn geschonken 10 bunders land, met bepaling, dat de geheele opbrengst van die fundatiegoederen zal worden genoten door den rector altaris, zijn dan de goederen diër fundatie, meer bepaald in het departement der Roer, onder de Fransche wetgeving met het Staatsdomein vereenigd geworden? — Ja.

Zijn die goederen nader bij arrêts van 7 Therm. XI en 28 Frim. XII aan de kerkfabrieken teruggegeven, onder den last, volgens het decreet van 22 Fruct. XIII, om aan de pastoors, desservanten en vicarissen, volgens

het reglement van het diocees, te betalen de missen, lijkdiensten en andere kerkelijke diensten, waartoe de fundatiën volgens haren titel aanleiding gaven? — Ja.

Is in dien toestand eenige verandering gebragt door het decreet op de kerkfabrieken van 30 Dec. 1809? — Neen.

Is de geestelijke, die de aan zoodanige fundatiën verbonden kerkelijke diensten volbrengt, ingevolge die wetgeving gerechtigd tot de inkomsten van de aan de fundatiën verbonden goederen, of wordt daartoe een dioceesaan reglement vereischt ook overeenkomstig het advies van den Franschen Staatsraad van 21²¹ Frim. XIV?

— In laatstgemelden zin.

Bestaat zoodanig reglement voor het bisdom Roermond en wel in cap. XX der « Acta et Statuta Synodi Diocessanae Ruraemundensis » van den 19 Sept. 1867, en is daarbij het volle bedrag der fundatiën aan den pastoor toegekend? — Ja.

J. H. Smeets pastoor te Holtum, gemeente Born, eischer, prokureur Mr. J. H. TH. MICHEELS, tegen

de Kerkfabriek van Holtum, gedaagde, prokureur Mr. J. M. E. VAN OPPEN.

De officier van Justitie Mr. VAN SCHAECK heeft in deze de navolgende conclusie genomen:

Edel Achtbare Heeren, President en Regters! De vordering, door den pastoor te Holtum, gemeente Born, tegen de Kerkfabriek aldaar ingesteld, strekt tot betaling der som van f 1002.35, onder zekere in de dagvaarding omschrevene kortingen, welke som, voortspruitende uit de opbrengst van acht hectaren, of tien bunders oude maat, landerijen, aan den eischer zou verschuldigd zijn voor de door hem, sedert zijne op 1 April 1869 plaats gehad hebbende optreding als pastoor te Holtum, iederen Vrijdag gelezene missen, waaraan als remuneratie de opbrengst der bovenbedoelde landerijen bij de na te melden fundatie zou zijn verbonden, terwijl de gedaagde Kerkfabriek (bij het hieronder te noemen, door den minister van Finantiën goedgekeurd besluit van den Raad van Prefectuur te Aken) in het bezit diër landerijen zou zijn gesteld, onder de uitdrukkelijke verpligting om derzelve opbrengst, ten bovenbedoeld eind, aan den pastoor uit te keeren.

Omtrent het feit, dat de missen, waarvan de rede, door den eischer zijn gelezen, is tusschen partijen geen geschil; doch daar de Kerkfabriek het bestaan der fundatie, waarop de vordering is gegrond, ontkend heeft, zoo zijn door den eischer, ten bewijze daarvan, in het geding gebragt drie extracten uit het archief van het Bisdom van Roermond, houdende afschrift;

1°. van de acte van stichting, tot stand gekomen in 1457 en luidende als volgt: « In nomine » sanctae et individuae Trinitatis. Ego Philippus » Henricus Bentinck de Wolfrath sub parochia de » Holtum. notum esse volo omnibus hoc scriptum » intuentibus quod nos de assensu et voluntate » expressa Dominae Mechtildis uxoris nostrae carissimae, ob salutem et remedium animarum » nostrarum et nostrorum parentum et pure prop-

» ter Deum, Ecclesiae parochiali de Holtum ad
 » altare St. Joannis Baptistae contradedimus et
 » deportavimus decem buonaria, sita in agris de
 » Holtum, de Susteren et Bugten, ut rector
 » praedicti altaris sacerdotio initiatus, eosdem
 » fructus libere et quiete et cum omni integri-
 » tate percipiat, cum onere unius Missae cele-
 » brandae in perpetuum singulis diebus Veneris
 » ad praedictum altare Sancti Joannis Baptistae
 » in Ecclesia nostra parochiali de Holtum. In
 » cujus rei testimonium » enz.;

2°. van een besluit van den Raad van Prefec-
 tuur te Aken van 20 Mei 1807, waarbij de
 eigendom der in de acte van stichting bedoelde
 goederen aan de Kerkfabriek te Holtum op der-
 zelve reclames wordt toegekend, met last om
 de bedoelingen der stichters op te volgen; en

3°. van eene decisie van den minister van
 Financiën van 17 Jan. 1812, houdende goedkeu-
 ring van voormeld besluit.

De gedaagdesse wil de overgelegde afschriften
 niet als bewijzen erkennen, op grond, dat de
 kracht van schriftelijk bewijs in de oorspronke-
 lijke acte is gelegen; dat uit die afschriften niet
 blijkt, dat zij in eenig verband tot de oorspron-
 kelijke stukken staan, en dat zij derhalve alle
 authenticiteit missen.

De bedoelde bescheiden zijn afschriften van
 afschriften, onder welke door den bisschop te
 Roermond is gesteld de verklaring, dat derzel-
 ver inhoud officieel te zijner kennis is gekomen,
 zonder vermelding evenwel, hoe zulks is geschied.

Al kon nu, wat ik zeer betwijfel, die bisschop-
 pelijke verklaring geacht worden gelijk te staan
 met de vermelding « voor eensluidend afschrift, »
 dan nog zouden de overgelegde afschriften, mijns
 inziens, nimmer als bewijzen kunnen beschouwd
 worden, omdat de bisschop de bevoegde autori-
 teit niet is om zulke afschriften uit te geven.

Nu beweert wel de pleiter voor den eischer,
 dat de bisschop krachtens het decreet van 30
 Dec. 1809 « concernant les fabriques des églises »
 (Bulletin des Lois n° 303, 5777, Dalloz, voce
 Culte, blz. 702), bevoegd zou zijn tot de door
 hem betreffende de bedoelde stukken gedane
 verklaring; doch ik heb te vergeefs in het de-
 creet naar die pretenselijke bevoegdheid gezocht,
 en heb daarin niet alleen geene enkele bepaling
 gevonden, waarop die bevoegdheid zou zijn ge-
 grond, maar integendeel daarin gelezen de artt.
 54—57, blijkens welke stukken als de overge-
 legde deel maken van het archief der kerkfab-
 rieken, hetgeen voorzeker voor de beweerde
 bevoegdheid van den bisschop niet pleit.

Wij moeten dus die afschriften, als alle au-
 thenticiteit missende, ter zijde stellen en, bij
 mangel aan andere bewijzen, de vordering als
 onbewezen en dus als ongegrond beschouwen.

Evenwel zal ik, voor het geval de Regtbank
 de overgelegde bescheiden als bewijs van des
 eischers feitelijke posita mocht aannemen, ook
 uit dat standpunt de vordering beoordeelen en
 nagaan of zij, gelijk de eischer beweert, moet
 toegewezen worden, dan wel of zij, zoo als de
 gedaagdesse volhoudt, voor zoodanige toewijzing
 niet vatbaar is, op grond, dat de toepasselijke
 wetgeving den eischer geen regt op de opbrengst
 der bedoelde goederen, krachtens de fundatie
 toekent.

De wetgeving, die hier te pas komt, is de
 Fransche, gelijk zij, tijdens de Fransche heer-
 schappij, van toepassing was in het departement
 der Roer, waartoe Holtum behoorde, in welk
 departement, even als die « de la Sarre, du
 » Rhin et Moselle » en « du Mont-Tonnerre, » te
 zamen uitmakende « les quatre départemens de
 » la rive gauche du Rhin, » de Fransche wetten
 en verordeningen niet dan na speciale publicatie
 golden, zoo als bepaald werd bij art. 3 van het
 decreet van 18 Ventôse jaar IX (Bull. des lois
 n° 74, 569), terwijl, eerst te rekenen van den
 1 Vendémiaire jaar XI, de Fransche constitutie
 in die departementen is ingevoerd en diensvol-
 gens al de na dat tijdstip in Frankrijk gepubli-
 ceerde wetten en verordeningen ook aldaar van
 kracht waren, gelijk volgt uit het decreet van
 11 Messidor jaar X (Bull. des lois n° 199, 1791).

Bij art. 1 van het arrêté van 20 Prairial jaar
 X (Bull. des lois n° 198, 1746), ook gepubli-
 ceerd in het Bulletin n° 89 van het « recueil
 » des réglemens et arrêtés émanés du commissaire-
 » général du gouvernement, dans les quatre
 » nouveaux départemens de la rive gauche du
 » Rhin », werd bepaald als volgt: « Les ordres
 » monastiques, les congrégations régulières, les
 » titres et établissemens ecclésiastiques autres
 » que les évêchés, les cures, les chapitres cathé-
 » draux, et les séminaires établis ou à établir
 » conformément à la loi du 18 Germinal dernier,
 » sont supprimés dans les quatre départemens
 » de la Sarre, de la Roer, du Rhin-et-Moselle
 » et du Mont-Tonnerre, » terwijl art. 2 van dat
 arrêté inhield: « Tous les biens, de quelque
 » espèce qu'ils soient, appartenant tant aux
 » ordres, congrégations, titres et établissemens
 » supprimés, qu'aux évêchés, cures, chapitres
 » cathédraux et séminaires dont la loi du 18
 » Germinal dernier ordonne ou permet l'établis-
 » sement, sont mis sous la main de la nation. »

Het wettelijk gevolg van dat arrêté was ver-
 beurdverklaring en voeging der daarbij bedoelde
 goederen bij de eigendommen van den Staat.

Het bleef niet onuitgevoerd, het bleef niet
 eene doode letter, zoo als voor den eischer is
 beweerd: het werd ter dege ten uitvoer gelegd,
 gelijk blijkt uit een « arrêté du commissaire gé-
 » néral du gouvernement concernant la régie des
 » domaines nationaux des quatre départemens
 » de la rive gauche du Rhin; » gepubliceerd in
 het bulletin n° 100 der laatstgemelde verzame-
 ling, waarin te lezen is, dat de bovenbedoelde
 goederen « sont maintenant réunis au domaine
 » national, en exécution de l'arrêté des consuls
 » du 20 Prairial dernier et que les lois de l'in-
 » térieur de la République qui régissent les biens
 » procédant de pareils établissemens, doivent
 » leur être appliquées. »

Welk gevolg had het arrêté van 20 Prairial
 jaar X op de onderwerpelijke fundatie, welke,
 gelijk uit den stichtingsbrief blijkt, een benefi-
 cium (« bénéfice simple ») daarstelde ten voor-
 deele van den geestelijke, die de wekelijksche
 Vrijdagsche missen aan het altaar van St. Jan
 Baptist in de kerk van Holtum bediende, aan
 welk altaar te dien einde tien bunders land
 werden geschonken? Dit gevolg vinden wij in
 het voormeld besluit van den Raad van Prefec-
 tuur te Aken van den 20 Mei 1807, uit welk

stuk, door den eischer zelven overgelegd, duidelijk blijkt, dat het arrêté van 20 Prairial jaar X in het Roer-departement zoo weinig eene doode letter is geweest, dat het zijne wettelijke kracht heeft doen gelden zelfs op goederen, die, zoo als de onderwerpelijke, in het feitelijk bezit van het domein niet geweest waren.

Het blijkt immers uit dat stuk, dat de bedoelde fundatiegoederen niet gesequestreerd zijn geweest; dat zij verheeld waren geworden (« celés »); dat de titularis, die daarvan het genot had (« titulaire du bénéfice »), de verklaring, bij het arrêté van 20 Prairial jaar X (art. 4) gevorderd, niet had gedaan, en dat deze, ten gevolge van dat arrêté, de hoedanigheid van titularis had verloren; op welke gronden de Raad van Prefectuur over die goederen ten voordeele der Kerkfabriek te Holtum beschikt, zooals wij later zullen zien.

Daaruit volgt, mijns inziens, ondubbelzinnig, dat door het arrêté van Prairial het beneficium werd opgeheven, en dat de daaraan verbondene goederen, ofschoon niet in het feitelijk bezit van den Staat, als verbeurd verklaard werden beschouwd, met dat gevolg, dat de Raad van Prefectuur over derzelve eigendom kon beschikken, welke beschikking later, en wel op 17 Jan. 1812, door den minister van Financiën is goedgekeurd, gelijk blijkt uit het ook door den eischer overgelegd stuk.

De toestand van het Roer-departement, door het arrêté van Prairial daargesteld, duurde niet lang, daar op 7 Thermidor jaar XI een arrêté verscheen (te vinden in Bull. des lois n° 303, 3036, en Dalloz, voce Culte, blz. 696), houdende in art. 1: « les biens des fabriques non aliénés, ainsi que les rentes, dont elles jouissaient, et dont le transfert n'a pas été fait, sont rendus à leur destination, » welke bepaling, volgens een arrêté van 25 of 28 Frimaire jaar XII (Dalloz, l. c., blz. 696, Daniëls, Handbuch der für die Königliche Preussische Rheinprovinzen verkündigten Gesetze u. s. w. aus der Zeit der Fremdherrschaft, blz. 490, n° 279, en Recueil des actes de la préfecture de la Roer, jaar XII, blz. 216), uitgestrekt werd op « les différents biens, rentes et fondations chargés de messes anniversaires et services religieux » faisant partie des revenus des églises. »

Door dit arrêté, hetwelk verder ging dan dat van Thermidor, werden aan de Kerkfabrieken toegekend al de kerkelijke goederen ad pios usus, en daaronder ook die, zoo als blijkens den stichtingsbrief de onderwerpelijke, waarvan de geestelijken, met de vervulling van gefundeerde kerkelijke diensten belast, het genot hadden, en die alzoo ten voordeele dier geestelijken een beneficium of « bénéfice simple » daargestelden.

Ofschoon de kerk het genot dier haar toebehoorende goederen niet had, werden derzelve opbrengsten toch als kerkelijke inkomsten beschouwd, gelijk is beslist bij een arrest van het Hof van cassatie van België van 4 Maart 1841 (Jurisprudence du XIXme siècle, 1841, 1re partie, blz. 259, welke jurisprudentie, volgens eene op die bladzijde voorkomende nota, de gevestigde van dat Hof schijnt te zijn).

Nadat deze restitutie-besluiten waren genomen en aangevuld door het na te melden decreet

van 22 Fructidor jaar XIII (Dalloz, l. c., blz. 697), heeft zich, gelijk wederom blijkt uit het bovengenoemd besluit van den Raad van Prefectuur te Aken, de Kerkfabriek van Holtum tot dat collegie gewend om, krachtens dat decreet, teruggave (« restitution ») der fundatiegoederen te bekomen, met « remboursement » van derzelve inkomsten, door den oud-tularis van het altaar van St. Johannes-Baptista te Holtum genoten sedert 7 Thermidor jaar XI, zijnde de dagteekening van het hierboven eerst-gemeld restitutie-besluit.

De Raad van Préfectuur nam daarop in overweging, dat de gereclemeerde goederen waren « dans le cas d'être rendus à la fabrique d'après » la loi du 28 Frimaire an XII et autres lois y relatives, » en besloot, dat de Kerkfabriek « est maintenue dans la propriété des dix » bonniers, à charge aux marguilliers de suivre » les intentions des fondateurs. »

Die handhaving in den eigendom is zeker bij vergissing in het besluit ingeslopen, want handhaving kon niet de gevolgtrekking zijn van de gedane vraag om restitutie, waarover beschikt werd, van de overweging, waarop de beschikking werd gegrond, en van het insgelijks bij vergissing in het besluit als wet genoemd arrêté van 28 (of 25) Frimaire jaar XII, hetwelk, even als andere daarmede in verband staande wettelijke verordeningen, op handhaving in den eigendom geenzins doelt.

De copijelijk overgelegde decisie van den minister van Financiën van 17 Jan. 1812, houdende goedkeuring van gemeld besluit, bezigt dan ook de meer eigenaardige uitdrukking van « attribution à la fabrique de l'église succursale » de Holtum de dix bonniers de terre. »

De goederen der oude fundatie zijn alzoo in eigendom aan de Kerkfabriek toegekend. Zij zijn dus, sedert zestig jaren, ingevolge wettelijke bepalingen en verklaring der bevoegde autoriteit, Kerkfabriek-goederen geworden; als zoodanig moeten wij ze thans nog erkennen, even als wij ook als in jure en facto vaststaande moeten aannemen dat diezelfde goederen, ingevolge het arrêté van 20 Prairial jaar X, waren verbeurd verklaard geworden.

Welke nu is de beteekenis der woorden: « sont rendus à leur destination » en « seront rendus à leur première destination » voorkomende in de arrêtés van 7 Thermidor jaar XI en van 25 of 28 Frimaire jaar XII?

Wilde de Fransche Regering, toen zij die arrêtés nam, de fundatiën herstellen volgens den voormaligen stand van zaken en alsof zij nimmer waren verbeurd verklaard geweest, of wilde die Regering slechts het voornamelijk doel dier stichtingen, namelijk het doen van godvruchtige diensten, eerbiedigen, met afwijking van het daarbij bepaalde ten aanzien van de remuneratie der met die diensten belaste geestelijken?

Wij hebben om die vraag te beantwoorden, den besten uitlegger, dien men vinden kan: namelijk het gezag zelf, dat de restitutie-besluiten tot stand bracht.

Dat gezag bepaalde bij art. 1 van het decreet van 22 Fructidor jaar XIII, dat de in de bovengemelde restitutie-besluiten bedoelde goederen

en inkomsten « seront administrés et perçus par » les administrateurs des dites fabriques...; ils » payeront aux curés, desservants ou vicaires, » selon le règlement du diocèse, les messes, obits » et autres services auxquels les dites fondations » donnent lieu, conformément au titre.»

Deze bepaling, ofschoon eene afwijking van den voormaligen toestand ten aanzien van de remuneratie der geestelijken, mijns inziens zeer duidelijk inhoudende, was nog niet voldoende om allen twijfel op te heffen: daarom wenden zich de « marguilliers » of kerkmeesters der hoofdkerk te Aken, hoofdplaats van het Roerdepartement en zetel van den bisschop, waaronder Holtum toen ressorteerde, met eenige vragen dienaangaande tot den Keizer.

Die vragen werden beantwoord bij een « avis » du Conseil d'Etat van 21 Frimaire jaar XIV (Daloz, l. c., blz. 698), waarover ik het volgende opgeteekend vind in het voormeld arrest van het Belgische Hof van cassatie van 4 Maart 1841: « Considérant, quant à l'avis précité du » 21 Frimaire an XIV, placé par l'approbation » de l'Empereur sur la même ligne et revêtu » de la même autorité qu'un décret impérial, » que s'il n'était devenu obligatoire par la con- » naissance réelle qui en a été donnée à ceux » qu'il concerne, il pourra au moins être consi- » déré comme un document propre à faire con- » naître exactement l'esprit dans lequel l'arrêté » du 28 Frimaire (an XII) à été conçu.»

De Regtbank kan voorts over de kracht en het gezag der adviezen van den Raad van State tijdens de regering van Napoléon I vergelijken Daloz, voce Conseil d'Etat, § 9 en 11 in fine.

Uit gemeld advies blijkt ten duidelijkste: 1° dat het Gouvernement, bij de restitutie-besluiten, slechts de hoofdoorwaarde, namelijk het doen van godvruchtige diensten, heeft willen herstellen, en 2° dat de met die diensten belaste geestelijken niet, gelijk voorheen, de geheele inkomsten der fundatie mogen genieten, maar dat zij, gelijk bepaald wordt bij het decreet van 22 Fructidor jaar XIII, door de administrateurs der Kerkfabrieken, volgens het reglement van het bisdom, voor de door hen gedane diensten zullen betaald worden.

Welke reden had de Fransche Regering om de fundatiën slechts ten aanzien van het hoofddoel te herstellen, en van derzelve bepalingen betrekkelijk de belooning der geestelijkheid af te wijken, met verwijzing te dien aanzien naar de bisschoppelijke reglementen? — Dit wordt ook in het avis du conseil d'Etat opgegeven: men wilde alzoo voorkomen de herstelling van « les bénéfices simples, ce qui serait contraire à » l'esprit de la loi du 18 Germinal an X.»

Duidelijker antwoorden dan in het advies worden gegeven zijn ondenkbaar. Ik vind mij gedrongen aan de Regtbank mede te deelen, wat Tielemans in zijn Répertoire, deel VII, voce « fondation, » blz. 382, over die antwoorden zegt: « Ces réponses n'exigent pas de commen- » taire. Elles résument tout l'esprit de la loi » avec une lucidité et une précision qui satisfiera » les moins clairvoyants; elles sont la confirma- » tion la plus explicite de ce que nous avons » dit précédemment, sur le droit de fondation » en général.»

Het betoog, waarop Tielemans doelt, is te vinden op het voormeld woord, tit. II, chap. III, sect. 1, § 1, waarnaar ik ook zal verwijzen en alwaar uitvoerig wordt aangetoond, dat de wet van 12 Julij — 24 Aug. 1790 (art. 20) al de « bénéfices ecclésiastiques, » en dus ook de « bénéfices simples » of « curiaux » heeft afgeschaffd, en dat noch het concordaat, noch de wet van 18 Germinal jaar X (Bull. des lois n° 172, 1344, Daloz, l. c., blz. 685, speciaal niet in art. 15 van de eerstgemelde en in art. 73 van de laatstgemelde dier verordeningen, de bedoelde « bénéfices » weder hebben ingevoerd.

Ik zal daar slechts bijvoegen of liever herinneren, dat die « bénéfices, » ten gevolge van het voormeld art. 1 van het arrêté van 20 Prairial jaar X, ook in de vier departementen van den linker-oever van den Rijn zijn vervallen, zonder ooit aldaar te zijn hersteld.

Welke zijn nu de gevolgen der op zulke authentieke wijze geïnterpreteerde restitutie-besluiten? Geene andere dan dat: 1° de « bénéfices » simples » afgeschaffd zijn gebleven; 2° de fundatiën alleen ten aanzien der daarbij bepaalde godvruchtige diensten zijn hersteld; 3° de Kerkfabrieken den vollen eigendom hebben verkregen van de haar toegekende fundatie-goederen, die als zoodanig eigenlijk niet meer konden aangemerkt worden, en 4° de ten gevolge dier fundatiën diensten praesterende geestelijken daarover op geene andere dan de bij de reglementen der bisdommen vastgestelde remuneratie aanspraak kunnen maken.

De Regtbank kan hierover vergelijken het voor de gedaagdesse aangehaald werk van Carl de Syo, « das die Kirchenfabriken betreffend Decret von 30 Dec. 1809, » bl. 59, 65, 78 en volg.

Ik zal naauwelijks hierbij moeten voegen, dat de voorwaarde: « à charge aux marguilliers de » suivre les intentions des fondateurs, » bij de toekenning dezer goederen, luidens het besluit van den Raad van Prefectuur, aan de Kerkfabriek opgelegd, in denzelfden zin moet uitgelegd worden als hierboven aan de woorden der restitutie-besluiten « rendus à leur destination » is gegeven. — De Raad van Prefectuur moet immers geacht worden de wettelijke verordeningen naar derzelve geest en gelijk zij door het Gouvernement begrepen werden, te hebben toegepast; anders zou de goedkeuring van den minister van Financiën op het door dien Raad genomen besluit wel nimmer zijn verkregen.

Men kan dus daaruit afleiden, dat de aan de Kerkfabriek gedane toekenning van eigendom niet is verleend dan onder de bepalingen, die het Gouvernement bij soortgelijke toekenningen voorschreef, welke geene andere zijn dan de in het decreet van 22 Fructidor jaar XIII en in het avis du conseil d'Etat van 21 Frimaire jaar XIV bedoelde.

Tot verder betoog, dat de onderwerpelijke goederen als eigendom der Kerkfabriek moeten erkend worden, beroep ik mij op art. 36, n° 1 en 3, van het Keizerlijk decreet van 30 Dec. 1809, « concernant les fabriques des églises, » houdende bepaling, dat de inkomsten dier fabrieken worden zamengesteld: « 1° du produit » des biens et rentes restituées aux fabriques, » des biens des confréries et généralement de

» ceux qui auraient été affectés aux fabriques » par nos divers décrets, » en « 3e du produit » des biens et rentes cédés au domaine, dont » nous les avons autorisés ou dont nous les autoriserions à se mettre en possession. »

Onder de sub n° 1 van voormeld artikel bedoelde decreten die goederen aan de Kerkfabrieken hebben toegekend, behoort ongetwijfeld dat van 25 of 28 Frimaire jaar XII, krachtens welke de toekenning van den eigendom der quaestieuse goederen aan de gedaagdesse heeft plaats gehad.

Dit wordt zoo begrepen bij het boven aangehaald arrest van het Belgisch Hof van cassatie van 4 Maart 1841, en door Dalloz, l. c., § 537.

Volgens het 1ste lid derhalve van art. 36 van het decreet van 30 Dec. 1809 behooren de quaestieuse goederen aan de gedaagde Kerkfabriek, terwijl het 3de lid van dat artikel tot dezelfde uitkomst leidt, daar die goederen aan het domein zijn verheeld geworden (cédés), gelijk blijkt uit het besluit van den Raad van Prefectuur van 20 Mei 1807, en de Kerkfabriek door het Gouvernement is gemagtigd om die goederen in bezit te nemen, zooals volgt uit de decisie van den minister van Financiën van 17 Jan. 1812.

Over de « biens et rentes cédés » kan men vergelijken Dalloz, l. c., § 560, en Affre, traité de l'administration temporelle des paroisses, blz. 395 en volg.

Daartegen kan niets afdoen het voor den eischer aangehaald art. 26 van hetzelfde decreet van 30 Dec. 1809, luidende: « les marguilliers sont » chargés de veiller à ce que toutes fondations » soient fidèlement acquittées et exécutées suivant » l'intention des fondateurs, sans que les sommes » puissent être employées à d'autres charges. »

Men kan immers niet aannemen, dat dit artikel aan de fundatie-diensten doende geestelijken teruggeeft, en dus aan de Kerkfabrieken ontnemt de inkomsten van voormalige fundatie-goederen, die art. 36, n° 1 en 3, als eigendom dier zedelijke lichamen erkent, in overeenstemming met de restitutie-besluiten.

Zoodanig volslagen strijd tusschen twee bepalingen van hetzelfde decreet kan, mijns inziens, niet denkbaar zijn, terwijl ook niet aangenomen mag worden, dat een decreet als dat van 1809, hetwelk louter van administratieve aard is, een eigendom, bij wettelijke verordeningen duidelijk toegekend, als het ware ter sluis aan de Kerkfabrieken zou hebben ontnomen.

Hoe moet dus art. 26 uitgelegd worden?

Op geene andere wijze dan de Syo opgeeft, wanneer hij in zijn bovenaangehaald werk dit artikel behandelt en doet uitkomen, dat daarin slechts van nieuwe fundatiën de rede kan zijn, van welke nieuwe fundatiën krachtens art. 15 van het concordaat en art. 73 der wet van 18 Germinal jaar X tot stand gekomen, de inkomsten niet kunnen vallen onder het bereik van art. 36, n° 1 en 3 (dat alleen op oude fundatiën doelt) en dus zonder bezwaar door art. 26 geregeld worden.

Indien mijne beschouwingen door de Regtbank worden beaamd, zal daaruit volgen, dat de gedaagdesse als eigenaresse der quaestieuse vroeger fundatie-, thans Kerkfabrieksgoederen zal

moeten beschouwd worden; dat derhalve de eischer op de opbrengst dier goederen, ter zake van door hem gedane kerkelijke diensten, geenerlei regt kan doen gelden, en dat de Kerkfabriek tot niets anders jegens hem verbonden zou kunnen zijn dan tot betaling der door hem gelezene Vrijdagsche missen volgens het reglement van het Bisdom.

Luidens het voor den eischer gehouden pleidooi zou voor de thans onder het Bisdom Roermond ressorterende parochie Holtum, die vroeger tot het Bisdom Aken en later tot dat van Luik behoord heeft, nog steeds geldig zijn het reglement voor het laatstgemeld Bisdom, dd. 28 Nov. 1806, van hetwelk artikel of § 8 luidt als volgt: « quant aux anniversaires, si leur fondation détermine un honoraire excédant celui fixé sous le titre ci-dessus, honoraires des messes (daarbij vastgesteld op één frank) et que les revenus de la dite fondation soient suffisants pour l'acquit du dit honoraire, les curés ou desservants pourront en exiger le paiement. »

Ik zal hierover het volgende opmerken:

1° Noeh bij de dagvaarding, die den regtsingang daarstelt en waarnaar het geding beoordeeld moet worden, noch bij de conclusiën wordt van zoodanig bisschoppelijk reglement, als waarop het pleidooi alleen doelt, gerept. Bij de dagvaarding wordt de vordering kennelijk gegrond op de fundatie en de (ten gevolge van het door den minister van Financiën goedgekeurd besluit van den Raad van Prefectuur te Aken) plaats gehad hebbende stelling der quaestieuse goederen in het bezit der Kerkfabriek met last (steeds volgens de dagvaarding) om te opbrengst dier goederen aan den pastoor uit te keeren. Remuneratie krachtens bisschoppelijk reglement stelt een geheel ander fundamentum petendi daar, dat tot grond der vordering bij de dagvaarding niet wordt aangevoerd en dat derhalve, als zijnde buiten het geding, aan de beoordeeling der Regtbank niet is onderworpen.

Men vergelijkte te dezen aanzien een arrest van den Hoogen Raad van 20 Junij 1845 (Regtspr., dl. XXII, § 8).

2° Aangenomen dat het bedoeld reglement een punt van onderzoek mag uitmaken, dat het nog in het bisdom Roermond vigeert en (wat ik zeer betwijfel) dat de quaestieuse wekelijksche missen onder de anniversaires, waarvan het reglement gewaagt, zouden kunnen begrepen worden, zoodat de bisschop zou moeten geacht worden de bij de oude fundatiën vastgestelde remuneratie weder te hebben ingevoerd, — zoo geloof ik, dat de ingeroepene reglements-bepaling de toewijzing der vordering nimmer zal kunnen ten gevolge hebben, dewijl op die bepaling in regten niet mag gelet worden, daar zij de bij de confiscatie en restitutie-verordeningen afgeschafte en niet herstelde « bénéfices simples », in strijd met die verordeningen, kennelijk weder invoert en dus eene strekking heeft, die het Fransch Gouvernement, dat die herstelling niet gedoogde, aan de bisschoppelijke reglementen zeker niet zal hebben willen toekennen.

Het is immers niet aannemelijk, dat de Fransche Regering, die, juist om de herstelling dier « bénéfices » te beletten, de remuneratie der gees-

telijken voor gedane fundatie-diensten, luidens het decreet van 22 Fructidor jaar XIII, bij de bedoelde reglementen wilde geregeld hebben, aan de bisschoppen den weg tevens zou hebben geopend om de «*bénéfices*» door die reglementen weder in te voeren. Dit is te minder aanmerkelijk, daar men alzoo de bisschoppen zou hebben toegelaten om te beschikken over de inkomsten van goederen, die opgehouden hadden fundatie-goederen te zijn, en die aan de Kerkfabrieken in vollen eigendom waren overgegaan.

De Regtbank kan, als met mijne zienswijze overeenstemmende, vergelijken een arrest van het Hof van Keulen, aangehaald door de *Syo*, op blz. 59 en 60.

Op die gronden heb ik de eer te concluderen tot ontzegging der vordering, met veroordeeling van den eischer in de kosten.

De Regtbank enz.

Gehoord de conclusiën van partijen, bij slot-som luidende:

I. die van den eischer van den 21 Maart 1872: het der Regtbank moge behagen zijn vonnis, uitvoerbaar bij voorraad, niettegenstaande verzet of hooger beroep, de ged. te veroordeelen om, tegen quitantie, aan den eischer te voldoen de som f 1002.35, onder aftrek van: 1° 5 pct. voor administratie-kosten, 2° 1 pct. voor het diocees, en met bepaling, dat de betaalde grondbelasting mede zal kunnen worden gekort, zijnde de opbrengst van 10 bunders oude maat of 8 hectaren landerijen, gefundeerd voor de Vrijdagsche H. misse, door den eischer gecelebreerd over de negen laatste maanden van 1869 en de geheele jaren 1870 en 1871, en de ged. te veroordeelen in de kosten, met reserve van het overige;

II. die van de ged. van den 11 April 1872: dat de Regtbank den eischer in zijne vordering moge niet-ontvankelijk en ongegrond verklaren, immers hem dezelve ontzeggen, en hem moge verwijzen in de kosten van het geding;

III. die van de ged. van den 10 Mei 1872: zoo verklaart de ondergeteekende procureur der ged., zoowel op de reeds bijgebrachte als op de hiervoren ontwikkelde gronden, bij de vroeger genomen conclusie te volharden cum expensis;

IV. die van den eischer van den 19 Sept. 1872: dat het der Regtbank moge behagen aan den eischer te verleenen acte, dat hij de actis causae maakt de navolgende stukken: 1° eene missive aan den eerwaarden heer J. H. Smets (eischer in deze) toegezonden door Z. Exc. den heer minister van Justitie dd. 23 Aug. 1872, 2de afdeling, C, n° 104; 2° gezegelde en door den heer secretaris-generaal van het Departement van Justitie geauthentiseerde afschriften: *a* van den door de Kerkfabriek van Holtum in den jare 1817 ingezonden staat van goederen, behoorende tot de fundatie eener wekelijksche mis aan het St. Jans-altaar in de kerk van Holtum; *b* van de beslissingen van den Raad van préfecture van de Roer, gedagteekend 20 Mei 1807, en van den Franschen minister van Financiën van den 17 Jan. 1812, waarvan voornoemde Kerkfabriek, bij de inzending van den

staat, sub *a* bedoeld, afschriften heeft overgelegd; 3° gezegelde en door den heer griffier der Staten van Limburg geauthentiseerde afschriften: *a* van het Kon. besluit van den 23 Oct. 1819, n° 82, waarbij voornoemde Kerkfabriek in het bezit dier goederen is bevestigd, en van den staat der goederen, tot dat besluit behoorende, zooverre de Kerkfabriek van Holtum betreft, en *b* van eene acte, in minuut verleden voor den te Geleen residenten notaris Russel den 14 Sept. 1872, behoorlijk geregistreerd, houdende gecollationeerde afschriften van drie acten uit het archief van de Kerkfabriek van Holtum;

V. die van de ged. van den 19 Sept. 1872: zoo verklaart de ondergeteekende procureur bij de vroegere conclusiën te persisteren cum expensis;

VI. die van den ged. van den 5 Oct. 1872: zoo verklaart de ondergeteekende procureur bij de reeds genomen conclusiën te volharden cum expensis;

VII. die van den eischer van den 5 Oct. 1872: het der Regtbank moge behagen hem zijne vorige conclusiën toe te wijzen cum expensis;

Gehoord de pleidooijen:

Overwegende, wat de daadzaken en de gevoerde procedure betreft, dat de eischer, daartoe gemachtigd bij beschikking van den voorzitter dezer Regtbank van den 15 Maart 1872, de gedaagde Kerkfabriek bij exploit van den deurwaarder van Engelsheven te Maastricht van den 18 dier maand ten fine zijner in het hoofd dezes onder I overgeschrevene conclusie heeft gedagvaard om op den 21 dierzelfde maand voor deze Regtbank te verschijnen; dat op dien dag, bij vonnis dezer Regtbank, waarbij de uitspraak over de kosten is voorbehouden, de zaak is verklaard te zijn spoed vereischend; dat de eischer zijne vordering bij de dagvaarding en zijne zoo evengemelde conclusie daarop grondt: dat de ged., zonder acht te geven op de reglementaire bepalingen in gebreke blijft zelfs de wettig verschuldigde remuneratiën voor H. diensten te voldoen aan den eischer, die onmagtig is, orde, regelmaat en naleving der verplichtingen van de Kerkfabriek van Holtum te verkrijgen; dat hij eischer, bij een exploit van den 11 April 1871, behoorlijk geregistreerd, de god. voor deze Regtbank heeft gedagvaard, ten fine van gezegde naleving, doch bij vonnis van 18 Jan. 1872 die dagvaarding heeft hooren nietig verklaren, waarbij de eischer zich heeft moeten nederleggen, naardien hij geene andere elementen in toto vermeende te mogen in het geding brengen dan de vooruitgestelde; dat, in afwachting eener regeling, die noodwendig van hooger hand zal moeten volgen, de eischer is zonder inkomsten en zich derhalve genoodzaakt voelt, minstens een post van de hem toekomende gelden, zonder benadeeling van eenige andere regten, afzonderlijk te vorderen; dat door hem eischer sedert 1 April 1869 in functiën is getreden als pastoor en hij heeft gelezen de gefundeerde Vrijdagsche H. misse, waaraan verbonden is als remuneratie de opbrengst van 8 hectaren of 10 bunders oude maat landerijen, welke alleen in het bezit der ged. zijn gesteld onder de uitdrukkelijke verplichting om de opbrengst aan den

eischer uit te keeren; dat de ged. daartoe weigert over te gaan; dat die opbrengst bedraagt, zonder aftrek van lasten, over de negen laatste maanden van 1869 f 257.75
de twaalf maanden van 1870 - 372.30
en de twaalf maanden van 1871 - 372.30

Zamen f 1002.35

dat hij eischer gereed is daarvan te laten aftrekken 5 pct. voor de administratie-kosten, 1 pct. voor het diocees en de grondbelasting, doch aanspraak heeft op oogenblikkelijke uitbetaling van het zuivere restant;

dat de eischer, bij procureurs-acte van den 9 April 1872, bij acte van voormelden deurwaarder van Engelshoven van dienzelfden dag aan de ged. beteekend, aan deze heeft doen aanzeggen, dat hij eischer zich beroept op de stukken van het archief, en dat hij als waarheid stelt: dat de quaestieuse opbrengsten der 10 oude bunders of 8 hectaren aan de gedaagde Kerkfabriek uit de sequestratie van de Fransche Republiek zijn teruggekomen krachtens een arrêté du conseil de préfecture de la Roer dd. 20 Mei 1807, goedgekeurd bij ministeriële decisie dd. 17 Jan. 1812; aan dezelve daarbij tevens heeft doen beteekenen afschrift van die twee bescheiden en heeft doen sommeren om derzelve inhoud, sauf schrijffouten conform aan het archief te controleren, met aanzegging, dat in casu bij gemis van erkentenis zal worden geconcludeerd tot statering; dat in antwoord daarop de ged., bij procureurs-acte van den 11 April 1872, bij acte van voormelden deurwaarder van Engelshoven van dienzelfden dag aan den eischer beteekend, aan dezen heeft doen aanzeggen, dat zij ged. in dat geding geene andere dan originele bewijsstukken of authentieke afschriften zal toelaten of erkennen;

dat tot staving der daarna door de ged. genomen, in het hoofd dezes onder II overgeschrevene, conclusie is aangevoerd: dat de vordering des eischers voornamelijk steunt op de fundatie van eene Vrijdagsche H. misse, waaraan te zijnen behoeve de opbrengst van 8 hectaren landerijen zoude verbonden zijn; dat de gedaagde Kerkfabriek die grondslagen van den ingestelden eisch betwist; dat noch die fundatie zelve noch haar aard door den eischer worden aangetoond en evenmin de goederen worden opgegeven, waarvan de opbrengsten worden gevorderd; dat een en ander tot gegrondverklaring van de ingestelde vordering wordt vereischt, en bij gemis daarvan die actie moet worden ontzegd; dat de eischer steeds in gebreke blijft de bewijsstukken te produceren, welke hij verklaard heeft voornemens te zijn aan de gedaagde Kerkfabriek mede te deelen, zoodat tot tijd en wijle het verdere antwoord der gedaagde fabriek moet worden voorbehouden;

dat op vordering des eischers hem bij vonnis dezer Regtbank van den 12 April 1872, waarbij de uitspraak over de kosten is voorbehouden, statering van het geding is verleend voor den tijd van vier weken; dat daarna door den eischer in het geding zijn gebragt en kopijelijk aan de gedaagde medegedeeld twee stukken, beiden aan het hoofd dragende de woorden: «Extract uit het archief van het bisdom,» het een ge-

schreven op een zegelblad van 50 cents, aan deszelfs einde bevattende de woorden: «De bovenstaande inhoud van de twee betrekkelijke acten is ons officieel ter kennis gekomen, Roermond, den 6 Mei 1872. De bisschop van Roermond, J. A. Paredis,» bevattende boven deze verklaring onder letter A een afschrift, luidende woordelijk als volgt: «In nomine sanctae et individuae Trinitatis, Ego Philippus Henricus »Bentinck de Wolfraht, sub parochia de Holthum, notum esse volo omnibus hoc scriptum »intuentibus, quod nos de assensu et voluntate »expressa Dominae Mechtildis uxoris nostrae »carissimae, ob salutem et remedium animarum »nostrarum et nostrorum parentum et pure »propter Deum, Ecclesiae parochiali de Holthum »ad altare Sti. Joannis Baptistae contradidimus »et deportavimus decem buonaria sita in agris »de Holthum, de Susteren et Bugten, ut Rector »praedicti altaris sacerdotio initiatus, eosdem »fructus libere et quiete et cum omni integritate percipiat, cum onere unius Missae celebrandae in perpetuum singulis diebus veneris »ad praedictum altare Sti. Joannis Baptistae in »Ecclesia Nostra parochiali de Holthum; in »cujus rei testimonium Nos pro nobis et nomine »uxoris Nostrae praedictae sigillo tradimus sigellatus anno Domini MCCCCLVII, in vigilia »Beati Gregorii Papae et Doctoris.

» Lambert Cupers,

» L. S.

» Secret.

» In dorso erat notatum decem buonaria terae ad altare Sti. Joannis Bapt. in Holthum »O. L. S.» — en onder letter B afschrift van een afschrift van een arrêté van den prefect van het departement der Roer van den 30 Mei 1807, waarin is overgeschreven het voormeld arrêté van den Raad van prefectuur van dat departement van den 20 Mei van datzelfde jaar; het ander, bevattende onder letter C afschrift van een afschrift van eene decisie van den minister van Finantiën van den 17 Jan. 1812, waaronder staan de woorden: «De bovenstaande inhoud van deze acte is ons officieel ter kennis gekomen. Roermond, den 5 Mei 1872. »De bisschop van Roermond, J. A. Paredis;»

dat daarna door de ged. tot staving harer in het hoofd dezes onder III overgeschrevene conclusie is aangevoerd: dat de kracht van een schriftelijk bewijs in de oorspronkelijke acte is gelegen; dat uit de afschriften, welke de eischer aan de gedaagde Kerkfabriek van de door hem ingeroepen titels en bescheiden heeft medegedeeld, niet blijkt, dat zij in eenig verband staan tot de oorspronkelijke stukken; dat die afschriften derhalve alle authenticiteit, mitdien alle wettelijke kracht van bewijs missen, en de practijns der gedaagde Kerkfabriek niet zijn gemagtigd de juistheid van derzelve inhoud te erkennen; dat de ged. derhalve bij de reeds voorgedragen verwerping blijft volharden; dat evenwel daarenboven, en al kon de Regtbank in weêrwil van de tegenspraak der ged. de feitelijke posita des eischers voor bewezen houden, dan nog volgens de toepasselijke wetgeving voor den eischer uit de beweerde oude fundatie thans geen het minste regt zou kunnen geput worden op de opbrengsten der bedoelde goederen;

dat, bij vonnis dezer Regtbank van den 29

Junij 1872, waarbij de uitspraak over de kosten is voorbehouden, is bevolen, dat door den eischer zullen worden overgelegd of de oorspronkelijke stukken zelve, waarvan hij zich bedient, of afschriften, daarvan gemaakt door tot de uitgifte daarvan bevoegde ambtenaren; dat daarop de eischer, bij procureurs-acte van den 7 Sept. 1872, bij acte van den meergemelden deurwaarder van Engelshoven van dienzelfden dag aan de ged. heeft doen beteekenen afschrift van de navolgende stukken:

1° eene missive aan hem eischer, gezonden door den minister van Justitie, van den 23 Aug. 1872;

2° gezegelde en door den secretaris-generaal van het departement van Justitie geauthentiseerde afschriften:

a van den door de Kerkfabriek van Holtum in het jaar 1817 ingezonden en 17 Dec. van dat jaar gedagteekenden staat van goederen, behoorende tot de fundatie eener wekelijkse mis aan het St. Jans-altaar in de kerk van Holtum;

b van de voormelde decisie van den Raad van Prefectuur van het departement van de Roer van den 20 Mei 1807 en van de voormelde decisie van den Franschen minister van Financiën van den 17 Jan. 1812, waarvan de gedaagde Kerkfabriek, bij de inzending van den Staat, hiervoor sub a genoemd, afschriften had overgelegd, en

3° gezegelde en door den griffier der Staten van Limburg geauthentiseerde afschriften:

a van het Koninklijk besluit van den 23 Oct. 1819, n° 82, waarbij de gedaagde Kerkfabriek in het bezit der goederen is bevestigd, en

b van den Staat der goederen, tot dat besluit behoorende, voor zooverre de parochie-kerk van Holtum betreft; dat de eischer, bij procureurs-acte van den 18 Sept. 1872, bij acte van den meergemelden deurwaarder van Engelshoven van dienzelfden dag, aan de ged. heeft doen beteekenen afschrift van eene acte, in minuut verleden voor den te Geleen residenten notaris Russel, den 14 Sept. 1872, houdende gecollationeerde afschriften van drie acten uit het archief van de gedaagde Kerkfabriek, in welke notariële acte wordt gerelateerd, dat voor den voornoemden notaris en getuigen is verschenen de eischer; dat deze te kennen gaf, dat hij door hem notaris verlangde afschrift te doen nemen van eenige in het archief der Kerkfabriek van Holtum berustende stukken; dat de eischer vervolgens hem notaris en getuigen geleid heeft in een benedenvortrek der pastorij te Holtum, uitzigt hebbende op den moestuin; dat in dat vortrek zich bevond eene kist van wit hout, die, naar des eischers opgaaf, de archieven der gedaagde Kerkfabriek bevatte; dat de eischer die kist opende, er eenige stukken uitnam, die aan hem notaris werden overhandigd; dat die stukken waren: A een giftbrief van Philippus Henricus Bentinck de Wolfrath, van MCCCCLVII, in crastino beati Gregorii papae et doctoris (l. s.) Lambert Kupers secret.; B een door den secretaris-generaal der Prefectuur Kōrfgen afgegeven afschrift van voormeld arrêté van den pref. ct van het departement van de Roer van den 30 Mei 1807, waarin is overgeschreven het meergemeld arrêté van den Raad van Prefectuur van dat

departement van den 20 Mei 1807, en C een door den secretaris der Prefectuur Kōrfgen afgegeven afschrift van voormelde decisie van den Franschen minister van Financiën van den 7 Jan. 1812; dat die stukken waren van den inhoud, zoo als deze door hem notaris in die acte is vermeld; dat, nadat afschrift was genomen en met de oorspronkelijke stukken vergeleken, deze laatsten door hem notaris aan den eischer zijn teruggegeven en door dezen wederom in de kist gelegd zijn; en eindelijk, dat al het in die acte vermelde mede in tegenwoordigheid der voorbedoelde getuigen heeft plaats gehad;

dat daarna door partijen zijn genomen hunne in het hoofd dezes onder IV, V, VI en VII vermelde conclusiën, waarbij zij hebben doen gelden:

de eischer: dat, ter voldoening aan het vonnis dezer Regtbank van den 29 Junij 1872, door den eischer zijn bijgebracht de stukken, in de procureurs-acten dd. 7 en 14 Sept. jl. vermeld; dat, wat betreft het arrêté van den Raad van Prefectuur van Aken en de decisie van den Franschen minister van Financiën, deze administratieve acten op geene andere wijze te bekomen zijn dan uit handen van eenen wettigen depositaris van dezelve; dat immers door de Kerkfabriek van Holtum de erkenenis van deze acte, gezonden aan den Koning, is gedeponereerd in het archief van het departement van Justitie, en de secretaris-generaal bevoegd is daarvan authentieke afschriften te geven; dat ook de inhoud van de stichtings-acte in margine van de belaste landerijen in den beteekenden staat sub n° 2, litt. a, door de Kerkfabriek is erkend, en daarvan een authentieke copie is gemaakt en door den voornoemden secretaris-generaal is uitgegeven; dat, zoo het te betreuren is, dat een Kerkfabriek het van zich kan verkrijgen acten, bij haar zelve berustende, niet te erkennen, en te weigeren, zelfs na 's regters bevel, dezelve te produceren, desniettemin de eischer niet mogt zijn verstoken van zijn regt om bewijs van deze gemeenschappelijke titels ter tafel te brengen; dat de notaris Russel heeft gemaakt eene copie collationnée van de stukken, wier bijbrenging is bevolen, en de gedaagde Kerkfabriek zich wel heeft gewacht bij hare conclusiën de echtheid van dezelve in twijfel te trekken, daar zij zich alleen beroept op eene informaliteit van kas-opening, welke zij zich zelve te wijten heeft;

de ged.: dat zij voor alsnog geen belang heeft hare bedenkingen tegen de waarde der bij procureurs-acte van den 7 Sept. 1872 betekende afschriften te doen gelden, vermits het hoofdpunt in geschil, de fundatie zelve, met geen enkel dier producten wordt gestaafd; dat zij derhalve zich te dien aanzien alle regten voorbehoudt;

dat het evenwel daarenboven opmerking verdient, dat in den staat der goederen, behoorende bij het Kon. besluit van 23 Oct. 1819, en in dat besluit zelf, met geen enkel woord van eenigen last, op die goederen klevende, wordt gewaagd, en dat in die beide producten de goederen der beweerde fundatie met de overige eigendommen der kerk volkomen zijn gelijkgesteld; dat zij, bij gemis van het noodzakelijk bewijs der beweerde regten van den eischer, in

allen deele bij de reeds genomen conclusie volhardt;

dat door de bij procureurs-acte van den 18 Sept. 1872 beteekende, door den notaris Russel te Geleen op den 14 bevorens verledene acte niet is voldaan aan het vonnis van den 29 Junij 1872; dat toch de waarde van evengemelde acte ten aanzien van hare bewijskracht is gedefinieerd bij art. 1907 B. W., en de eischer zich dus reeds uit dien hoofde tegen de gedaagde Kerkfabriek op die acte niet mag beroepen; dat overigens die acte, zelfs indien de Kerkfabriek daarin als partij voorkwam, ten hoogste zou bewijzen wat daarin staat vermeld, mitsdien dat de eischer eenige stukken of bladen papier heeft genomen uit eene kist welke hij zeide het archief der Kerkfabriek te bevatten; en dat op die bladen papier te lezen stond wat de notaris in zijne acte heeft overgenomen; dat evenwel ten eerste, in weerwil van al het vertrouwen, dat de waardigheid van den eischer ook aan het gedaagde Bestuur mag inboezemen, de wet zelve verbiedt te gelooven, dat de besproken aan den notaris vertoonde stukken deelmaken van het archief der kerk, of dat de kist waaruit zij genomen werden, dat archief bevatte, art. 50, 54 en 57 van het Keizerlijk decreet van 1809; dat de notaris bij de opgemaakte acte dan ook in geen deele constateert, dat de verklaring van den comparant dienaangaande geheel of gedeeltelijk conform de waarheid is; dat uit dien hoofde de waarde der originelen, waarvan afschriften zijn genomen, geenszins wordt erkend en teregt wordt betwist, als berustende uitsluitend op de gezegden van den eischer zelve; dat de genomen afschriften dus geene andere of meerdere waarde hebben dan de mondelinge opgaven des eischers, en hetgeen de notaris als afschriften heeft opgenomen volkomen gelijk staat met de loutere verklaringen des eischers, waaruit de notaris den beweerden inhoud der bij te brengen stukken zou hebben opgenomen; dat alzoo de toepassing van den regel, dat de kracht van een schriftelijk bewijs in de oorspronkelijke acte is gelegen, alle waarde hoegenaamd aan het besproken product des eischers ontleent; dat in de tweede plaats, zoo men wil aannemen, dat de quaestieuse kist werkelijk het archief der Kerkfabriek bevat, dan nog in geen deele blijkt, dat ook de stukken, waarvan de notaris afschriften heeft genomen, deelmaken van dat archief; dat toch de waarborgen, welke de wet bij artt. 50 en 57 van het decreet op de Kerkfabrieken voor de bewaarplaatsen voor zoodanig archief heeft voorgeschreven, door den eischer zelve zijn geschonden, en deze derhalve het bestaan van diezelfde waarborgen geenszins te zijnen voordeele mag inroepen; dat overigens de acte van den notaris Russel zelve bewijst, dat de eischer met hetzelfde gemak stukken in het zoogenaamd archief heeft gelegd, als waarmede hij dezelve daaruit had genomen; dat ten slotte het gedaagde Kerkbestuur zeer goed weet, dat zich in het archief geen origineel, noch zelfs een authentiek afschrift der quaestieuse fundatie bevindt, en daarom bepaald wordt ontkend, dat de notaris Russel de bijgebrachte afschriften heeft genomen van een stuk, dat in regten eenige waarde heeft; dat de eischer al-

zoo niet heeft voldaan aan het voormelde bevel dezer Regtbank en de fundatie niet is bewezen; dat overigens uit de andere bijgebrachte stukken blijkt, dat de opbrengsten der goederen van St. Jans-altaar niet aan den pastoor van Holtum, maar aan de Kerkfabriek toekomen;

Wat het regt betreft:

O. met betrekking tot de bewijskracht der na het vonnis van den 29 Junij 1872 bij de procureurs-acte van den 7 Sept. 1872 aan de ged. beteekende stukken, dat het in die procureurs-acte onder 1° vermeld stuk is de oorspronkelijke brief van den minister van Justitie aan den eischer van den 23 Aug. 1872;

O., dat het in die procureurs-acte onder 2° bij A vermeld stuk is het door den secretaris generaal bij het Departement van Justitie voor eensluitend geteekend afschrift van eenen, blijkens voormelden brief van den minister van Justitie, zich in de archieven der (voormalige directie voor de zaken van de Roomsch-Katholieke Eeredienst bevindenden staat, getiteld: «Staat aanduidende de goederen van het Kerkfabriek van de gemeente (parochie succursale) » d'Holtum, » opgemaakt op den 17 Dec. 1817 door de gedaagde Kerkfabriek zelve, alzoo het afschrift van een oorspronkelijk stuk, afkomstig van de ged.;

O., dat de in die procureurs-acte onder 2° bij B vermelde stukken zijn door dienzelfden secretaris-generaal voor eensluitend geteekende afschriften van, blijkens voormelden brief van den minister van Justitie, zich mede in de archieven der voormalige directie voor de zaken van de Roomsch-Katholieke Eeredienst bevindende, door de gedaagde Kerkfabriek zelve bij de inzending van voormelden Staat overgelegde afschriften van meergemeld arrêté van den Raad van Préfecture van het departement van de Roer van den 20 Mei 1807 en decisie van den Franschen minister van Finantiën van den 17 Jan. 1812, alzoo afschriften van afschriften; dat de omstandigheid echter, dat die in de archieven der voormalige directie voor de zaken van de Roomsch-Katholieke Eeredienst zich bevindende afschriften waarvan de beteekende door den voormelden Secretaris-generaal zijn genomen, zijn afschriften door de gedaagde Kerkfabriek zelve gemaakt, deze afschriften doet worden schriftelijke bekentenissen dierzelfde fabriek van het bestaan der oorspronkelijke en van de overeenkomst dier afschriften met die oorspronkelijke; dat die door de gedaagde Kerkfabriek gemaakte afschriften, als schriftelijke bekentenissen, zijn oorspronkelijke stukken, en de daarvan door den Secretaris-generaal afgegevene afschriften doen zijn afschriften van oorspronkelijke stukken;

O., dat, bij Kon. besluit van den 29 Oct. 1870, houdende intrekking der Kon. besluiten van 20 Julij 1868 (Sb. n° 115 en 116), en nadere regeling van de wijze van behandeling der zaken betreffende de onderscheidene eerediensten (Sb. n° 173), de uitvoering en toepassing van de bepalingen van het 6de hoofdstuk der Grondwet (met uitzondering van art. 168) en die van de wet van 10 Sept. 1853 (Sb. n° 102), benevens van de bepalingen van artt. 947 en 1717 B. W. ten aanzien van kerken, godsdienstige

gestichten en kerkelijke instellingen van weldadigheid, worden opgedragen aan den minister van Justitie; dat een Secretaris-generaal van een ministerieel departement bevoegd is om afschriften te maken van in het archief van het departement zich bevindende stukken, en dat mitsdien de in de procureurs-acte van den 7 Sept. 1872, onder 2e bij *a* en *b*, vermelde stukken zijn afschriften, gemaakt door eenen bevoegden ambtenaar;

O., dat, blijkens meergemeld, bij die procureurs-acte onder 2e bij *b* beteekende arrêté van den Raad van Préfectuur van den 20 Mei 1807:

1e de gedaagde Kerkfabriek bij den Raad heeft teruggevorderd 10 bunders bouwland, gelegen onder de gemeenten Susteren, Buchten en Holtum, die gesticht en gelaten waren aan het altaar van St. Jan Baptist in het kerkambt (officie) van Holtum voor eene wekelijksche, aldaar des Vrijdags te bedienen mis; dat zij daarbij hebben verklaard, dat die gronden niet waren onder sequestratie van het domein, maar dat de heer Broekhoven de registers en titels der stichting heeft, en dat de pastoor van Holtum attesteert, dat hij de gezegde mis bij opdracht van den beneficiër Broekhoven heeft bediend; 2^e de ged. bij eene herhaalde terugvordering dier gronden, tot de dotatie van gezegd altaar dienende, hebben overgelegd onder anderen: *a* kopij der oorspronkelijke fundatie der voormelde 10 bunders, gelegen in de velden van Holtum, Susteren en Buchten, gedaan door Philippe Henry Bentinck de Wolfrath, van het jaar 1457, daags vóór St. Gregorius-dag; *b* kopij van een register van 1722, houdende specificatie der vaste goederen (biens fonds), toebehoorende aan het altaar van St. Jan Baptist, te Holtum; en *c* een extract uit de kadasters der gemeenten Holtum, Susteren en Buchten, waarin die vaste goederen worden gespecificeerd onder de rubriek: «L'autel de St. Jean à Holthum;»

3e de Raad van Préfectuur van oordeel is geweest, dat de voormelde kopijen van de oorspronkelijke fundatie van 1457 en van het register van 1722 een voldoende karakter van authenticiteit bezaten;

4e de hiervoor gemelde stichting in dat arrêté bij herhaling een *bénéfice*, eene fundatie en eene fundatie voor het altaar van St. Jan Baptist van de kerk van Holtum wordt genoemd; 5e de hiervoor reeds vermelde en door de ged. bij hunne destijds gedane terugvordering als beneficiër der teruggevorderde goederen gequalificeerde heer Broekhoven herhaaldelijk in dat arrêté wordt genoemd «ancien titulaire du susdit autel, titulaire du dit *bénéfice*» en «ancien *bénéficiaire*;»

6e diezelfde heer van Broekhoven, ten gevolge van de door het arrêté van den 20 Prairial jaar X, waarbij onder anderen in het departement van de Roer, van welk departement alstoen Holtum deel maakte, de geestelijke goederen zijn verbeurd verklaard en met het staatsdomein vereenigd, zijne qualiteit van titularis had verloren en tot teruggaaf der sedert onwettig genoten vruchten gehouden was;

7e de Raad van Préfectuur van oordeel is geweest, dat de teruggevorderde goederen in het geval waren van naar de wet van den 28 Frimaire jaar XII en andere daartoe betrekkelijke

wetten te moeten teruggegeven worden aan de nu ged., toen die goederen terugvorderende kerkfabriek;

8e die Raad van Préfectuur de succursale kerk van Holtum heeft gemainteneerd in den eigendom der teruggevorderde tien bunders, onder gehoudenheid om de intentiën van den fondateur na te leven;

O., dat dit arrêté van den Raad van Préfectuur is goedgekeurd door de bij voormelde procureurs-acte van 7 Sept. 1872 beteekende daarbij mede onder 2e bij *b* vermelde decisie van den Franschen minister van Financiën van den 17 Jan. 1812;

O., dat de ged. zelve in den bij procureurs-acte van 7 Sept. 1872 beteekenden daarbij onder 2e bij *a* vermelden en 17 Dec. 1817 gedagteekenden staat specifiek vermelde 14 perceelen akkerland ter gezamenlijke grootte van 8 hectaren, 64 aren, 35 centiaren, waarvan 2 gelegen onder Susteren, 3 onder Holtum en 9 onder Buchten, en naast die vermelding door haar in de kolom van aanmerkingen is gesteld het volgende:

«De hiertegen staande landerijen zijn geweest » *bénéfice*-goederen van St. Jans Autaar dezer » kerke, in de door het kerkelijk bestuur reclai- » meert en de aen deise kerk accordeert par un » arrêté de conseil de prefecture en date du 20 » Mai 1807 et approuvé par le ministre de finance » en date du 17 Janvier 1812 pour une messe » hebdomadaire;»

O., dat door dit een en ander het bewijs is geleverd, dat in 1457 door Philip Hendrik Bentinck van Wolfrath in de kerk van Holtum ten behoeve van het altaar van St. Jan Baptist is gesticht eene fundatie tot het wekelijks op Vrijdag bedienen eener mis; dat hij daarvoor aan het altaar heeft gegeven 10 bunders bouwland, gelegen onder Susteren, Buchten en Holtum, en zulks met het doel en den wil, dat al de opbrengsten dier landerijen als een beneficium zouden genoten worden door den dat altaar bedienenden geestelijke, en dat de door hem aan dat altaar gegevene bouwlanden zijn de 14 perceelen akkerland, gelegen onder Susteren, Holtum en Buchten, opgenoemd in voormelden op 17 Dec. 1817 gedagteekenden en door de gedaagde Kerkfabriek opgemaakten staat;

O., dat dat beneficium is opgeheven, en de daaraan verbondene goederen met het staatsdomein zijn vereenigd bij voormeld arrêté van den 20 Prairial jaar X;

O., dat de bij datzelfde arrêté met het staatsdomein vereenigde goederen der Kerkfabrieken bij arrêté van 7 Thermidor jaar XI zijn teruggegeven aan hunne bestemming, en dat bij arrêté van den 28 Frimaire jaar XII is verklaard, dat onder de bepaling van dat van 7 Thermidor ook zijn begrepen de fundatiën, waaraan kerkelijke diensten verbonden waren, en dat deze als zoodanig aan hunne eerste bestemming zouden worden teruggegeven;

O., dat bij decreet van den 22 Fructidor jaar XIII is bepaald, dat de door de voormelde arrêtés van 7 Thermidor jaar XI en 28 Frimaire jaar XII aan de Kerkfabrieken teruggegevene goederen en inkomsten, onverschillig of zij al of niet met fundatiën bezwaard waren, zouden

worden geadmistreerd en ontvangen door de administrateurs dier fabrieken, en dat deze aan de pastoors, desservanten en vicarissen volgens het reglement van het Diocees zouden betalen de missen, lijkdiensten en andere kerkelijke diensten, waartoe die fundatiën volgens haren titel aanleiding gaven, en dat daarin geene verandering is gebragt door het decreet op de Kerkfabrieken van den 30 Dec. 1809;

O., dat bij meergemeld arrêté van den Raad van Prefectuur van 20 Mei 1807 de aan de voormelde fundatie verbonden goederen zijn teruggegeven, niet echter als beneficium aan den pastoor, maar als kerkegoed aan de ged., onder gehoudenheid om de intentiën van den fundateur na te leven; dat die teruggave is bevestigd door de meergemelde decisie van den Franschen minister van Financiën van den 17 Jan. 1812, en dat de ged. bij het bij meergemelde procureurs-acte van den 7 Sept. 1872 beteekend en daarin onder 3° bij a vermeld, ten gevolge van dat van den 19 Aug. 1817 (Sb. n° 29) genomen Kon. besluit van den 23 Oct. 1819, in verband met den in dat besluit vermelden en bij laatstgemelde procureurs-acte mede beteekenden, daarin mede onder 3° vermelden staat, finaal is bevestigd in het bezit van diezelfde goederen;

O., dat in de zoo even gemelde bepaling van het decreet van den 22 Fructidor jaar XIII volgt, dat de geestelijke, die de aan eene fundatie verbondene kerkelijke diensten volbrengt, door dat volbrengen dier diensten alleen niet reeds gerechtigd is tot de aan de fundatie verbonden inkomsten, maar dat, om hem daarop voor het geheel of voor een gedeelte te doen berechtigd worden, wordt vereischt een diocesaan reglement gelijk dit ook wordt erkend in een advies van den Franschen Staatsraad van den 2/31 Frimaire jaar XIV;

O. nu, dat zulk diocesaan reglement voor het bisdom Roermond, waartoe parochie Holtum behoort, aanwezig is in caput XX van de in druk bestaande Acta et Statuta Synodi Dioecesanæ Ruraemundensis van den 19 Sept. 1867, en dat daarbij het vol bedrag der fundatiën aan den pastoor wordt toegekend; (4)

O., dat door de ged. niet is betwist, dat de eischer sedert den 1 April 1869 in functie is getreden als pastoor der kerk te Holtum, en heeft gelezen de bij meerbedoelde fundatie van Philip Hendrik Bentinck van Wolfrath in 1457

gestichte Vrijdagsche mis; dat door de ged. evenzoo ook niet is betwist, dat de opbrengst der aan die fundatie verbonden goederen is geweest, zoo als deze wordt opgegeven bij de dagvaarding en de in het hoofd dezes onder 1° vermelde conclusie van den eischer;

O., dat alzoo de vordering is gegrond en behoort toegewezen te worden, met uitzondering van de uitvoerbaar-verklaring bij voorraad, daar voor de in voorgaande overweging vervatte punten geen bewijs bij geschrift of voorafgaande veroordeeling is bijgebragt;

O., dat de ged. behoort te worden veroordeeld in de kosten met uitzondering evenwel van die, welke het gevolg zijn van het door den eischer bijbrengen van geen bewijs opleverende bescheiden en van het laat bijbrengen van zijne bewijsstukken; dat die kosten zijn die, gevallen op en sedert de procureurs-acte van den 9 April 1872 tot en inbegrepen die, gevallen op het vonnis van den 29 Junij daaropvolgende en deszelfs uitspraak, alsmede die, gevallen op de acte van den notaris Russel van den 14 Sept. 1872 en de procureurs-acte van den 18 dier maand, en dat de eischer in die kosten behoort te worden veroordeeld;

Regt doende enz.

Geeft acte waarvan acte is gevraagd;

Veroordeelt de gedaagde Kerkfabriek om aan den eischer te betalen de som van f 1002.35, onder aftrek van 5 pct. voor administratie-kosten, van 1 pct. voor het Diocees, en zulks met bepaling, dat mede zal kunnen worden gekort de betaalde grondbelasting;

Ontzegt den eischer zijne vordering tot uitvoerbaar-verklaring van dit vonnis bij voorraad;

Verwijst de gedaagde Kerkfabriek in de kosten van het geding, met uitzondering van die op en sedert de procureurs-acte van den 9 April 1872 tot en inbegrepen die, gevallen op het vonnis van den 29 Junij daaropvolgende en deszelfs uitspraak, alsmede die gevallen op de acte van den notaris Russel van den 14 September 1872 en de procureurs-acte van den 18 dier maand, en verwijst den eischer in die uitzonderde kosten.

(Gepleit voor den eischer Mr. EDM. VAN WINTERSHOVEN en Mr. M. SWART, voor de gedaagde Kerkfabriek Mr. EUG. VAN OPPEN en Mr. L. VAN OPPEN).

(1) Het aangehaalde Caput XX heeft tot opschrift: «De sacrosanctæ Missæ sacrificio» en luidt, na eenige voor-schriften van zuiver liturgialen aard, als volgt:

De honorario Missarum, quæ a Sacellanis et Assistentibus celebrari solent, servabitur, donec aliter statuatur, praxis auctoritate ecclesiastica vel legitima consuetudine introducta.

Caveat quisque ne ultra taxam legitime stipendio, missas celebrandi onus in se suscipiat.

Dum offeruntur elemosynæ manuales pro celebrandis missis, quibus, ad intentionem dantis, intra modicum tempus satisfieri nequit, offerentem ea de re admereri volumus; siquidem ex decreto S. C. C. ea tantum lege acceptari possunt, «si tamen tribuens elemosynam pro aliarum missarum celebratione, id sciat et consentiat, ut illæ tunc demum celebrantur cum susceptis oneribus satisfactum fuerit.»

Cupientes, quantum in Nobis est, fundationum accuratæ adimpletionis prospicere, nequando pia fidelium vota fraudentur, districtè prohibemus ne pecuniæ vel alia bona mobilia quæ pro Missis in perpetuum aut longum tempus celebrandis offeruntur, in usum ecclesiæ vel presbyterii aut in alium plium usum, fundationis fini contrarium propria auctoritate impendantur. Ne vero ex erronea piæ dispositionis inscriptione aliquod oriatu detrimentum, priorum legatorum instrumenta ita conscribantur, ut bona non Parocho vel alteri sacerdoti attribuantur sed Parochiali seu loci ecclesiæ. Piæ dispositiones, quæ Parocho legatæ fuerunt, intelligi debent non personæ sed qualitatè relictæ.

Ubi Pastor, de jure, propria bonorum pastoralium administratione non gaudet, hæc ecclesiæ fabricæ tribuitur, ita tamen ut redditus Pastori jure competentes, vel stipendia a fundatoribus assignata aut a Nobis constituta ipsi solvi debeant.

Fundationum pecuniæ et pretium bonorum mobilium adhibeantur ut bona immobilia fructifera vel census hypotheca assecurati acquirantur. Quod si fieri nequeat, cetq. — Ruraemundæ, typis Welschianis p. 75 et 76.

In strijd met het voorafgaand vonnis en de daartoe betrekkelijke conclusie heeft het Prov. Gerechtshof in Limburg, op het hooger beroep van de gedaagde kerkfabriek, gewezen het navolgende arrest:

Zitting van den 30 Junij 1873.

Voorzitter, Mr. R. J. E. CAPITAINE.

Bij het vaststellen in het decreet van 22 Fructidor XIII van algemeene regels betreffende de administratie van alle de met kerkelijke diensten belaste goederen, bij de vroegere arrêts van 7 Thermidor XI en 25 Frimaire XII aan de Kerkfabrieken teruggegeven, is het de bedoeling van den wetgever geweest, dat, wanneer alle of een bepaald aangewezen gedeelte der inkomsten van gefundeerde goederen of renten, volgens den stichtingsbrief, moeten dienen tot het lezen van bepaalde missen, dan ook alle inkomsten of het bepaald gedeelte derzelve, overeenkomstig den wil van den stichter (conformément au titre), moeten uitgekeerd worden aan den geestelijke, die de missen zal gelezen hebben; en dat, wanneer het geldt goederen of renten, aan eene kerk gegeven, onder de voorwaarde, dat missen zullen gelezen worden, zonder dat de daarvoor te betalen som in den stichtingsbrief bepaald zij, alsdan het bedrag der voor het lezen dier missen uit te keeren som door het diocesaan reglement zoude bepaald worden, en naar dat reglement (selon le règlement du diocèse) aan den geestelijke, door wien die missen gelezen zijn, betaald worden.

Het Hof enz.,

Gehoord de conclusiën der partijen, bij slot-som luidende:

die der appellante, genomen ter terechtzitting van den 24 Febr. 1873: dat het Hof moge vernietigen het vonnis, door de Arrond.-Regtbank te Maastricht tusschen partijen gewezen den 14 Nov. 1872, voor zooverre daarvan is geappelleerd; en, doende wat de eerste regters hadden behooren te doen, den eischer en geapp. in zijne vordering moge verklaren niet-ontvankelijk en ongegrond, in allen gevalle hem dezelve ontzeggen, met verwijzing van den geapp. in de kosten, zoowel van eerste instantie (voor zooverre deze niet reeds ten zijnen laste zijn gesteld) als van hooger beroep;

die van den geapp., genomen ter terechtzitting van den 3 Maart 1873: dat het den Hove moge behagen, met vernietiging van het appel, te bevestigen het vonnis, tusschen partijen op den 14 Nov. 1872 door de Arrond.-Regtbank te Maastricht gewezen, en te bevelen, dat hetzelfde naar vorm en inhoud zal worden ten uitvoer gelegd, met veroordeeling van de appellante in de kosten van het hooger beroep;

die der appellante, genomen ter terechtzitting van den 10 Maart 1873: zoo verklaart de ondergeteekende procureur der eischende Kerkfabriek *de actis causae* te maken: 1° eene rekening, door den ontvanger der Kerkfabriek van Holtum afgelegd en door den Kerkeraad ondertekend den 25 Febr. 1823; 2° een authentiek afschrift

van den staat van goederen, ter uitvoering van het Kon. besluit van 19 Aug. 1817, vastgesteld bij besluit van 23 Oct. 1819, als teruggegeven aan de Kerkfabriek van Holtum, zonder eenigen last hoegenaamd; en concludeert, dat het Hof aan het appellerend Bestuur zijne reeds genomene conclusiën moge toewijzen, *cum expensis*; die van den geapp., genomen ter terechtzitting van den 17 Maart 1873: zoo verklaart de ondergeteekende procureur van den geapp. te persisteren bij zijne reeds genomene conclusiën, *cum expensis*;

Gehoord de gehoudene pleidooijen;

Gehoord het Openb. Min., bij monde van den proc.-gen., concluderende: dat het den Hove behage, aan den oorspronkelijken eischer, thans geapp., het bewijs op te leggen, dat de hierboven aangehaalde, door hem ingeroepen en door den eersten regter toegepaste verordeningen, namelijk het decreet van 22 Fructidor jaar XIII, benevens het advies van den Franschen Staatsraad, gedagteekend 2 en 21 of 22 Frimaire jaar XIV, kracht van wet hebben; kosten voorbehouden;

Met opzigt tot de daadzaken:

Overnemende de daartoe betrekkelijke overwegingen van den eersten regter; en verder

Overwegende, dat de Arrond.-Regtbank te Maastricht bij vonnis van den 14 Nov. 1872 acte heeft gegeven, waarvan acte was gevraagd; de gedaagde Kerkfabriek heeft veroordeeld om aan den eischer te betalen de som van f 1002.35, onder aftrek van 5 pct. voor administratiekosten, van 1 pct. voor het diocesaan, en zulks met bepaling, dat mede zal kunnen worden gekort de betaalde grondbelasting; aan den eischer heeft ontzegd zijne vordering tot uitvoerbaarverklaring bij voorraad van dat vonnis; de gedaagde Kerkfabriek heeft verwezen in de kosten van het geding, met uitzondering van die, op en sedert de procureurs-acte van den 9 April 1872 tot en inbegrepen die, gevallen op het vonnis, den 29 Junij daaropvolgende uitgesproken, alsmede die, gevallen op de acte van den notaris Russel van den 14 Sept. 1872 en de procureurs-acte van den 18 dier maand, en den eischer in de voormelde uitgezonderde kosten heeft verwezen;

dat de gedaagde Kerkfabriek zich tegen dit vonnis in hooger beroep heeft voorzien, en daarna door partijen zijn genomen de aan het hoofd dezes overgeschreven conclusiën;

O., dat de appellante bij de inleidende dagvaarding door den geapp. voor de Arrond.-Regtbank te Maastricht is opgeroepen, ten einde zich te hooren veroordeelen om, tegen quantitie, aan den eischer te voldoen de somma van f 1002.35, onder den in evengemeld vonnis aangewezen aftrek, zijnde de gevorderde som de opbrengst van 10 bunders oude maat of 8 hectaren landerijen, gefundeerd voor de Vrijdagsche misse, door den eischer gecelebreerd, over de negen laatste maanden van 1869 en de geheele jaren 1870 en 1871, met veroordeeling van de ged. in de kosten;

dat de appellante bij hare in hooger beroep genomene conclusiën geene bezwaren heeft ingebragt tegen de beslissing van den eersten regter aangaande het bestaan der in het vonnis

a quo overgeschrevene fundatie, waarbij in 1457 door Philippus Henricus Bentinck de Wolfrath aan de parochiale kerk van Holtum zijn vermaakt 10 bunders of 8 hectaren landerijen, onder beding, dat de geheele opbrengst derzelfde zoude uitgekeerd worden aan den rector van het St. Jans-altaar, in de kerk van Holtum, gemeente Born, met last alle Vrijdagen eene mis te lezen aan evengemeld altaar;

dat de gemeente Born, waaronder de kerk van Holtum behoort, in 1807 heeft deel gemaakt van het departement van de Roer; dat de Kerk-fabriek der parochiale kerk van Holtum, gemeente Born, bij besluit van den Raad van prefectuur van het departement van de Roer van den 30 Mei 1807, goedgekeurd door den Franschen minister van Financiën den 7 Jan. 1812, in het bezit van evengemelde goederen is bevestigd, onder verpligting den wil van den stichter na te komen; en dat de geapp. gedurende de negen laatste maanden van 1869 en gedurende de jaren 1870 en 1871 alle Vrijdagen van het jaar aan het St. Jans-altaar in de kerk van Holtum, gemeente Born, de mis heeft gelezen;

dat de appellante heeft toegegeven, dat zij wel verpligt is de Vrijdagsche mis, door den geapp. gelezen, te betalen volgens het diocesaan reglement, maar deze geene regten kan doen

gelden op de opbrengsten van de aangeduide onroerende goederen; en, daar de geapp. bij zijne inleidende dagvaarding heeft gevorderd niet de betaling der door hem gelezene wekelijksche Vrijdagsche mis, maar de opbrengst der ten deze bedoelde onroerende goederen, deze eisch hem niet kan toegewezen worden, en de appellante deze hare bewering heeft gegrond op een decreet van den 22 Fructidor jaar XIII, in verband met de arrêtés van den 7 Thermidor jaar XI en 25 Frimaire jaar XII, alsmede op een advies van den Franschen Staatsraad van den 21 Frimaire jaar XIV (1);

dat de geapp. van zijnen kant heeft volgehouden, dat de geheele opbrengst der tot de fundatie, waarvan ten deze de rede, behoorende goederen hem toekomt, op grond dat hij, daartoe door den bisschop aangewezen, welkijks de gefundeerde Vrijdagsche mis, aan het St. Jans-altaar in de kerk van Holtum, gedurende de door hem opgegevene tijdsruimte heeft gelezen; en tot staving van dit gevoelen zich heeft beroepen op hetzelfde evengemeld decreet van den 22 Fructidor jaar XIII en de arrêtés van den 7 Thermidor jaar XI en 25 Frimaire jaar XII, alsmede op art. 26 van het decreet van den 30 Dec. 1809 (2); en

dat het Openb. Min., om reden het decreet

(1) De hier vermelde wetten luiden als volgt:

Arrêté relatif aux biens des fabriques, du 7 Therm. an XI (26 Juillet 1803).

Art. 1. Les biens des fabriques non aliénés, ainsi que les rentes dont elles jouissaient, et dont le transfert n'a pas été fait, sont rendus à leur destination.

Art. 2. Les biens de fabriques des églises supprimées seront réunis à ceux des églises conservées et dans l'arrondissement desquelles ils se trouvent.

Art. 3. Ces biens seront administrés dans la forme particulière aux biens communaux par trois marguilliers qui nommera le curé et desservant aura voix consultative.

Art. 4. Le curé ou desservant nommera parmi eux un caissier. Les comptes seront rendus en la même forme que ceux des dépenses communales.

Rapport approuvé le 25 Frimaire an XII (16 Dec. 1803), — qui décide:

10. que les différents biens, rentes et fondations, chargés de messes, anniversaires et services religieux, faisant partie des revenus des églises, sont compris dans les dispositions de l'arrêté du 7 Thermidor an XI;

20. qu'en cette qualité, ils seront rendus à leur première destination, aux termes de l'arrêté précité.

Decret du 22 Fruct. an XIII (9 Sept. 1805), — relatif à l'administration des biens chargés de fondations pour services religieux, à la perception des revenus de ces biens et à l'acquit des fondations.

Art. 1. Les biens et revenus rendus aux fabriques par les décrets et décisions des 7 Therm. an XI (26 Sept. 1803) et 25 Frim. an XII (17 Dec. 1803), soit qu'ils soient ou non chargés de fondations pour messes, obits ou autres services religieux, seront administrés et perçus par les administrateurs desdites fabriques, nommés conformément à l'arrêté du 7 Therm. an XI; ils payeront aux curés, desservants ou vicaires, selon le règlement du diocèse, les messes, obits et autres services auxquels lesdites fondations donnent lieu, conformément au titre.

Avis du conseil d'Etat du 2 Frim. an XIV, approuvé par l'Empereur le 21 Frimaire, — relatif à l'exécution des conditions des anciennes fondations.

Le conseil d'Etat qui, d'après le renvoi de Sa Majesté, a entendu le rapport de la section de la législation sur celui du ministre des cultes, concernant diverses questions qui lui ont été proposées par les marguilliers de la cathédrale d'Aix-la-Chapelle, sur l'exécution de la décision de Sa Majesté du 25 Frim. an XII, qui étend les dispositions de l'arrêté du 7 Therm. an XI aux fondations pour messes, anniversaires, obits etc.;

Est d'avis sur la première question, savoir: «Les anciens titulaires des fondations peuvent-ils prétendre en acquitter les charges, de préférence à tout autre ecclésiastique?» — Que le gouvernement, en rétablissant les fondations dont les biens et rentes subsistent encore, n'a entendu rétablir que la condition principale, celle d'acquitter les charges en prières et services religieux que le fondateur a prescrites, et non les conditions accessoires, et surtout celle de l'attribution exclusive à tel ou tel prêtre d'exécuter ce service religieux; que si l'on admettait cette attribution exclusive, ce serait rétablir des bénéfices simples, ce qui serait contraire à l'esprit de la loi du 18 Germinal an X;

Sur la deuxième question, savoir: «Le prêtre qui acquitte les charges d'une fondation doit-il jouir du revenu entier comme par le passé?» — Que cette question est résolue par l'arrêté de Sa Majesté du 22 Fructidor dernier, qui ordonne que les biens et revenus des fondations des fabriques seront administrés par les administrateurs desdites fabriques, qui payeront aux curés, desservants ou vicaires, selon les règlements du diocèse, les messes, obits, ou autres services auxquels lesdites fondations donnent lieu;

Sur la troisième question, savoir: «Le droit que le fondateur a réservé à certaines familles d'acquitter les fondations est-il maintenu?» — Que, par les mêmes motifs de l'avis sur la première question, ce droit ne peut pas être maintenu, attendu qu'il établirait privilège et que le gouvernement n'a rétabli que l'objet principal des fondations;

Sur la quatrième question, savoir: «A qui appartient le droit de nommer le sujet qui acquittera les charges de la fondation?» — Que l'évêque doit désigner, parmi les prêtres habitués dans les églises où ces fondations sont établies, celui qui doit les acquitter.

(2) Dit artikel is van den navolgenden inhoud: Les marguilliers sont chargés de veiller à ce que toutes fondations soient fidèlement acquittées et exécutées suivant l'intention des fondateurs, sans que les sommes puissent être employées à d'autres charges enz.

Waartogen de Kerkfabriek, ten betooge, dat ten aanzien van de uitkeering der geheele opbrengsten der stichtingsgoederen de oude geseclariseerde en gerestitueerde fondatiën daaronder niet zijn begrepen, zich voornamelijk heeft beroepen op art. 36 van dat decreet, luidende: Les revenus de chaque fabrique se forment: 1°. du produit des biens et rentes restitués aux fabriques, des biens des confréries et généralement de ceux qui auraient été

van den 22 Fructidor jaar XIII, waarop beide partijen zich beroepen, en het advies van den Franschen Staatsraad van den 21 Frimaire jaar XIV, door de appellante aangehaald, in het *Bulletin des lois* niet voorkomen, de verbindende kracht derzelve heeft betwijfeld, en vervolgens geconcludeerd, zoo als aan het hoofd dezes staat vermeld;

Met opzigt tot het regt:

Aannemende, ten aanzien van het bestaan der fundatie, de goederen, daartoe behoorende, en het lezen der goefundeerde missen door den geapp., de daartoe betrekkelijke overwegingen van den eersten regter; en verder

O., dat, volgens een kracht van wet hebbend advies van den Franschen Staatsraad van den 12 Prairial jaar XIII, den 25 Prairial daaropvolgende door den Keizer goedgekeurd, opgenomen in het *Bulletin des lois* van hetzelfde jaar XIII, n° 812, de Keiz. dekreten, in het *Bulletin des lois* niet voorkomende, verbindende kracht hebben van den dag, dat daarvan aan de belanghebbenden is kennis gegeven door afkondiging, affixie, notificatie of beteekening of toezending, gedaan of bevolen door de met de uitvoering derzelve belaste openbare ambtenaren;

O., dat partijen het daarover eens zijn, dat de gemeente Born, waaronder de kerk van Holtum behoort, in den jare 1806 deel maakte van het Roer-departement;

O., dat, bij eene circulaire van den prefect van het Roer-departement van den 10 April 1806, aan de maires van het departement gerigt, en te vinden in de *Verzameling der prefectuurakten van het Roer-departement*, jaar XIV en 1806, pag. 431, door dien prefect aan genoemde maires is toegezonden het Keiz. decreet van den 22 Fructidor jaar XIII, waarop beide partijen zich beroepen, met last om hetzelfde ter stipte nakoming aan de bestuurders der kerkfabrieken mede te deelen;

O., dat dit decreet van den 22 Fructidor jaar XIII derhalve voor de kerkfabriek van Holtum is verbindend;

O., dat, volgens den, bij de wet 26 en 23 Dig. de *Legibus* reeds aangenomen regtsregel, tot regt verstand eener wet, zoowel vroeger als latere wetten, gelijksoortige onderwerpen behandelende, dienen in aanmerking te komen;

O., nu, dat bij art. 1 van het arrêté van den 7 Thermidor jaar XI, betrekkelijk fabriekgoederen, is bepaald: dat de onvervreemde fabriekgoederen en renten, waarvan de kerkfabrieken vroeger het genot hadden, aan hunne bestemming zijn teruggegeven (*sont rendus à leur destination*);

O., dat bij het arrêté van den 25 Frimaire jaar XII is bepaald: dat de goederen, renten en fundatiën, belast met jaarlijksche missen en kerkelijke diensten, welke vroeger deel maakten van de inkomsten der kerken, begrepen zijn in het arrêté van den 7 Thermidor jaar XI en, volgens dat arrêté, aan hunne eerste bestemming zullen teruggegeven worden (*seront rendus à leur première destination*);

O. derhalve, dat volgens deze twee arrêtés (het decreet van den 22 Fructidor jaar XIII voorafgaande) de goederen, waarvan in deze zaak de rede, aan hunne eerste bestemming moesten teruggegeven worden, en deze bestemming, volgens den wil van den stichter, in den fundatiebrief uitgedrukt, is, van alle inkomsten derzelve te laten genieten door den geestelijke, die, ingevolge het door den Keizer goedgekeurde advies van den Franschen Staatsraad van den 21 Frimaire jaar XIV, door den bisschop aangewezen werd tot het lezen der bij die fundatie voorgeschrevene Vrijdagsche mis in de kerk van Holtum;

O., dat het niet te veronderstellen is, dat de wetgever bij het nemen van maatregelen ter uitvoering der meergemelde arrêtés van den 7 Thermidor jaar XI en van den 25 Frimaire jaar XII, namelijk bij het regelen der administratie der teruggegevene goederen, zooals dit bij het decreet van den 22 Fructidor jaar XIII heeft plaats gehad, van het bij die twee arrêtés vastgestelde zoude hebben willen afwijken, zonder niet tevens in laatstgemeld decreet eene uitdrukkelijke bepaling dienaangaande op te nemen;

O., dat, bij het nemen van het evengemeld decreet van 22 Fructidor jaar XIII, het de bedoeling van den wetgever niet is geweest dergelijke afwijking tot stand te brengen, verder daaruit blijkt, dat bij art. 26 van het decreet van den 30 December 1809 (welk decreet derhalve van latere dagteekening is dan dat van 22 Fructidor jaar XIII) de wetgever heeft voorgeschreven, dat de kerkmeesters belast zijn te zorgen, dat alle de fundatiën getrouwelijk overeenkomstig des stichters wil gekweten en uitgevoerd (*acquittées et exécutées*) zouden worden, zonder dat de daartoe bestemde sommen ter voorziening in andere lasten zouden kunnen besteed worden (*sans que les sommes puissent être employées à d'autres charges*);

O., dat men als algemeen beginsel moet aannemen, dat eene Regering hare ambtenaren, welke zij met de uitvoering harer besluiten belast, met de strekking en het doel dier besluiten niet zal onbekend laten; en dat, voor het geval deze ambtenaren eenen maatregel strijdig met die strekking en dat doel mogten nemen, de Regering dezen maatregel niet zal goedkeuren;

O., nu, dat de met de uitvoering der arrêtés van den 7 Thermidor jaar XI en 25 Frimaire jaar XII belaste Raad der prefectuur van het Roer-departement, bij besluit van den 20 Mei 1807, door den minister van Finantiën den 17 Januarij 1812 goedgekeurd, de Kerkfabriek der succursale kerk van Holtum heeft bevestigd in het bezit der goederen, tot de ten deze bedoelde fundatie behoorende, met last aan de kerkmeesters om den wil des stichters na te komen, welke ongetwijfeld is geweest, dat alle inkomsten dier goederen tot het lezen der gefundeerde Vrijdagsche mis zouden worden besteed;

O., dat de Fransche Staatsraad bij deszelfs door den Keizer goedgekeurd advies van den 21 Frimaire jaar XIV, in zijn antwoord, gegeven

affectés aux fabriques par Nos divers décrets; 2°. du produit des biens, rentes et fondations qu'elles ont été ou pourront être par Nous autorisées à accepter; 3°. du produit des biens et rentes cédés au domaine, dont Nous les avons autorisées on dont Nous les autoriserions à se mettre en possession; 4°. du produit einz.

op de tweede daarbij gestelde vraag, op welk antwoord de appellante zich heeft beroepen, niets anders heeft gedaan dan eenvoudig te verwijzen naar het bepaalde bij het decreet van den 22 Fructidor jaar XIII;

O., dat uit al het voorafgaande volgt, dat men het daarvoor dient te houden, dat, bij het vaststellen in het decreet van den 22 Fructidor jaar XIII van algemeene regels betreffende de administratie van alle de met kerkelijke diensten belaste goederen, bij de vroegere arrêtés van den 7 Thermidor jaar XI en 25 Frimaire jaar XII aan de kerkfabrieken teruggegeven, het de bedoeling van den wetgever is geweest, dat, wanneer alle of een bepaald aangewezen gedeelte der inkomsten van gefundeerde goederen of renten volgens den stichtingsbrief moeten dienen tot het lezen van bepaalde missen, dan ook alle inkomsten of het bepaald aangewezen gedeelte derzelve, overeenkomstig den wil van den stichter (*conformément au titre*), moeten uitgekeerd worden aan den geestelijke, die de missen zal gelezen hebben; en dat, wanneer het geldt goederen of renten, aan eene kerk gegeven, onder de voorwaarde, dat missen zullen gelezen worden, zonder dat de daarvoor te betalen som in den stichtingsbrief bepaald zij, alsdan het bedrag der voor het lezen dier missen uit te keeren som door het diocesaan reglement zoude bepaald worden, en naar dit reglement (*selon le règlement du diocèse*) aan den geestelijke, door wien die missen gelezen zijn, betaald worden;

O., dat in casu het de wil van den stichter is geweest, dat alle inkomsten der door hem vermaakte goederen, tot het lezen eener wekelijkse Vrijdagsche mis aan St. Jans-altaar in de kerk te Holtum, zouden genoten worden door den geestelijke, die deze missen zou gelezen hebben;

Doet te niet het ingesteld hooger beroep;

Bevestigt het vonnis, den 14 November 1872 door de Arrond.-Regtbank te Maastricht tusschen partijen gewezen; en

Verwijst de appellante in de kosten van het hooger beroep.

(Gepleit voor de kerkfabriek Mr L. VAN OPPEN, en voor den geapp. Mrs P. B. H. M. SWART en E. VAN WINTERSHOVEN.)

HOOGHE RAAD DER NEDERLANDEN.

Op het door de kerkfabriek ingestelde beroep in cassatie werd dit arrest vernietigd bij het navolgende arrest:

Zitting van den 28 November 1873.

Voorzitter, Mr. F. DE GREVE.

FUNDATIE. — LEZING VAN MISSEN. — HERSTEL-
LINGS-DECRETEN. — DECRET VAN 22
FRUCTIDOR XIII^{de} JAAR.

Moet het decreet van 22 Fructidor XIII^{de} jaar, volgens hetwelk «les biens et revenus rendus aux fabriques seront administrés et perçus par les administrateurs des dites fabriques, qui paient aux curés, desservants ou vicaires, selon le règlement du diocèse, les messes, obits ou autres services, auxquels les dites fondations donnent lieu, conformément au

titre,» zoo worden uitgelegd, dat de geestelijke, krachtens den stichtingsbrief, belast met de lezing dier missen, wel bevoegd is voor die diensten vergoeding te vorderen overeenkomstig de reglementen, maar niet om de uitbetaling te eischen van de geheele opbrengst der aan de stichting verbonden goederen, gedurende den tijd, dat hij de kerkelijke diensten heeft verrigt? — Ja.

Zijn dus door eene tegenovergestelde beslissing art. 1 van het Keizerlijk decreet van 22 Fructidor an XIII en de verder in het cassatiemiddel aangehaalde Fransche decreten en adviezen geschonden en verkeerd toegepast? — Ja.

Adv.-gen. SMITS heeft in deze genomen de volgende conclusie:

Edel Hoog Achtbare Heeren, President en Raden! Het staat thans in cassatie vast: dat in 1475 door Philippus Henricus Bentinck de Wolfrath aan de parochiale kerk te Holtum zijn vermaakt 10 bunders of 8 hectaren landerijen, onder beding, dat de geheele opbrengst daarvan zou uitgekeerd worden aan den rector van het St. Jans-altaar in die kerk, met last alle Vrijdagen eene mis te lezen aan evengemeld altaar; dat bedoelde landerijen zijn gekomen in handen van de eischeresse, de Kerkfabriek van Holtum, en dat de tegenwoordige verweerder, pastoor der parochiale kerk te Holtum, door het bevoegd geestelijk gezag daartoe aangewezen, de negen laatste maanden van 1869 en de geheele jaren 1870 en 1871 de bedoelde Vrijdagsche missen heeft gecelebreerd.

Nu beweert de verweerder in cassatie, dat hem als remuneratie daarvoor verschuldigd is, onder aftrek van eenige kleine posten, de geheele opbrengst van die landerijen, welke alleen in het bezit van de eischeresse in cassatie zouden gesteld zijn onder uitdrukkelijke verplichting om de opbrengst aan hem uit te keeren; terwijl de Kerkfabriek vermeent, dat de verweerder geen regt heeft op de geheele opbrengst dier landerijen, en hij alleen voor de gelezen en te lezen missen betaling kon vorderen volgens de taxe van een diocesaan reglement, daar, nadat de fundatie door de Fransche secularisatie-wetten was opgeheven, de fundatiegoederen zijn geworden Staatsdomein, en bij latere Fransche wetten, alleen onder bovengemelde voorwaarden, zijn gegeven aan de Kerkfabriek, en niet aan den pastoor, noch aan St. Jans-altaar.

De vordering van den tegenwoordigen verweerder, tot uitbetaling van de geheele opbrengst der goederen, gedurende den tijd, dat hij de kerkelijke diensten had verrigt, werd toegewezen, zoowel bij het vonnis der Regtbank te Maastricht als bij het beklagde arrest van het Hof in Limburg, echter, zoo als wij later zien zullen, op geheel verschillende gronden.

Tegen het arrest van het Hof is gerigt een cassatie-middel, luidende: schending en verkeerde toepassing van de artt. 1, 2, 7, 11 en 20 van het arrêté des consuls van 20 Prairial X, art. 1 van dat van 7 Thermidor XI, het dito arrêté of de decisie van 25/28 Frimaire XII (den 18 Nivôse daaraanvolgende gezonden aan den prefect van het departement van de Roer),

art. 1 van het Keiz. decreet van 22 Fructidor XIII, het 1ste, 2de en 3de lid van het avis du Conseil d'Etat, goedgekeurd door den Franschen Keizer op den 21 Frimaire XIV, artt. 26 en 36 van het Keiz. decreet van 30 December 1809, in verband zoowel met het Kon. besluit van 6 Julij 1822 (Sb. n° 18), met het arrêté du Directoire exécutif van 17 Ventôse VI, en met het avis du Conseil d'Etat, goedgekeurd door den Franschen Keizer op den 9 December 1810, als met de artt. 5, 11, 69 en 74 der articles organiques de la convention du 26 Messidor IX, vervat in de wet van 18 Germinal X, door de thans eischende Kerkfabriek te veroordeelen tot iets meer of iets anders dan het tariefmatig remunereren van gepræsteerde kerkelijke diensten.

Ter beoordeeling van het geschil, dat hier bestaat, moet nagegaan worden, wat er met de kerkelijke en geestelijke goederen in het algemeen, en bovenbedoeld fundatiegoed in het bijzonder, is geschied, tijdens de Fransche wetten en reglementen daar invloed op gehad hebben.

Ten gevolge van den vrede van Luneville op 9 Februarij 1801 was de Rijn de grens van Frankrijk geworden.

De gemeente Born, waaronder de kerk van Holtum behoorde, maakte dien ten gevolge deel uit van het Fransche departement van de Roer.

Bij art. 2 van het arrêté van 20 Prairial an X (9 Junij 1802), te vinden in het «Recueil des règlements et arrêtés émanés du Gouvernement dans les quatre nouveaux départemens de la rive gauche du Rhin.» VII, n° 89, p. 34, en bij DALLOZ, *Rep.*, voce *Culte*, p. 695, werden in de vier departementen van de Saar, Roer, Rijn en Moezel en Mont-Tonnerre (Donnersberg) al de kerkelijke en geestelijke goederen, zonder enig onderscheid, «mis sous la main de la nation.» Die goederen werden verbeurd verklaard en gevoegd bij de eigendommen van den Staat.

Voor geheel Frankrijk was dit reeds geschied bij de wet van 13—14 Brumaire an II (3—4 November 1793), bij DALLOZ, l. I., p. 680.

Daardoor is ook het *beneficium*, in 1475 gesticht, opgeheven, en zijn de daaraan verbondene goederen met het Staatsdomein vereenigd.

Lang duurde deze toestand voor de nieuwe departementen niet; want reeds bij arrêté van 7 Thermidor an XI (26 Julij 1803), te vinden *Bull.* n° 3036, RONDONNEAU, VI, 398, FORTUYN, II, 271, DALLOZ, l. I., p. 696, welk arrêté een gevolg was van het concordaat, door den eersten Consul met den Paus gesloten, en de daaruit voortgesproten wet van 18 Germinal an X (8 April 1802), relatief à l'organisation des cultes, » *Bull.* n° 172, RONDONNEAU, VI, p. 370, FORTUYN, II, 183, DALLOZ, l. I., p. 685, — werd bepaald, dat de niet vervreemde fabriekgoederen en de renten, waarvan de kerkfabrieken het genot hadden gehad, aan hunne bestemming werden teruggegeven («sont rendus à leur destination»), en dat zij zouden worden beheerd door drie kerkmeesters («marguilliers»), op de wijze als gemeentegoederen, en bij het goedgekeurde rapport of het decreet van 25 Frim. van hetzelfde jaar XII («Recueil des actes de la Préfecture du département de la Roer, » an XII, p. 216, DALLOZ, l. I., p. 696), werd deze bepaling uitgebreid tot de «différens biens, rentes et fondations,

chargés de messes, anniversaires et services religieux faisant partie des revenus des églises.» In die hoedanigheid van inkomsten der kerk zouden zij aan hunne eerste bestemming worden teruggegeven («seront rendus à leur première destination aux termes de l'arrêté précité»), dus aan de kerkfabriek.

Wat beteekent nu die teruggave aan de vroegere bestemming? wat heeft de wetgever met die woorden bedoeld?

Het Hof van Limburg houdt zich met die vraag niet bezig. Het neemt deze restitutiedecreten (en dat teregt) tot grondslag van zijne redenering, maar vat die in den algemeenst mogelijken zin op, en tracht vervolgens de overige hier te pas komende wettige verordeningen met die opvatting in overeenstemming te brengen.

Blijkens de achtste overweging *in jure* rede-neert het Hof aldus: de goederen worden aan hunne eerste bestemming teruggegeven; die bestemming is de wil van den stichter, in den fundatiebrief uitgedrukt, en die wil is *in casu*: alle inkomsten der goederen te laten genieten — men zou nu als consequente redenering meenen te mogen verwachten — door den rector van St. Jansaltaar — maar leest integendeel — door den geestelijke, die, ingevolge het door den Keizer goedgekeurde advies van den Franschen Staatsraad van den 21 Frimaire jaar XIV, door den bisschop aangewezen werd tot het lezen der bij die fundatie voorgeschrevene Vrijdagsche mis in de kerk van Holtum.

Het Hof schijnt dus in de restitutiedecreten eene geheele herstelling te zien van de fundatie in den voormaligen stand van zaken, ofschoon dan toch, zoo als ik reeds opmerkte, die herstelling, volgens de eigen meening van het Hof, nog slechts gedeeltelijk zou zijn geweest.

De wil van den stichter der fundatie was complex. Men heeft er op gedrukt, dat de beslissing omtrent dien wil in het arrest zou zijn *facti*. Welnu, ik neem die aan. Die wil zou zijn, dat door een geestelijke de opbrengst der landerijen zou genoten worden; maar volgens dezelfde feitelijke beslissing, dat voor het genot van die opbrengst eene Vrijdagsche mis in de kerk van Holtum zou gelezen worden. Ik zou er zelfs bijvoegen, dat de geestelijke, die dit genot moest hebben, was de pastoor van St. Jansaltaar.

Maar de vraag is: heeft men door de restitutiedecreten al die verschillende voorwaarden van de stichting willen herstellen? Gedeeltelijk antwoordt het Hof reeds ontkennend. Ik voeg er als mijne meening bij, dat de wetgever volstrekt niet bedoeld heeft het *beneficium qua tale* te herstellen, maar slechts om aan de intentie van den stichter omtrent het doen der missen uitvoering te doen geven.

Het goedgekeurd advies van den Franschen Staatsraad van 21 Frimaire an XIV (12 Dec. 1805), te vinden in het «Recueil des actes de Préf. dans le dép. de la Roer», p. 325, en bij DALLOZ, l. I., 698, is hieromtrent beslissend.

Dit advies werd gegeven op vragen, gedaan door de kerkmeesters te Aken, juist omtrent het verstand der decreten van 7 Thermidor an XI en 25 Frimaire an XII. Op de eerste vraag wordt geantwoord: dat het gouvernement, de fundaties herstellende, waarvan de goederen en

renten nog bestaan: «n'a entendu rétablir que la condition principale, celle d'acquitter les charges en prières et services religieux que le fondateur a prescrites, — et non les conditions accessoires,» en als reden daarvoor wordt opgegeven, dat anders de «*bénéfices simples*» zouden hersteld worden, hetgeen in strijd zoude zijn met den geest van de wet van 18 Germ. an X⁽¹⁾.

Met het teruggeven van de goederen aan hunne eerste bestemming heeft dus de wetgever, blijkens zijne authentieke interpretatie van de decreten van de jaren XI en XII, niet bedoeld, dat alle voorwaarden van den stichter zouden vervuld worden, speciaal niet, zooals het Hof meende, dat in de eerste plaats zoude vervuld worden de voorwaarde omtrent de remuneratie van de verlangde diensten; maar slechts dat zoude vervuld worden de hoofdvoorwaarde, waaronder de goederen geschonken waren, en welke hoofdvoorwaarde volgens den wetgever bestaat in het kwijten der lasten in gebeden en godsdienstige verrigtingen, die de stichter heeft voorgeschreven. Ik eerbiedig de feitelijke beslissing omtrent al het overige, wat de stichter heeft gewenscht. Met het oog op de wet heb ik niets anders in aanmerking te nemen als hierboven is vermeld.

Wat de onderwerpelijke fundatie betreft, daarvan is dus niets door de restitutie-decreten hersteld, als dat de Vrijdagsche mis aan het St. Jansaltaar moet gelezen worden.

Maar nu rijst de vraag: hoe moeten de kerkelijke diensten, die door het herstel van de hoofdvoorwaarde der fundatiën moeten vervuld worden, worden geremunerend?

Daarop antwoordt het decreet van 22 Fructidor an XIII (9 Sept. 1805), te vinden in het «*Recueil des actes de la Préf. du dép. de la Roer*,» an XIV, p. 431, DALLOZ, I. L., p. 697, waarvan art. 1 bepaalt, dat de goederen en opbrengsten, die aan de fabrieken zijn teruggegeven door de decreten en beslissingen van 7 Thermidor an XI en 25 Frimaire an XII, hetzij zij al of niet zijn bezwaard met missen, lijkdiensten of andere godsdienstige verrigtingen, beheerd en ontvangen zullen worden door de administrateurs van de fabrieken, die overeenkomstig het arrêté van 7 Thermidor an XI benoemd zijn; op welke bepaling volgt: «ils payeront aux curés, desservants ou vicaires, selon le règlement du diocèse, les messes, obits et autres services auxquels les dites fondations donnent lieu conformément au titre.»

De beteekenis van die woorden is voor mij allerduidelijkst; zij laten geen twijfel over.

Zeer juist wordt die, geloof ik, weergegeven in het vonnis van de Regtbank te Maastricht, die, zoo als ik reeds opmerkte, in hare oplossing van de kwestie zeer van het Hof verschilt.

In de elfde overweging van het vonnis lezen wij, dat volgens het decreet van 22 Fructidor jaar XIII is bepaald, dat de administrateurs der fabrieken aan de pastoors, desservanten en vica-

rissen, volgens het reglement van het diocees, zouden betalen de missen, lijkdiensten en verdere kerkelijke diensten, waartoe die fundatiën, volgens haren titel, aanleiding geven.

Evenzoo wordt de wetsbepaling begrepen door het Appellations-Hof te Keulen, bij Urtheil van 13 December 1849 (*Archiv für das Civil- und Criminal Recht der Rheinprovinzen*, deel 45, blz. 78); door TIELEMANS, *Rép.*, voce *fondation*, VII, 2de hoofdst., 3de titel, 1ste sectie, § 1, en door DE SYO, «het de kerkfabrieken betreffende decreet van 30 December 1809,» op art. 26, p. 58, op art. 29, p. 65, en op art. 36, p. 82.

En deze uitlegging is ook die van het tegenwoordige Gouvernement van België. Bij missive toch van den Belgischen minister van Justitie van 16 December 1870 wordt afgekeurd eene beslissing van diens ambtsvoorganger Bara, dat in het algemeen de honoraria, door stichters van fundatiën toegekend aan geestelijken voor het verrigten van kerkelijke diensten, niet mogten overschrijden de taxe, door het diocesaan reglement vastgesteld, zich grondende op het decreet van 7 Thermidor XI en de decisie van 25 Frimaire XII, en deelt de minister als zijne meening mede, dat: «ces dispositions sont expressément limitées aux fondations antérieures au concordat (wet 10 Germ. an X), dont les biens, après avoir été nationalisés, avaient été rendus aux fabriques,» zoo als de onderwerpelijke fundatie; en voorts dat de bepalingen van die decreten niet toepasselijk zijn op fundatiën, na dien tijd gesticht. Zie *Mémorial Belge*, XV (VII), p. 10.

Het Hof, uitgaande van de reeds door mij bestreden stelling, dat de restitutie-decreten van 7 Thermidor XI en 25 Frimaire XII niet alleen willen, dat de diensten zullen gepreesteerd, maar ook de remuneratie zal genoten worden, zoo als de oorspronkelijke stichtingsbrief dat voorschreef, geeft eene andere uitlegging aan de bepaling, en wel deze, in de voorlaatste overweging in fine, dat, wanneer alle of een bepaald aangegeven gedeelte der inkomsten van gefundeerde goederen of renten volgens den stichtingsbrief moeten dienen tot het lezen van bepaalde missen, dan ook alle inkomsten of het bepaald aangegeven gedeelte derzelve, overeenkomstig den wil van den stichter («conformément au titre»), moeten uitgekeerd worden aan den geestelijke, die de missen zal gelezen hebben; en dat, wanneer het geldt goederen of renten, aan eene kerk gegeven onder voorwaarde, dat de missen zullen gelezen worden, zonder dat de daarvoor te betalen som in den stichtingsbrief bepaald zij, alsdan het bedrag der voor die missen uitgekeerde som door het diocesaan reglement zoude bepaald worden, en naar dit reglement (selon le règlement du diocèse) aan den geestelijke, door wien de missen gelezen zijn, betaald worden.

Het heeft mijne aandacht getroffen, dat het Hof in die overweging alleen zegt, dat het er voor dient gehouden te worden, dat het bij het

(1) Dat de stichting, die het hier betreft, een «*bénéfice simple*» is, is in de geheele procedure tot nu toe buiten kijf geweest. Men zie de dingtalen en vooral de hoogst belangrijke conclusie van den officier van justitie te Maastricht in het *Weekbl.* no 3534. Nu de geëerde spreker voor den verweerder daaromtrent twijfel heeft meenen te moeten opperen, verwijs ik omtrent de «*beneficia simplicia*», in tegenstelling van de «*beneficia curata*,» naar VAN ESPEN, *Jus Eccles.*, Pars II, tit 26, § 14 (2de deel, blz. 395), WALTER, *Kirchenrecht*, §§ 212 en 279, KOKER, *Vicariegoederen*, bl. 14, noot 4.

vaststellen van het decreet van 22 Fructidor XIII de bedoeling van den wetgever is geweest, hetgeen verder in die overweging wordt vermeld en hetgeen ik hierboven opgaf; want inderdaad, hoe men art. 1 van het decreet ook leest en herleest, de onderscheiding, die het Hof wil dat de wetgever heeft bedoeld, zal men er op geenlei wijze in uitgedrukt vinden.

Vergunt mij de bepaling nog eens na te gaan.

«Ils payeront selon le règlement du diocèse,» een reglement, waarvan het opmaken was bevolen bij art. 69 van de «articles organiques,» behoorende bij de wet van 18 Germinal an X. Dit is dus de wijze, het bedrag der betaling. En het voorwerp der betaling is: les messes, obits et autres services auxquels les dites fondations donnent lieu, conformément au titre.» In het Recueil van de Prefectuur van het Roerdepartement staat zelfs geen komma vóór «conformément». De «condition principale» moet overeenkomstig den titel vervuld worden. Indien het de wil van den stichter is geweest, dat de missen gelezen worden, dan zullen die niet alleen gelezen worden, maar ook juist zooveel als de stichter heeft gewild, niet meer en niet minder; en daarvoor zal aan den geestelijke betaald worden naar de taxe, vastgesteld bij het diocesaan reglement. Bij iedere andere uitlegging verkracht men de woorden van de bepaling. Reeds om hare plaatsing geheel achter-aan kan de uitdrukking: «conformément au titre» slechts behooren bij de: «messes etc. auxquels les fondations donnent lieu,» en onmogelijk bij: «ils payeront.» Sloeg dat «conformément au titre» op het betalen, dan zou het moeten staan waar nu staat: «selon le règlement du diocèse,» welk laatste dan vrij overvloedig zou worden. Minstens zou «conformément au titre» dadelijk op «selon le règlement» moeten volgen en daarmee vereenigd moeten zijn, hetzij door het voegwoord *et* of *ou*. Wanneer er stond: «ils payeront selon le règlement du diocèse *ou* conformément au titre les messes» enz., dan zou er aan eene onderscheiding, in den geest als het Hof die maakt, te denken zijn, ofschoon dan de wils-uitdrukking van den wetgever voorzeker niet door helderheid zou uitmunten.

De woorden van de bepaling zijn dus in lijnregten strijd met de uitlegging van het Hof.

Maar er is meer. Ook hier geeft het reeds aangehaalde goedgekeurde «avis du Conseil d'Etat» van 21 Frim. XIV zoo noodig meerder licht.

De tweede vraag, door de kerkfabriek te Aken gedaan, was deze: «Le prêtre qui acquitte les charges d'une fondation, doit il jouir du revenu entier, comme par le passé?» Juist de vraag, die het hier geldt. Het Hof zegt, dat bij het antwoord op de vraag de Staatsraad niets anders heeft gedaan dan eenvoudig te verwijzen naar het bepaalde bij het decreet van 22 Fruct. an XIII. In zeker opzigt is dit waar; en om een ontkennend antwoord te geven, behoefde men m. i. bij de duidelijke woorden niet meer te doen. Maar toch geeft de Staatsraad eene paraphrasis van de bepaling van het decreet van Fructidor, die opmerkelijk is. «Cette question,» is het antwoord, «est résolue par l'arrêté de Sa Majesté du 22 Fruct. dernier, qui ordonne que

les biens et revenus des fondations des fabriques seront administrés par les administrateurs des dites fabriques, qui payent aux curés, desservants ou vicaires, selon les règlements du diocèse, les messes, obits, ou autres services auxquels les dites fondations donnent lieu.»

Hier geen sprake van het «conformément au titre.» En waarom niet? Omdat het de vraag niet was: welke missen, lijkdiensten of andere verrigtingen moet de priester doen? het antwoord zou dan geweest zijn: die «auxquels les fondations donnent lieu, conformément au titre;» maar wat moet den priester betaald worden, moet hij de geheele opbrengst hebben der fundatie? Antwoord: neen, hij zal betaald worden voor zijne diensten: «selon le règlement du diocèse.»

De vraag, hoe het Hof is gekomen aan de beweerde bedoeling van den wetgever, die volstrekt niet door de woorden van de wet wordt uitgedrukt, maar daardoor wordt weersproken, die bepaald in strijd is met de authentieke interpretatie, aan die wet gegeven, wordt m. i. opgelost door de lezing van een artikel, door een ongenoemde schrijver geplaatst in den *Mémorial Belge, droit public de l'église*, XV (VII), p. 16. Daar vindt men op blz. 25 eene geheel gelijke uitlegging van het decreet van 22 Fruct. XIII als in het arrest. De bedoeling van den wetgever zou volgens dat stuk blijken uit een tot nu toe onbekend rapport, dat door den minister van Eeredienst, Portalis, zou zijn uitgebragt bij de wording van het decreet van XIII.

Er wordt dáár verhaald, dat de minister van Binnenlandsche Zaken, Champigny, naar aanleiding van een verschil van gevoelen over het beheer der goederen van zekere oude fundatie en de uitkeering, die, naar aanleiding van de fundatie, aan de geestelijkheid moest gedaan worden, aan den Keizer als zijne meening zoude hebben medegedeeld: 1° dat de kerkfabrieken de administratie zouden hebben, omdat die vroegere fundatiën waren vernietigd door de wet, die er nationaal eigendom van had gemaakt, en dat de Staat de goederen, tot de vroegere fundatiën behoorende, had afgestaan aan de kerken, om te voorzien in de kosten van de eeredienst, niet aan de priesters; 2° dat de kerkmeesters zooveel mogelijk de intenties der stichters van fundaties moesten doen opvolgen, wat betreft het doen plaats hebben der godsdienstige verrigtingen, waartoe de fundaties aanleiding gaven, maar dat de priesters voor die verrigtingen slechts zouden ontvangen de retributiën, hun toegestaan bij het diocesaan reglement, en niet de geheele opbrengst der fundatie, omdat anders de priesters alleen de voordeelen zouden genieten van de restitutie-decreten, hetgeen onnoedig werd geoordeeld, daar de Keizer de tractementen der geestelijkheid had vastgesteld, en daarentegen de fabrieken geene middelen zouden overhouden om te voorzien in de kosten der eeredienst, — en tevens zou voorgesteld hebben om de zaak naar den Staatsraad te verzenden; dat die verzending plaats had en daarop een project-decreet werd voorgesteld in den zin van den minister; dat Portalis, in wiens handen dit ontwerp werd gesteld, het eerste gedeelte, namelijk het voeren van het beheer door de fa-

brieken, goedkeurde; dat hij echter van oordeel was, dat het billijker zoude zijn, dat de opbrengsten van fundatiën, opgerigt om missen te lezen of gebeden te doen, zonder eenigen anderen last, werden gegeven aan de priesters, die deze verrichtingen hadden gedaan, maar dat, wanneer men een fonds of eene rente had gegeven van een bepaald voorwerp, en men er de voorwaarde had bijgevoegd: om zekere godsdienstige verrichtingen te doen, die verrichtingen zouden betaald worden naar de overeengekomen of gebruikelijke taxe in het diocees; en dat hij ten slotte van zijn rapport de vraag zou hebben gedaan: « Ne suffirait-il donc pas de déferer l'administration des biens provenant des fondations d'obits etc. aux administrateurs des fabriques à la charge par eux de les faire exécuter en conformité des titres? »

Nu behoeft ik er niet opmerkzaam op te maken, dat er geenerlei regterlijk bewijs bestaat, dat ooit dergelijk rapport is uitgebragt; dat het stuk, door den geachten spreker voor den verweerder overgelegd, om de werkelijkheid van dusdanig rapport te staven, afkomstig van den tegenwoordigen secretaris van den Franschen Staatsraad, waarvan het archief, volgens de geleidende missive, geheel is afgebrand, niet het minste kenteeken van authenticiteit bevat. Trouwens over de waarde van dergelijke nieuwe productie zou de Hooge Raad toch niet mogen oordeelen. Maar ik wil als vaststaande, als volkomen waar aannemen, dat het rapport van Portalis letterlijk luidt als is opgegeven. Maar dan eerst zou dit rapport van eenigen invloed kunnen zijn, wanneer bleek, dat het bij den wetgever ingang had gevonden. En nu lees ik wel in het artikel van den *Mémorial Belge*: « Les idées de Portalis furent goûtées par l'Empereur et le projet de décret fut modifié dans ce sens; » maar ik vraag: waaruit blijkt dat? Niet het minste bewijs wordt er voor bijgebragt.

En nu wil ik gaarne mijne gronden opgeven, waarom ik eerder van oordeel zou zijn, dat het gevoelen, dat aan Portalis wordt toegeschreven, niet is gevolgd, maar de meening van Champigny heeft gezegevierd: eene meening, geheel overeenkomstig de rigting, die de wetgever zich naar mijne beschouwing bij de nieuwe organisatie der eeredienst had gekozen. De fundaties en benefices toch waren totaal vernietigd door art. 20 der wet van 12 Julij—24 Aug. 1790 (Dalloz, l. l., p. 667) en de wet van 13—14 Brumaire an II. Dat men die als zoodanig niet weder in het leven heeft willen roepen, hetgeen toch werkelijk het geval zou geweest zijn, door het beweerde denkbeeld van Portalis te volgen, blijkt m. i. voldoende uit de art. 5, 11, 69 en 74 der wet van 18 Germinal an X.

In de eerste plaats moet ik nu weder wijzen op de woorden van het decreet van XIII; zij drukken in de verste verte niet uit wat Portalis zou gewenscht hebben. De woorden: « conformément au titre » mogen na zijn rapport aan het ontwerp zijn toegevoegd, de wijze, waarop dit geschied is, kan alleen strekken om nader te bepalen, hoe men de condition principale, het verrigten der kerkelijke diensten, wilde gekwet hebben, volstrekt niet om eenigen invloed te hebben op de wijze van remuneratie.

Maar vooral moet ik hier met nadruk weder opmerkzaam maken op het advies van den Staatsraad van 21 Frimaire XIV. Het rapport van Portalis zou gedaan zijn aan den Staatsraad; en er zou dien ten gevolge eene ingrijpende principiële verandering zijn gemaakt in een decreet, door dien Staatsraad ontworpen. Drie maanden na de uitvaardiging van het decreet is de Staatsraad geroepen het decreet te interpreteren. De opmerkingen van Portalis konden toen toch nog niet zijn vergeten. Het advies wordt gegeven, blijkens den aanhef, ten gevolge van een rapport van den minister van Eeredienst. « Le conseil d'Etat, qui a entendu le rapport de la section de législation sur celui du ministre des Cultes. » Die minister van Eeredienst was dezelfde Portalis, die het rapport zou uitgebragt hebben; want het advies is van Dec. 1805, en Portalis is in 1807 overleden en vervangen door Bigot de Préameneu (zie Thiers, *Hist. du Consulat et de l'Empire*, Brux. 1849, VIII, 76).

Voorzeker zou die minister, indien de zienswijze, die hij gezegd wordt te hebben gehad, door den wetgever was gedeeld, opmerkzaam hebben gemaakt op de veranderde strekking, die het decreet, ten gevolge van zijn rapport, had verkregen. En dat advies is in *lijnregten* strijd met hetgeen de wetgever, zoo als men beweert, overeenkomstig het rapport van Portalis, zoude hebben willen voorschrijven.

De overige bezwaren tegen de tot nu toe algemeene uitlegging van de bepaling van het decreet van 22 Fructidor XIII zijn, naar mijn gevoelen, van weinig belang.

In de eerste plaats komt hierbij in aanmerking het decreet van 30 December 1809 (*Bull.* 303, Rondonneau, II, 341, Fortuyn, III, 66, Dalloz, l. l., 702) concernant les fabriques.

Men maakt een wapen uit art. 26, bepalende: « Les marguilliers sont chargés de veiller à ce que toutes fondations soient fidèlement acquittées et exécutées suivant l'intention des fondateurs, sans que les sommes puissent être employées à d'autres charges. »

Voorzeker is dit de pligt van de kerkmeesters. Men vergete echter niet, dat, ingevolge art. 15 van het concordaat, opgenomen in de wet van 18 Germinal X, nieuwe fundaties konden gemaakt worden, hetgeen bij art. 20 der wet van 12 Julij—24 Augustus 1790 was verboden, en dien ten gevolge bij art. 73 van de articles organiques in dezelfde wet nadere bepalingen omtrent de nieuwe fundaties in het leven waren geroepen.

Op die nieuwe fundaties, na de restitutie-decreten gecreëerd, kunnen alleen zien de woorden: « sans que les sommes puissent être employées à d'autres charges. » Niet op eene verdwenen fundatie, als waarvan thans sprake is, waarvan de goederen nationaal eigendom zijn geweest, welk eigendom later aan de kerkfabrieken is teruggegeven of liever gegeven, onder de gehoudenheid alleen om de condition principale, het verrigten der kerkelijke plegtigheden, vroeger aan die goederen verbonden, te bezoldigen, zoodat inderdaad niet de vroegere fundatiegoederen, maar alleen de kerkfabrieken met dien last als met eene personele verplichting zijn bezwaard.

Dit blijkt uit art. 36 van dezelfde wet, waarbij onder de inkomsten van de fabriek worden gereangschikt: « le produit des biens et rentes restitués aux fabriques, des biens des confréries, et généralement de ceux qui auraient été affectés aux fabriques par Nos divers décrets, » dus ook door de decreten van 7 Thermidor XI en 25 Frimaire XII. Zie verder de *Syo*, l. 1., op art. 26, bl. 57, en *Dalloz*, l. 1., § 537, die deze meening deelen.

Eene tweede tegenwerping tegen mijne opvatting der restitutie-besluiten bouwt men op de wijze, waarop de goederen der onderwerpelijke fundatie aan de kerkfabriek van Holtum zijn toegekend.

Dit geschiedde door den Raad van prefectuur van het Roer-departement bij besluit van 20 Mei 1807, goedgekeurd door den minister van Financiën den 17 Januarij 1812.

Die toekenning had plaats naar aanleiding der restitutie-decreten en ter uitvoering van deze; maar de Raad van prefectuur, die haar deed, kon de strekking dier decreten niet veranderen. Volgens de veertiende overweging van het arrest geschiedde de toekenning of bevestiging in het bezit, met last aan de kerkmeesters om den wil des stichters na te komen. Maar dat is niets anders dan, met andere woorden, het « rendre à leur destination » van de decreten; en vroeger zagen wij, dat daardoor alleen bedoeld werd, dat de condition principale, het doen der kerkelijke plegtigheden, hergesteld worden, en dus kan van den wil des stichters hier niets anders in aanmerking komen dan het lezen der missen, zoodat bij dat besluit aan de kerkmeesters alleen wordt opgelegd om de Vrijdagsche missen aan St. Jans-altaar te celebreren. De uitlegging van het Hof is dus in strijd met de woorden der wet, met de authentieke interpretatie, daaraan gegeven, met den geest der wetgeving en vindt nergens steun.

Het cassatie-middel komt mij gegrond voor; maar de vraag is: wat moet er bij vernietiging van het arrest van het Hof geschieden?

De Regtbank oordeelde, volgens de twaalfde overweging van het vonnis (m. i. juister dan het Hof), dat de goederen zijn teruggegeven, niet als *beneficium* van den pastoor, maar als kerkegoed aan de kerk-fabriek; dat de pastoor moet betaald worden volgens het reglement van het diocces, en dat daarin geene verandering is gebragt door het decreet op de kerkfabrieken van 30 December 1809. Toch wees de Regtbank de vordering van den toenmaligen eischer (verweerder in cassatie) toe, vermeenende, dat zulk een diocesaan reglement voor het bisdom Roermond aanwezig is in caput XX van de Acta et statuta Synodi Diocessanae-Ruraemundensis van 19 September 1867, en dat daarbij het vol bedrag der fundatiën aan den pastoor wordt toegekend.

Men had zich op die acta et statuta niet beroepen; en de Regtbank heeft die uit eigen beweging tot grondslag van hare beslissing gelegd.

De appellante, tegenwoordige eischeresse, heeft zich bij hare dingtalen in hooger beroep beklagd en over de wijze, waarop die acta et statuta in het geding waren gebragt, en vooral

over de gevolgtrekkingen, daaruit gemaakt. Bij het arrest van het Hof wordt echter met geen enkel woord van die acta et statuta melding gemaakt.

In dezen stand van zaken geloof ik niet, dat de Hooge Raad reeds ten principale regt zal kunnen doen.

Is toch mijne opvatting van de restitutie-decreten juist, dan had het Hof de zienswijze van de Regtbank in zooverre moeten volgen en in zooverre het vonnis bevestigen, dat de pastoor moet betaald worden overeenkomstig het reglement van het diocces, en niet de remuneratie kan vorderen, bij den stichtingsbrief aangewezen.

Maar dan had het Hof ook verder moeten oordeelen over de vraag, of de Regtbank juist besliste, dat dusdanig diocesaan reglement bestaat, en of dien ten gevolge terecht aan den oorspronkelijken eischer zijne vordering is toegewezen, met de daaraan verbondene belangrijke vragen: 1°. of die acta et statuta bevatten het bedoelde reglement du diocèse, dat het tarief der kerkelijke verrigtingen moet bepalen; 2°. of in die acta et statuta staat te lezen, wat de Regtbank vermeent; 3°. of, wanneer het er in staat, het reglement de geheele opbrengst van vroegere fundatiegoederen aan den geestelijke mogt toekennen en zoo *facto* beneficiën, die door de wet zijn afgeschafte en vervallen, weder in het leven roepen; 4°. of de Regtbank mogt toewijzen betaling ten gevolge van een diocesaan reglement, terwijl gevorderd was uitkeering van de opbrengst van zekere goederen, die, met dien last besmet, door den wetgever onder de administratie van de fabriek zouden gesteld zijn.

Voor zooverre dit niet reeds kan, omdat zij *facti* zijn, mag m. i. de Hooge Raad die vragen niet beantwoorden, omdat het Hof die onopgelost heeft gelaten; en toch moeten zij, naar mijne meening, in den tegenwoordigen stand der zaak beantwoord worden.

Ik heb daarom de eer te concluderen tot vernietiging van het beklagde arrest en terugwijzing der zaak naar het Prov. Gerechtshof in Limburg, ten einde, met in-acht-neming van de uitspraak van den Hoogen Raad, de zaak verder te behandelen en te beslissen; met veroordeeling van den verweerder in de kosten, in cassatie gevallen.

De Hooge Raad enz.,

Overwegende, dat als éénig middel van cassatie is voorgesteld:

schending en verkeerde toepassing van de art. 1, 2, 7, 11 en 20 van het arrêté des consuls van 20 Prairial Xde jaar, art. 1 van dat van 7 Thermidor XIde jaar, het arrêté of decisie des consuls van den 25 of 28 Frimaire XIIde jaar (den 18 Nivôse daaraanvolgende gezonden aan den préfet van het Departement van de Roer), art. 1 van het Keizerlijk decreet van den 22 Fructidor XIIIde jaar, het 1ste, 2de en 3de lid van het avis du Conseil d'État, goedgekeurd door den Franschen Keizer den 21 Frimaire XIVde jaar, de art. 26 en 36 van het Keizerlijk decreet van den 30 December 1809, in verband zoowel met het Kon. besluit van den 6 Julij 1822 (Sb. n° 18), met het arrêté du Directoire exécutif van den 17 Ventôse VIde jaar en met

het avis du Conseil d'État, goedgekeurd door den Franschen Keizer den 9 December 1810, als met de artt. 5, 41, 69 en 74 des articles organiques de la convention du 26 Messidor IXde jaar, vervat in de wet van den 18 Germinal Xde jaar, door de thans eischende kerkfabriek te veroordeelen tot iets meer of iets anders dan het tariefmatig remunereren van gepraesteerde kerkelijke diensten;

O. te dien aanzien, dat, volgens het beklagde arrest, feitelijk vaststaat, dat het is geweest de wil van den stichter der onderwerpelijke fundatie, dat alle inkomsten der door hem vermaakte goederen, tot het lezen eener wekelijksche Vrijdagsche mis aan het Sint-Jans-altaar in de kerk te Holtum, zouden worden genoten door den deze missen lezenden geestelijke;

O. voorts, dat het is buiten geschil, dat de aan deze stichting verbonden goederen, na krachtens de Fransche daartoe betrekkelijke wetten te zijn gesecculariseerd en mitsdien vereenigd met het publiek domein, later zijn teruggegeven aan hunne oorspronkelijke bestemming en weder gesteld onder het beheer der kerkfabrieken; doch dat de Franschen partijen is in geschil, of die herstelling is geweest zoo volledig, dat geheel is teruggekeerd de oorspronkelijke, krachtens de stichting gedurende verscheidene eeuwen plaats gehad hebbende toestand, en mitsdien aan den daarbij betrokken geestelijke als van ouds behooren te worden uitgekeerd alle inkomsten der aan de stichting verbonden goederen, dan wel of die herstelling is geweest beperkt, en wel in dier voege, dat slechts is hersteld de stichting, voor zoover betreft den daarbij opgelegden last tot het verrigten der kerkelijke diensten, geenszins voor zooveel aangaat het genot van alle vruchten der aan haar verbonden goederen, met dien verstande, dat die diensten alsnu door de kerkfabrieken slechts zouden moeten worden vergoed volgens het daarvoor gesteld kerkelijk tarief;

O., dat, in strijd met de beslissing des eersten regters, in hooger beroep bij het beklagde arrest is aangenomen volledig herstel; en wel hoofdzakelijk op de door het Hof in Limburg gegeven uitlegging van het decreet van den 22 Fructidor XIIIde jaar, volgens hetwelk « les biens et revenus rattachés aux fabriques seront administrés et perçus par les administrateurs des dites fabriques, qui paient aux curés, desservans ou vicaires selon le règlement du diocèse les messes, obits ou autres services auxquels les dites fondations donnent lieu, conformément au titre; »

O., dat deze uitlegging berust op een door het Hof aangenomen verschil van voldoening der kerkelijke diensten; of wel, of door uitkeering van al de inkomsten dier goederen voor het geval eener dit medebrengende bepaling van den stichtingsbrief; of wel, bij gemis daarvan, door vergoeding overeenkomstig het daartoe betrekkelijk diocesaal reglement;

O., dat echter deze onderscheiding is in strijd: 1°. met de aangehaalde woorden van het decreet, waarin slechts voorkomt ééne wijze van betaling dier kerkdiensten, namelijk « selon le règlement du diocèse », en 2°. meer bepaald met het verband der woorden van het decreet « conformément au titre »;

O. toch, dat het Hof is gekomen tot eene geheel verkeerde uitlegging daarvan door de onjuiste (spraakkundig onmogelijke) afscheiding dier woorden van de daaraan voorafgaande en daaraan rechtstreeks verbonden uitdrukking: « auxquels les dites fondations donnent lieu »; — en zulks door huane gewrongen zamenvoeging met de vroeger voorafgaande « qui paient aux curés etc. selon le règlement du diocèse les messes, obits ou autres services; » eene zamenvoeging, daarom onaannemelijk, omdat juist bij gezegd decreet als regel van betaling der daarbij bedoelde kerkdiensten is aangenomen « le règlement du diocèse »; en mitsdien daarvoor niet tevens kan gelden een ander rigtsoer, betaling volgens den titel;

O., dat de onjuistheid der door het Hof aangenomen uitlegging almede wordt bevestigd door het, bij Keizerlijk decreet van 21 Frimaire XIVde jaar, bekrachtigd avis du Conseil d'État van 2 Frimaire bevoens; dat immers daarbij wordt aangenomen volkomen dezelfde opvatting van het decreet van 22 Fructidor XIIIde jaar, op grond: « que le Gouvernement n'a entendu rétablir que la condition principale, celle d'acquitter les charges et services religieux et non les conditions accessoires; » — en dat ook door het Hof geheel ten onregte is ontkend de kracht van het beroep op het bedoeld decreet, zulks door de onjuiste voorstelling van dezelfde strekking, als zoude het namelijk slechts hebben verwezen naar het voorafgaande decreet van den 22 Fructidor XIIIde jaar;

O., dat daarentegen het Hof, tot staving zijner uitlegging van meergenoemd staatsstuk, zich ten onregte beroept op een later Keizerlijk decreet, dat van den 30 December 1809, naardien het Fransch Gouvernement daarbij niet is teruggelaten op de vorige, boven aangehaalde decreten, maar alleen heeft gelast, dat alle fundatiën zullen worden voldaan en uitgevoerd overeenkomstig den wil des stichters en verboden het uit de daarvoor bestemde gelden voldoen van enige andere lasten;

O. immers, dat de niet-toepasselijkheid daarvan op de onderwerpelijke stichting volgt uit haren inhoud en strekking; daar toch haar hoofdoel niet is het bevoordeelen van een geestelijke, maar het verrigten van bepaalde kerkdiensten, terwijl deze, ook bij eene beperkte uitlegging van het decreet, volkomen worden uitgevoerd;

O., dat derhalve het ééning aangevoerde middel van cassatie is gegrond; dat echter, vermits het Hof in Limburg (ten gevolge van zijne, in strijd met die des eersten regters, aangenomen beschouwingen aangaande de strekking der meergenoemde Fransche verordeningen) niet heeft onderzocht de vraag, of in allen gevallen de ingestelde vordering al of niet behoort te worden toegewezen, hetzij krachtens het diocesaal kerkelijk reglement, hetzij op andere gronden, de Hooge Raad is verhinderd ten principale recht te spreken;

Vernietigt het beklagde, tusschen partijen in hooger beroep gewezen arrest van het Prov. Gerechtshof in Limburg van den 30 Junij 1873;

Wijst de zaak terug naar dat Hof, ten einde haar, met inacht-neming van dit arrest van den

Hoogen Raad, verder te behandelen en te beslissen;

Veroordeelt den verweerder in de kosten, in cassatie gevallen.

(Gepleit Mrs. J. KAPPELNE VAN DE COPPELLO en B. M. VIJELANDER HEIN voor de eischeresse, en Mr. W. WINTGENS voor den verweerder).

Na de alzoo uitgesproken terugwijzing, werd de zaak voor het Hof op nieuw bij conclusiën en pleidooijen toegelicht, en wees

HET PROV. GEREGTSHOF IN LIMBURG,

Zitting van 16 Maart 1874,

Voorzitter, Mr. E. CAPITAINE,

in strijd met de conclusie van den Heer Procureur-Generaal, het navolgend arrest, hoofdzakelijk beslissende:

Noch in de Acta et statuta synodi diocesanæ Ruraemundensis van 1867, speciaal in caput XX, noch in het diocesaan reglement van den Luikschen Bisschop op Zaepffel, noch in eenige andere wettige bepaling wordt de geheele opbrengst der fundatie-goederen als honoraris toegekend aan den geestelijke, die de kerkelijke diensten vervult van eene vóór de Fransche secularisatie-wetten, onder toekenning dier inkomsten, opgerigte en bij de latere restitutie-wetten weder in het leven geroepen stichting.

De Kerkfabriek van Holtum, gemeente Born, appellante, procureur Mr. EUG. VAN OPPEN, tegen

J. H. Smeets, pastoor van Holtum, geappelleerde, procureur Mr. TH. MICHEELS.

Het Hof enz.,

Gehoord de conclusiën der partijen, bij slotsom luidende:

1°. die der appellante, genomen ter terechtzitting van den 24 Februarij 1873:

dat het Hof moge vernietigen het vonnis, door de Arrond.-Regtbank te Maastricht tusschen partijen gewezen den 14 November 1872, voor zooverre daarvan is geappelleerd; en, doende wat de eerste regters hadden behooren te doen, den eischer en geapp. in zijne vordering moge verklaren niet-ontvankelijk en ongegrond, in allen gevallen hem dezelve ontzeggen, met verwijzing van den geapp. in de kosten, zoowel van eerste instantie (voor zooverre deze niet reeds ten zijn laste zijn gesteld) als van hooger beroep:

2°. die van den geapp., genomen ter terechtzitting van den 3 Maart 1873:

het den Hove moge behagen, met vernietiging van het appel, te bevestigen het vonnis, tusschen partijen op den 14 November 1872 door de Arrond.-Regtbank te Maastricht gewezen, en te bevelen, dat hetzelfde naar vorm en inhoud zal worden ten uitvoer gelegd, met veroordeeling van de appellante in de kosten van het hooger beroep;

3°. die der appellante, genomen ter terechtzitting van den 28 December 1873:

dat het Hof, met vernietiging van het vonnis *a quo*, den eischer en geapp. niet-ontvankelijk zal verklaren in zijne vordering, speciaal voor zooverre die thans mogt worden ontleend aan de bovengemelde *Acta et statuta*, of ook op grond daarvan eenige mindere uitkeering volgens eenig tarief mogt worden gevorderd, immers den eischer en geapp. in zijne vordering zal verklaren ongegrond en hem die in allen gevallen ontzeggen, met verwijzing in de kosten van beide instantiën;

4°. die van den geapp., genomen ter terechtzitting van den 5 Februarij 1874:

dat het den Hove moge behagen aan den geapp. acte te geven, dat hij in het geding brengt:

1°. de Acta et statuta Synodi diocesanæ Ruraemundensis, anni 1867;

2°. de officiële verklaring van Monseigneur J. A. Paredis, bisschop van Roermond, dd. 24 December 1873 bovengenoemd;

3°. het reglement van Monseigneur J. E. Zaepffel, bisschop van Luik, goedgekeurd bij decreten van Keizer Napoléon I, dd. 13 Thermidor an XIII en 22 Brumaire an XIV; aan den geapp. verder acte te geven, dat hij ten uitdrukkelijkste betwist de bevoegdheid van de regterlijke magt om te beoordeelen, of de revenuen van deze stichting, gelijk dezelve door den bisschop zijn bepaald, bij het diocesaan reglement al dan niet door den kerkvoogd te hoog zijn gesteld;

en eindelijk des geappelleerden ten principale, in deze instantie van hooger beroep, genomen conclusiën toe te wijzen, *con expensis*;

5°. die der appellante, genomen ter terechtzitting van den 12 Januarij 1874:

zoo verklaart de ondergeteekende procureur der Kerkfabriek bij de reeds genomene conclusiën in allen deele te volharden, *cum expensis*;

Gehoord de gehoudene pleidooijen;

Gehoord het Openb. Min., bij monde van den Proc. Gen., concluderende: dat het den Hove behagen moge het ingesteld appel te niet te doen en het vonnis, waartegen beroep, te bevestigen, met veroordeeling der appellerende partij in de kosten, door het hooger beroep veroorzaakt:

Met opzigt tot de daadzaken:

Overwegende, dat partijen het daarover eens zijn, dat in 1457 Philippus Henricus Bentinck de Wolfrath eene beschikking heeft gemaakt, luidende woordelijk als volgt: «In nomine sanctae et individuae Trinitatis, Ego Philippus Henricus Bentinck, sub parochia Holthum, notum esse volo omnibus hoc scriptum intunetibus, quod nos de consensu et voluntate expressa Dominae Mechtildis uxoris nostrae carissimae, ob salutem et remedium animarum nostrarum et nostrorum parentum et pure propter Deum, Ecclesiae parochiali de Holthum ad altare Sancti Johannis Baptistae contradedimus et deportavimus decem buonaria terrae sitae in agris de Holthum, Susteren et Buchten, ut Rector praedicti altaris, sacerdotio initiatus, eosdem fructus libere et quiete et cum omni integritate percipiat cum onere unius missae celebrandae in perpetuum singulis diebus veneris, ad praedictum altare Sancti Johannis Baptistae in Ecclesia Nostra parochiali de Holthum. In cujus rei testimonium, nos pro nobis

et nomine uxoris nostrae praedictae, sigillo tradimus sigillatus anno Domini MCCCCLVII in vigilia beati Gregorii Papae et Doctoris »;

dat de Kerkfabriek van Holtum, gemeente Born, bij besluit van den prefect van het Departement van de Roer van den 30 Mei 1807, goedgekeurd door den Franschen minister van Finantiën van den 7 Januarij 1812, in het bezit der evenbedoelde 10 bunders onroerende goederen is bevestigd, onder verpligting den wil van den stichter na te komen:

O., dat de geapp., oorspronkelijk eischer, op grond, dat hij, sedert hij den 1 April 1869 in functiën is getreden, als pastoor heeft gelezen de gefundeerde Vrijdagsche mis, waaraan verbonden zijn als remuneratie de opbrengsten van 8 hectaren of 10 bunders oude maat, landerijen, welke alleen in het bezit der ged., thans appellante, zijn gesteld onder de uitdrukkelijke verpligting die opbrengst aan den eischer uit te keeren; dat de ged. weigert daartoe over te gaan; dat die opbrengst bedraagt, zonder aftrek van lasten, voor de negen laatste maanden van 1869 f 257.75, de twaalf maanden van 1870 f 372.30 en de twaalf maanden van 1871 f 372.30, te zamen de som van f 1002.35: dat de eischer gereed is daarvan te laten aftrekken 5 ten honderd administratiekosten en 1 ten honderd voor het diocees en de grondbelasting, doch aanspraak heeft op oogenblikkelijke uitbetaling van het zuiver restant, — bij exploit van den deurwaarder S. van Engelshoven, dd. 18 Maart 1872, de appellante, oorspronkelijk ged., voor de Arrond.-Regtbank te Maastricht heeft gedagvaard, ten einde zich, bij vonnis, uitvoerbaar bij voorraad, niettegenstaande verzet of hooger beroep, te hooren veroordeelen om, tegen quittance, aan den eischer te voldoen de somma van f 1002.35, onder aftrek van: 1°. 5 pct. voor administratiekosten, 2°. 1 pct. voor het diocees, en met bepaling, dat de betaalde grondbelasting mede zal kunnen worden gekort, zijnde de opbrengst van 10 bunders oude maat of 8 hectaren landerijen, gefundeerd voor de Vrijdagsche heilige mis, door den eischer gecelebreerd over de negen laatste maanden van 1869 en de geheele jaren 1870 en 1871, met veroordeeling van de ged. in de kosten, met reserve van het overige;

dat de ged. het regt van den eischer op de door hem gevorderde opbrengsten van 10 bunders land heeft betwist;

dat de Arrond.-Regtbank te Maastricht, onder anderen, op grond dat, volgens het decreet van den 22 Fructidor jaar XIII, de geestelijke, die de aan eene fundatie verbondene kerkelijke diensten volbrengt, door dat volbrengen dier diensten alleen niet reeds gerechtigd is tot de aan de fundatie verbondene inkomsten; maar dat, om hem daarop voor het geheel of voor een gedeelte te doen beregtigd worden, wordt vereischt een diocesaan reglement; dat zulk diocesaan reglement voor het bisdom Roermond, waartoe de parochie Holtum behoort, aanwezig is in het caput 20 van de in druk bestaande Acta en statuta Synodi diocesanæ Ruraemundensis van 19 September 1867; dat daarbij het volle bedrag der fundatie aan den pastoor wordt toegekend; dat door de ged. niet wordt betwist,

dat de eischer de bedoelde missen, gedurende den tijd, in de dagvaarding vermeld, aan St. Jans altaar in de parochiale kerk van Holtum gelezen heeft, noch dat de aan de fundatie verbondene goederen, gedurende dien tijd, de gevorderde som hebben opgebracht, — bij vonnis van den 14 November 1872, aanden eischer zijne hoofdvordering heeft toegewezen, met ontzegging van den eisch tot uitvoerbaarverklaring bij voorraad van dat vonnis en verwijzing der beide partijen in een daarbij gespecificeerd gedeelte der kosten;

dat de ged. zich tegen deze uitspraak in hooger beroep voorzien hebbende, dit Hof, bij arrest van den 30 Junij 1873, meergemeld vonnis heeft bevestigd, op grond dat de geheele opbrengst der, krachtens de Fransche decreten van den 7 Thermidor jaar XI, 25 of 28 Frimaire jaar XII, aan de Kerkfabriek der parochiale kerk van Holtum teruggegevene goederen der meergemelde stichting van Philippus Henrikus Bentinck de Wolfrath, volgens het Fransche decreet van den 22 Fructidor jaar XIII, aan den daarbij betrokken geestelijke, als van ouds, behoort te worden uitgekeerd;

dat, na voorziening in cassatie tegen deze uitspraak, de Hooge Raad der Nederlanden, bij arrest van den 28 November 1873, evengemeld gevoelen van dit Hof heeft verklaard in strijd met de wet, zich met de beschouwingen van den eersten regter aangaande de strekking der voormelde Fransche wetten heeft vereenigd en, vermits dit Hof niet heeft onderzocht de vraag, of in allen gevalle de ingestelde vordering al of niet behoort te worden toegewezen, hetzij krachtens het diocesaal kerkelijk reglement, hetzij op andere gronden, de Hooge Raad verhinderd is ten principale regt te spreken, — heeft vernietigd het beklagde, tusschen partijen in hooger beroep gewezen, arrest van het Prov. Geregtschhof in Limburg van den 30 Junij 1873, de zaak naar dat Hof heeft teruggewezen, ten einde haar, met inacht-neming van dat arrest van den Hoogen Raad, verder te behandelen en te beslissen, met veroordeeling van den verweerder in de kosten, in cassatie gevallen;

dat daarna door partijen voor dit Hof zijn genomen de drie laatste der aan het hoofd dezes overgeschrevene conclusiën, en voor de appellante tot staving derzelve is aangevoerd, dat de door de Arrond.-Regtbank in het vonnis *a quo* toegepaste Acta en statuta Synodi diocesanæ Ruraemundensis, niet is een reglement in den zin van het decreet van Fructidor jaar XIII; dat noch in het caput XX, noch in het geheel boekdeel dier acta te vinden is de bepaling van hetgeen den eischer toekomt; en, al was in bedoelde Acta en statuta een tarief van kerkelijke diensten te vinden, *in casu*, op grond van den stichtingsbrief, de geheele opbrengst der fundatiegoederen wordt gevorderd, en op dien eisch in geen geval kunnen worden toegewezen honoraria, verschuldigd op grond van een diocesaal tarief;

dat de geapp. tot bevestiging van het vonnis *a quo* heeft ingebracht, dat de parochiale kerk van Holtum, alvorens tot het bisdom Roermond te behooren, van het bisdom Luik heeft deel gemaakt; dat in een diocesaal reglement van

den bisschop van Luik, Zaepffel, goedgekeurd door den Keizer der Franschen den 22 Brumaire jaar XIV, te lezen staat, onder het opschrift:

«Honoraires des messes, n°. 8. Quant aux anniversaires, si leur fondation détermine un honoraire excédant celui fixé sous le titre cidessus, honoraires des messes, et que les revenus de la dite fondation soient suffisants pour l'acquit du dit honoraire, les curés ou desservants pourront en exiger le paiement. Si par contre les revenus de la fondation se trouvent insuffisants pour payer la taxe fixée au dit titre, honoraires des messes, on aura recours à l'autorité compétente pour obtenir une juste réduction du nombre des messes porté par la dite fondation»;

dat des geappelleerden voorgangers, zoowel tijdens de parochie van Holtum van het bisdom Luik deel maakte, als sedert dezelve tot het bisdom Roermond is overgegaan, steeds het volle bedrag der revenuen der fundatie van St. Jans-altaar hebben genoten, en dat zijn regt daartoe nog is erkend bij eene officiële verklaring van den bisschop van Roermond van den 24 December 1873, geregistreerd te Maastricht den 30 December daaraanvolgende;

Met opzigt tot het regt:

O., dat, met inachtneming van het arrest van den Hoogen Raad der Nederlanden van den 28 November 1873, dit Hof te onderzoeken heeft, of de ingestelde vordering den eischer, thans geapp., al of niet behoort te worden toegewezen, hetzij krachtens het diocesaal kerkelijk reglement, hetzij op andere gronden?

O., dat uit de hierboven vermelde dagvaarding, in verband met de motieven, waarop de eisch is gegrond, blijkt, dat door den eischer, thans geapp., krachtens den stichtingsbrief, wordt gevorderd de geheele opbrengst der bedoelde fundatiegoederen, na aftrek van 5 pct. voor administratiekosten en 1 pct. voor het diocees en belasting;

O., dat, luidens den inhoud van den stichtingsbrief, hierboven overgeschreven, de fundatie, waarvan ten deze de rede, niet is de stichting van anniversaires, dat is van jaargetijden of kerkelijke diensten, welke, op den dag van het overlijden, ten vorigen of vroegeren jare, worden gecelebreerd, maar te houden is voor de fundatie van missen of kerkelijke diensten, welke gedurende het geheele jaar, op eenen bepaalden dag van elke week, voor de ziele-rust van overledenen moeten gelezen worden;

O., dat noch in het door den eersten regter op de onderhavige zaak toegepaste caput XX der Acta en statuta Synodi diocesanæ Ruræmundensis, noch in een ander gedeelte dier Acta en statuta eene bepaling te vinden is, waarbij aan den geapp. het volle bedrag van de opbrengst der meergemelde goederen als honoraria voor het lezen der ten deze bedoelde missen wordt toegekend;

O., dat de regtvaardiging van dit regt ook niet te vinden is in het door den geapp. aangehaalde diocesaan reglement van den Luikschien bisschop Zaepffel, noch in eenige andere door dezelfde partij overgelegde of aangewezen wettige bepaling;

O., dat uit het voorafgaande volgt, dat de *in casu* door den geapp. ingestelde eisch moet worden afgewezen;

Verleent acte, waarvan acte is gevraagd;

Doet te niet het vonnis, waarvan appel;

En, op nieuw regt doende,

Ontzegt aan den geapp., oorspronkelijk eischer, zijne bij inleidende dagvaarding ingestelde vordering, en veroordeelt hem in de kosten van eerste instantie, voor zooverre deze niet bij het vonnis *a quo* ten zijnen laste zijn gesteld, alsmede in die van hooger beroep.

(Gepleit voor de Kerkfabriek Mr. L. VAN OPPEN, en voor den geappelleerde Mr. EDM. VAN WINTERSHOVEN.)

Tegen dat arrest voorzag zich de geappelleerde, primitieve eischer, in cassatie; maar die voorziening werd overeenkomstig de conclusie van het O. M. verworpen bij het navolgend arrest waarmede de hier medegedeelde procedure een einde nam.

HOOGE RAAD DER NEDERLANDEN.

Burgerlijke kamer.

Zitting van den 4 December 1874.

Voorzitter, Mr. F. DE GREVE.

DECREET VAN 22 FRUCTIDOR JAAR XIII. — KERKELIJKE REGLEMENTEN. — ART. 1 EN 14

DER WET VAN 10 SEPTEMBER 1853,

SB. N° 102. — MOTIVERING.

Kan in cassatie worden beweerd schending of verkeerde toepassing van kerkelijke reglementen of reglementaire bepalingen van een zedelijk lichaam? — Neen.

Volgt uit de qualificatie van het decreet van 22 Fructidor jaar XIII als wettelijke voorordening, dat de daarbij vermelde kerkelijke reglementen, alléén uit hoofde dier vermelding, ook als zoodanig zouden zijn te beschouwen? — Neen.

Stuit de bewering, alsof het Hof het regt van den bisschop om in zuiver kerkelijke aangelegenheden te beslissen zou hebben betwist, af op den feitelijken grondslag? — Ja.

J. H. Smeets, eischer, procureur Mr. C. J. FRANÇOIS,

tegen

de Kerkfabriek van Holtum, gemeente Born, verweerderesse, procureur Mr. M. EYSSELL.

De Adv.-gen. SMITS heeft in deze zaak de volgende conclusie genomen:

Edel Hoog Achtbare Heeren, President en Raden! Bij uw arrest van den 28 November 1873 (hiervoren op blz. 49 medegedeeld) werd verstaan, dat de teruggave der fundatiën aan hare oorspronkelijke bestemming bij decreet van 22 Fructidor jaar XIII niet is geweest onbeperkt, maar dat daarbij slechts zijn hersteld de stichtingen, wat betreft de te verrigten kerkelijke diensten, niet wat betreft het genot der

inkomsten van de aan de stichting verbonden goederen, en dat de kerkdiensten volgens dat decreet moeten betaald worden « selon le règlement du diocèse. »

Het arrest van het Hof in Limburg, waarbij alleen op grond van voormeld decreet aan den eischer waren toegewezen alle inkomsten van de aan zekere stichting verbonden goederen, werd dien ten gevolge vernietigd en de zaak naar gezegd Hof teruggewezen, ten einde te onderzoeken, of in allen gevalle de ingestelde vordering al dan niet behoort te worden toegewezen, hetzij krachtens het diocesaal kerkelijk reglement, hetzij op andere gronden.

Dien ten gevolge is de zaak weder bij het Hof in Limburg voorgebragt, en is bij het thans beklagde arrest van dat Hof uitgemaakt, dat noch in het door den eersten regter op de onderhavige zaak toegepaste caput XX der Acta et statuta synodi diocesanæ Ruraemundensis, noch in een ander gedeelte dier Acta et statuta eene bepaling te vinden is, waarbij aan den geapp., thans eischer, het volle bedrag van de opbrengst der meergemelde goederen, als honoraria voor het lezen der ten deze bedoelde missen, wordt toegekend, en dat de regtvaardiging van dit regt ook niet te vinden is in het door den geapp. aangehaalde diocesaal reglement van den Luikschen bisschop Zaepffel, noch in eenige andere door dezelfde partij aangewezen wettige bepaling, en dienvolgens de eisch afgevoezen.

Tegen dit arrest is als cassatie-middel voorgesteld: schending en verkeerde toepassing van het decreet van 22 Fructidor jaar XIII, in verband met de Determinatio Oblationum seu jurastolae, vastgesteld bij Ordinatio generalis van 28 November 1806 van het bisdom van Luik, waaronder destijds de kerk van Holtum ressorteerde, alsmede inzonderheid met de Praescripta circa honorarium missarum, fundationes et bona pastoralia, voorkomende in de Acta et Statuta synodi diocesanæ Ruraemundensis van den 19 September 1867, caput XX: de sacrosancto missae sacrificio, en met de art. 1 en 14 der wet van den 10 September 1853 (Sb. n° 102), en even daardoor mede schending en verkeerde toepassing van de art. 1 en 14 van genoemde wet van 10 September 1853 (Sb. n° 102), alsmede art. 11 Alg. Bep., en in subsidium art. 156 der Grondwet, art. 20 R. O., art. 59 B. R.

Wat was de vraag, die volgens het arrest van den Hoogen Raad te beantwoorden was? De Hooge Raad had beslist, dat de eischer slechts aanspraak had op de betaling van zijne kerkelijke diensten overeenkomstig het diocesaal reglement. En nu moest de vraag beantwoord worden, of een diocesaal kerkelijk reglement aan den eischer toelagde wat hij vorderde, namelijk de geheele opbrengst der goederen, vroeger vóór de secularisatie aan de onderwerpelijke stichting verbonden. Het antwoord, daarop door het Hof gegeven, is ontkennend. Daardoor kan onmogelijk het decreet van 22 Fructidor jaar XIII op zich zelf geschonden zijn, daar dit, volgens de uitlegging van den Hoogen Raad (m. i. de éénige mogelijke) bepaalt, dat de kerkelijke diensten volgens het diocesaal reglement zullen geremunereerd worden.

Maar men beweert de schending en verkeerde toepassing van het decreet in verband met twee kerkelijke reglementen. Ik moet verklaren, dat ik ook in die reglementen niet kan lezen, wat de eischer daarin vindt. Maar ik geloof niet bij de uitlegging van die reglementen hier te mogen stilstaan. Het eerste dier reglementen is voor het bisdom Luik van 28 November 1806. Men heeft op de schending daarvan bij pleidooi niet langer aangedrongen, en inderdaad nog om vele andere redenen, behalve die tevens op het andere reglement toepasselijk zijn, is het beroep daarop in cassatie te vergeefs. De voornoemde reden is dezelfde, die betreft het beroep op de Acta et Statuta synodi Ruraemundensis van 19 September 1867. Dit reglement is een uitloeijsel van art. 1 der wet op de kerkgenootschappen van 10 September 1853 (Sb. n° 102), dat aan alle kerkgenootschappen de volkomen vrijheid verzekert, alles wat hunne godsdienst en de uitoefening daarvan in hunnen eigen boezem betreft, te regelen. Maar men kan in cassatie de schending of verkeerde toepassing van dergelijke reglementen evenmin beweren als van de reglementen van de Hervormde kerk (zie o. a. de arresten van den Hoogen Raad van 17 November 1848 en 25 Januarij 1850, v. d. HONERT, *Gen. Zak.*, VIII, 192, en X, 22, *Ned. Regtspr.*, XXXII, 45, en XXXIV, 323), nog minder zelfs dan van een dienstreglement voor eene spoorwegdienst, dat zelfs is opgemaakt krachtens een bevel, bij de wet gegeven, en dat is goedgekeurd door het Staatsgezag (zie arrest van 20 September 1865, v. d. HONERT, *Strafregt.*, van dat jaar, bl. 395, *Ned. Regtspr.*, LXXX, 335). Dergelijke verordeningen zijn niet aan te merken als wet of wettelijke verordening, van de openbare magt uitgegaan, die bij art. 99 R. O. alléén bedoeld worden. De *judex facti* alléén mag die onderzoeken en interpreteren. Dit is hier geschied, en de Hooge Raad moet in die uitlegging berusten.

Voorts wordt schending beweerd van art. 1 der wet van 10 September 1853, waarvan ik den inhoud reeds mededeelde. Maar het arrest heeft volstrekt het regt niet ontzegd om een reglement te maken, als waarop men zich beriep, en alleen uitgemaakt, dat in dat reglement niet stond, wat men er in las. Het beweren van schending of verkeerde toepassing van dat artikel zou alleen dan kunnen te pas komen, wanneer het Hof had beslist, dat het er wel in stond, en dan den eisch had toegewezen of ontzegd, omdat dan de gewichtige vraag zou te berde komen, of de zoogenaamde restitutie-decreten teleten de geheele opbrengst der seculariseerde en later aan kerkfabriek gegevene goederen eener gewezen fundatie aan den priester toe te kennen, en of het is: regelen van godsdienst en de uitoefening daarvan in eigen boezem, indien een kerkelijk reglement dit toch deed.

Art. 14 van gemelde wet kan evenmin zijn geschonden of verkeerd toegepast, want de wet van 18 Germinal jaar X, die daarbij wordt afgeschaft, is niet als nog bestaende aangenomen. Er is van die wet evenmin sprake in het arrest als daarin eene zweem te vinden is van beoordeeling der innerlijke waarde of billijkheid van

eene wet, zelfs niet van een kerkelijk reglement, zoodat de strekking der aanhaling van art. 11 Algem. Bep. in het middel niet duidelijk is.

In subsidium wordt de schending voorgesteld der art. 156 Grondwet, 20 R. O. en 59 B. R.

Blijkens de memorie zou dat gedeelte van het middel moeten strekken, voor het geval, dat de Hooge Raad mogt meenen, dat niet is gemotiveerd het punt betreffende de beoordeeling, of de revenuen van de stichting, gelijk die door den bisschop zijn bepaald, bij het diocesaan reglement al dan niet te hoog zijn gesteld. Maar er is geen quaestie in het geheele arrest van een tarief van den bisschop en van het daarbij te hoog stellen van honoraria. Er wordt daarin enkel verklaard, dat in het kerkelijk reglement geene bepaling te vinden is, waarbij het bedrag van de opbrengst der bedoelde fundatie-goederen als honoraria voor het lezen der ten deze bedoelde missen wordt gesteld. Wat niet is beslist behoeft ook niet gemotiveerd te zijn.

Ik vermeen dus, dat geene der aangevoerde wettelijke bepalingen zijn geschonden of verkeerd toegepast, en heb derhalve de eer te concluderen tot verwerping der voorziening, met veroordeeling van den eischer in de kosten.

De Hooge Raad enz.,

Overwegende, dat als éénig middel van cassatie is voorgesteld:

Schending en verkeerde toepassing van het decreet van den 22 Fructidor jaar XIII, in verband met de Determinatio Oblationum seu jura stolae, vastgesteld bij Ordinatio generalis van den 28 November 1806 van het bisdom van Luik, waaronder destijds de kerk van Holtum ressorteerde, alsmede inzonderheid met de Praescripta circa honorarium missarum, fundationes et bona pastoralia, voorkomende in de Acta et statuta synodi diocesanæ Ruraemundensis van den 19 September 1867, caput XX: de sacrosancto missae sacrificio, en met de art. 1 en 14 der wet van den 10 September 1853 (Sb. n° 102), alsmede art. 11 Alg. Bep., en subsidiair met art. 156 der Grondwet, art. 20 R. O. en art. 59 B. R.; en zulks, in de eerste plaats, op grond, dat de aangehaalde kerkelijke reglementen het volle bedrag der fundatie aan den pastoor hebben toegekend;

O. dienaangaande, dat bij het beklagde arrest is beslist, dat in beide aangehaalde kerkelijke reglementen niet is te vinden eene bepaling, waarbij aan den toen geapp., thans eischer in cassatie, het volle bedrag der aldaar omschre-

ven goederen als honoraria voor het lezen der ten deze bedoelde missen wordt toegekend; en dat, wat er ook zij van het al of niet juiste dezer uitlegging, daarop echter in cassatie niet kan worden teruggekomen;

O. immers, dat wel bij het aangehaalde decreet is voorgeschreven, dat de daarbij bedoelde kerkelijke diensten zullen worden betaald « selon le règlement du diocèse »; dat dit echter bij het beklagde arrest niet is ontkend, maar de ontzegging van den eisch daarbij alleen is gegrond op de uitlegging dier reglementen;

O., dat, ofschoon het vooropgestelde decreet moet worden beschouwd als eene wettelijke verordening, daaruit echter niet volgt, dat de daarbij vermelde kerkelijke reglementen, alleen uit hoofde dier vermelding, insgelijks als zoodanig zijn te beschouwen; dat zij intengendeel zijn aan te merken als reglementaire bepalingen van een zedelijk ligchaam; en dat bij gevolg, al ware de bestreden uitlegging onjuist, dit niet zoude kunnen leiden tot cassatie van het beklagde arrest;

O., wat betreft de beweerde schending der art. 1 en 14 der wet van den 10 September 1853 (Sb. n° 102), dat deze daarop berust, dat het Hof, in strijd met het daarbij aan den bisschop van Roermond toegekend regt om zijne eigene reglementen uit te leggen, de beslissing van dien bisschop in eene zuiver kerkelijke zaak als onwettig zoude hebben beschouwd; dat echter bij het beklagde arrest niet is betwist zoodanig regt van den bisschop, maar alleen is beslist, dat de regtvaardiging der vordering niet is te vinden in de door den eischer in cassatie aangehaalde bisschoppelijke reglementen;

O., voor wat aangaat de subsidiaire bewering, de schending van art. 156 der Grondwet, art. 20 R. O. en art. 59 B. R.; dat deze daarop berust, dat het Hof, zonder eenige daarvoor uitgedrukte beweegredenen, zoude hebben beslist, dat de door den bisschop bepaalde inkomsten te hoog zouden zijn gesteld; dat echter daarbij niet voorkomt zoodanige beslissing, maar alleen dat de ingestelde vordering niet wordt geregtvaardigd door de ingeroepen kerkelijke reglementen;

O., dat alzoo het éénig aangevoerde middel van cassatie is ongegrond;

Verwerpt het beroep en veroordeelt den eischer in de kosten.

(Gepleit voor den eischer Mr. W. WINTGENS, en voor de verweerderesse Mr. M. B. VLEELANDER HEIN.)

LIJST DER WOORDEN

OPGENOMEN IN DE NEDERLANDSCHE PASICRISE.

(Onder de cursief gedrukte woorden zijn geene beslissingen opgenomen; zij dienen alleen ter verwijzing naar andere woorden.)

KERKELIJK REGT.

Begraafplaatsen.
Begravenis.

Domein.

Godsdienst.
Godshuizen.

Kerkbesturen en kerkelijke gemeenten.

Kerkelijke goederen en regten.

Kerkelijke omslag.

Kerken.

Kerkgenootschap.

Kerkhoven.

Kerktorens.

Predikant.

Stichting.

Vicariën.

CHRONOLOGISCHE LIJST

BEHOORENDE

BIJ HET GEDEELTE KERKELIJK REGT.

- Junij.** **1837.**
1 Leek en Zuidhorn Kgr. R. N. 1, 316.
- November.**
2 's Gravenhage H. G. R. N. 1, 388.
- Februarij.** **1838.**
16 Groningen 1ⁿ a. R. N. 1, 316.
- April.**
17 Groningen 1ⁿ a. R. N. 1, 316.
- Julij.**
26 a Amsterdam 1ⁿ a. R. N. 3, 21.
- December.**
28 Holland Cr. Rb. R. N. 3, 21.
- Maart.** **1839.**
27 Sneek R. B. 6, 1844, 625. — Rz. 10, Rv. 2, 310.
- April.**
10 's Hertogenbosch R. 4, § 69, p. 427. — T. v. R. 2, 1848, 240.
11 's Gravenhage Kgr. W. 17.
- Februarij.** **1840.**
11 a H. R. W. 78, (73). — Rz. 15, Sv. 1, 377.
15 Overijssel W. 101. — Rz. 25, Sr. 8, 68.
- Maart.**
17 e H. R. W. 83; (75, 80).
24 d H. R. v. d. H. G. Z. 1, 153. — W. 85, (81). — R. 4, § 46, p. 264. — Rz. 9, Rv. 1, 104.
- Junij.**
13 Gelderland R. 7, § 31, p. 179. — R. N. 2, 348.
- September.**
21 Zeeland W. 140. — Rz. 25, Sr. 8, 73.
- Februarij.** **1841.**
16 Leeuwarden W. 276. — R. B. 4, 1842, 481. — R. 8, § 37, p. 183. — Rz. 5, B. W. 5, 128.
23 Amsterdam R. N. 3, 21.
- Maart.**
11 Amsterdam Kgr. I v. d. H. G. Z. 2, 67. — W. 180. — R. N. 3, 21. — W. B. A. 36.
- Junij.**
18 Amsterdam v. d. H. G. Z. 2, 67. — W. 205, (203, 204). — W. B. A. 40, (36, 37, 38, 39). = 29 Junij 1841.
29 Amsterdam R. 8, § 32, p. 158. — R. N. 3, 114, (97, 113). = 18 Junij 1841.

October.

13 Almelo

1841.
W. 633.**December.**

7 a H. R.

v.d.H. G. Z. 2, 67. — W. 256. — R. 8, § 78, p. 358. — R. N. 3, 173. — W. B. A. 40. — Themis 3, 1841, 142.

7 b H. R.

v.d.H. Sr. 6, 224. — W. 277. — R. 11, § 75, p. 322. — Rz. 28, Sr. 11, 45.

Januarij.

12 b Friesland

1842.
R. B. 4, 1842, 481. — Rz 5, B. W. 5, 128.

28 Utrecht

W. 332.

Maart.

3 'sGravenhage Kgr.

W. 274.

April.

5 d H. R.

v.d.H. Sr. 7, 208. — W. 329 a. — R. 12, § 11, p. 33. — Rz. 16, Sv. 2, 355.

Junij.

1 Z.-Holland

W. 307. — R. B. 4, 1842, 724. — R. 11, § 30, p. 112. — Rz. 5, B. W. 5, 121.

19 Winschoten

W. 419.

28 b H. R.

v.d.H. Sr. 8, 79. — W. 329.

Julij.

4 b 's Hertogenbosch

W. 327, (328). — R. B. 4, 1842, 691. — R. 15, § 62, p. 241.

Mei.

2 a N.-Brabant

1843.
W. 403, (376). — R. B. 4, 1842, 691. — R. 15, § 62, p. 241. — Rz. 12, Rv. 4, 233. — R. N. 4, 256. = 2 Mei 1845.**Augustus.**

15 Assen

W. 443. — Rz. 25, Sr. 8, 72. — R. N. 4, 52.

December.

12 Groningen Hof

W. 468. — R. 17, § 33, p. 139. — Rz. 5, B. W. 5, 123.

Januarij.

4 H. R.

1844.
R. B. 6, 1844, 193.

19 Zutphen Kgr.

W. 512. — R. B. 6, 1844, 380.

30 N.-Brabant

W. 481. — R. B. 6, 1844, 249.

Februarij.

14 Amsterdam Kgr V

R. B. 7, 1845, 224.

16 Tiel

W. 490. = 8 Maart 1844.

Maart.

8 Tiel

R. B. 6, 1844, 312. = 16 Februarij 1844.

April.

3 Gelderland

W. 491. — R. B. 6, 1844, 312.

10 Z.-Holland

W. 492.

Mei.

1 Rotterdam

R. B. 6, 1844, 782

Junij.

26 Utrecht

R. B. 6, 1844, 592.

Julij.

11 Amsterdam Kgr. I

W. 521. — R. N. 4, 164.

20 Goes Kgr.

W. 1006. — W. B. A. 24.

Augustus.

19 Amsterdam Kgr. II

R. B. 6, 1844, 684. = Amsterdam Kgr. II ... (3).

22 Assen Kgr.

W. 737. — R. B. 7, 1845, 700.

September.

9 Overijssel
30 Amsterdam Kgr. II

1841.
W. 661.
R. B. 6, 1844, 684.

October.

25 *b* H. R.

v. d. H. B. R. 6, 74. — W. 563, (562). — R. B. 7, 1845, 175. —
R. 18, § 52, p. 233. — Rz. 1, B. W. 1, 115.

30 H. R.

W. 551. = *b* 31 October 1844.

31 *b* H. R.

v. d. H. G. Z. 3, 33. — R. 18, § 53, p. 243. — Rz. 5, B. W. 5, 112.
= 30 October 1844.

November.

7 Amsterdam

R. B. 6, 1844, 684.

December.

4 Woubrugge Kgr.

W. 564.

17 *a* H. R.

v. d. H. Sr. 13, 31. — W. 588*b*. — R. 19, § 60, p. 253. — Rz. 9,
Rv. 1, 108.

Januarij.

7 Zutphen

1845.
W. 586. = 9 Januarij 1845.

9 Zutphen

R. B. 7, 1845, 367. = 7 Januarij 1845.

Februarij.

10 *a* H. R.

R. B. 7, 1845, 690. = *c* 11 Februarij 1845.

11 *e* H. R.

v. d. H. G. Z. 3, suppl. 6. — W. 613*a*. — R. 19, § 81, p. 348. =
a 10 Februarij 1845.

Maart.

3 N.-Holland

W. 607. — R. B. 7, 1845, 413. — R. 24, § 68, p. 311.

5 Nijmegen Kgr.

R. B. 7, 1845, 481. = Nijmegen Kgr. ... (1).

April.

4 *a* H. R.

v. d. H. G. Z. 3, 126. — W. 614*b*. — R. 20, § 44*b*, p. 198.

7 Overijssel

W. 633.

14 *b* Assen

W. 737. — R. B. 7, 1845, 828.

25 H. R.

v. d. H. G. Z. 3, 149. — W. 617. — R. 20, § 54, p. 257. — Rz. 2,
B. W. 2, 344.

Mei.

2 N.-Brabant

R. N. 4, 256. = 2 Mei 1843.

Augustus.

12 Zwolle Kgr.

W. 635.

26 Amsterdam Kgr. V

R. B. 8, 1846, 303.

November.

6 H. R.

v. d. H. G. Z. 3, 337. — R. 22, § 60, p. 280. = 7 November 1845.

7 H. R.

W. 661. = 6 November 1845.

December.

23 H. R.

v. d. H. G. Z. 3, 374. — R. 23, § 21, p. 114.

Januarij.

2 H. R.

1846.
v. d. H. G. Z. 4, 1. — W. 674. — R. B. 8, 1846, 120. — R. 22,
§ 69, p. 329. — Rz. 5, B. W. 5, 184.

Februarij.

25 Tiel

W. 726. — R. B. 2, 1852, 31. — P. W. 1854, 2, 249.

Maart.

26 Amsterdam

W. 732.

April.

3 *a* H. R.

v. d. H. G. Z. 4, 123. — W. 694. — R. 22, § 76, p. 386. — Rz. 2,
B. W. 2, 321.

Mai.**1846.**

29 *b* H. R. v.d.H. G.Z. 4, 315. — W. 737. — R.B. 8, 1846, 601. — R. 23, § 79, p. 386. — Rz. 5, B. W. 5, 193.

Augustus.

20 'sGravenhage Kgr. W. 734.

September.

24 Amsterdam W. 821.

26 Leiden W. 765.

November.

5 Meppel Kgr. W. 943. — R.B. 10, 1848, 497.

24 *c* H. R. v.d.H. G.Z. 5, 169. — W. 841. — R. 26, § 15, p. 45.

December.

8 Nieuweramstel Kgr. R.B. 9, 1847, 32.

24 *b* H. R. v.d.H. G.Z. 5, 251. — W. 794. — R.B. 9, 1847, 28, 305. — R. 25, § 72, p. 331.

Maart.**1847.**

19 *a* H. R. v.d.H. G.Z. 6, 1. — W. 798. — R. 25, § 84, p. 423.

April.

9 *a* H. R. v.d.H. G.Z. 6, 127. — W. 831. — R. 27, § 26, p. 101.

Mai.

4 *a* H. R. v.d.H. G.Z. 6, 156. — W. 821. — R. 27, § 44, p. 179.

Juni.

22 Utrecht Hof W. 821.

Augustus.

5 Zutphen W. 859. — R. B. 9, 1847, 585. — R. 36, § 68, p. 295.

October.

7 Schagen Kgr. W. 863.

8 'sHertogenbosch W. 2015.

November.

5 Meppel Kgr. W. 943.

December.

10 Loenen Kgr. W. 885.

April.**1848.**

20 Assen Kgr. W. 1042.

Mai.

8 Maastricht Kgr. W. 926.

24 Hoorn W. 975.

November.

17 *a* H. R. v.d.H. G.Z. 8, 192. — W. 1025. — R. 32, § 11, p. 45.

Februarij.**1849.**

12 Leiden W. 992.

Maart.

30 'sHertogenbosch W. 1305.

Juni.

15 *d* H. R. v.d.H. G.Z. 9, 126. — W. 1035. — R.B. 11, 1849, 225. — R. 33, § 8, p. 29.

30 Goes Kgr. W. 1155.

September.

25 Amsterdam Kgr. I W. 1057. — R.B. 1, 1851, 300.

December.

10 Limburg W. 1087. — R.B. 12, 1850, 485.

Januarij.	1850.
25 d H. R.	v. d. H. G. Z. 10, 22. — W. 1098. — R. 34, § 77, p. 323. — W. B. A. 70.
Maart.	
19 d H. R.	v. d. H. G. Z. 10, 153. — W. 1331. — R. 35, § 26, p. 118.
April.	
12 a Amersfoort	W. 1280.
Junij.	
27 Maastricht	W. 1155.
Augustus.	
9 Maastricht Kgr.	W. 1180.
September.	
3 Breda	W. 1169.
12 Arnhem	W. 1169. — R. B. 2, 1852, 403.
November.	
19 d H. R.	v. d. H. G. Z. 10, 392. — W. 1322. — R. 37, § 12, p. 54.
December.	
6 Utrecht Hof	W. 1280.
Januarij.	1851.
15 Friesland	W. 1201.
16 Assen Kgr.	W. 1197. — W. B. A. 89.
30 b Alkmaar	R. B. 1, 1851, 455.
Februarij.	
13 Assen Kgr.	W. 1256. — R. B. 3, 1853, 491.
19 Rotterdam	W. 1228.
Maart.	
18 N.-Brabant	W. 1306. — R. 37, § 77, p. 372.
Junij.	
6 H. R.	v. d. H. B. R. 13, 123. — W. 1247. — R. 39, § 22, p. 99.
September.	
25 Appingadam	W. 2118.
October.	
8 Utrecht	W. 1300. — R. B. 2, 1852, 117.
31 b H. R.	v. d. H. B. R. 13, 223. — W. 1280. — R. 40, § 24, p. 99.
November.	
18 N.-Brabant	R. 40, § 81, p. 368.
December.	
30 a Zeeland	R. B. 2, 1852, 676.
30 Nijmegen	W. 1299.
Maart.	1852.
2 Amsterdam	W. 1331. — R. B. 2, 1852, 330. — Rz. 25, Sr. 8, 80. — A. R. 2, 287.
5 's Gravenhage	W. 1314. — P. W. 1852, 1, 142. — T. v. R. 7, 1853, 5.
April.	
9 Tiel	W. 2470. — T. v. R. 11, 1857, 26.
19 Assen	W. 1461. — R. B. 3, 1853, 511. — P. W. 1853, 2, 273. — T. v. R. 9, 1855, 81.
Junij.	
8 c H. R.	v. d. H. Sr. 1852, 1, 255. — W. 1402 c. — R. 42, § 18, p. 71. — Rz. 23, Sr. 6, 84.
15 N.-Brabant	W. 1448.
30 a Gelderland	W. 1375. — R. B. 2, 1852, 586.

Augustus.		1852.
26 's Gravenhage Kgr.	W. 1363.	
September.		
2 's Gravenhage Kgr.	W. 1365.	
30 Roermond	W. 1384, (1380).	
December.		
13 Oostburg Kgr.	R. B. 4, 1854, 601.	
14 e H. R.	v. d. H. G. Z. 11, 366. — W. 1464. — R. 43, § 56, p. 284.	
Januarij.		1853.
12 Gelderland	W. 1431. — R. B. 3, 1853, 313.	
Mai.		
13 Utrecht	W. 1466.	
20 Tiel	W. 1631. — P. W. 1855, 2, 271. — T. v. R. 10, 1856, 328.	
Junij.		
6 H. R.	T. v. R. 12, 1858, 3, = b 6 Junij 1856.	
25 b Drenthe	W. 1630. — R. B. 5, 1855, 513. — R. 50, § 87, p. 392. — T. v. R. 9, 1855, 369.	
Julij.		
5 Gelderland	W. 1475. — R. B. 4, 1854, 93.	
September.		
21 Gelderland	W. 1477. — R. B. 4, 1854, 110.	
November.		
29 Nijmegen	W. 1493.	
Januarij.		1854.
6 b H. R.	v. d. H. B. R. 18, 27. — W. 1510. — R. 46, § 72, p. 284. — Lutt. 1854, 10.	
20 a H. R.	v. d. H. B. R. 18, 41. — W. 1508. — R. 46, § 86, p. 336. — G. stem. 122. — W. B. A. 242b. — Lutt. 1854, 17.	
Februarij.		
4 b Drenthe	W. 1631. — R. B. 5, 1855, 513.	
8 c Gelderland	P. W. 1854, 2, 248. = 15 Februarij 1854.	
15 Gelderland	W. 1520. — R. B. 4, 1854, 252. = c 8 Februarij 1854.	
17 a H. R.	v. d. H. B. R. 18, 187. — W. 1518. — R. 47, § 8, p. 43.	
April.		
26 Gelderland	W. 1547.	
Junij.		
10 Breda Kgr.	W. 1562.	
16 b H. R.	v. d. H. B. R. 18, 452. — W. 1550a.	
21 Zierikzee Kgr.	W. 1597.	
27 e H. R.	v. d. H. G. Z. 12, 177. — W. 1667d. — R. 48, § 6, p. 33.	
Julij.		
19 Tiel	W. 1572. — R. 50, § 89, p. 403. — P. W. 1854, 1, 34. — T. v. R. 9, 1855, 80.	
September.		
1 's Hertogenbosch	W. 1810.	
19 Groningen Kgr.	W. 1769.	
November.		
24 's Gravenhage	W. 1608.	
December.		
8 Tiel	W. 1649. — T. v. R. 9, 1855, 369.	
18 Woerden Kgr.	W. 1669.	

December.

19 Oostburg Kgr.
29 a Gelderland
29 b Gelderland

1854.
R. B. 4, 1854, 605.
W. 1614. — R. B. 5, 1855, 123. — R. 50, § 83, p. 361.
W. 1631.

Januarij.

2 Nijmegen

1855.
W. 1631. — P. W. 1855, 2, 269.

Maart.

30 Zierikzee

W. 1660.

Juniij.

20 Loenen Kgr.
27 b Gelderland

W. 1666.
W. 1686.

Julij.

28 Almelo

v. d. H. G. Z. 14, 107.

Augustus.

9 Brielle

W. 1673.

September.

20 Overijssel

W. 1692. — R. 53, § 75, p. 354.

October.

30 Nijmegen

W. 1697.

November.

6 Breda
20 Nijmegen
27 h H. R.

W. 1699, (1694).
W. 1701. — R. B. 7, 1857, 113. — G. stem 219.
v. d. H. G. Z. 12, 323. — W. 1823b. — R. 51, § 45, p. 188.

December.

18 a N.-Brabant
18 b N.-Brabant

W. 1714.
W. 1717.

Februarij.

13 Amsterdam
29 a H. R.

1856.
R. B. 6, 1856, 287.
v. d. H. G. Z. 13, 229. — W. 1727. — R. B. 6, 1856, 211. — R. 52, § 41, p. 177. — P. W. 1855, 2, 272. — T. v. R. 10, 1856, 329.

Maart.

7 b H. R.
7 c H. R.
7 d H. R.

R. B. 6, 1856, 230.
R. B. 6, 1856, 237.
R. B. 6, 1856, 244.

April.

8 a H. R.

v. d. H. Bel. 6, 282. — W. 1748. — R. 52, § 66, p. 291. — V. Bel. 1856, 34.

23 a 's Hertogenbosch

W. 1747.

25 a H. R.

v. d. H. G. Z. 12, 421. — W. 1744a, (1729). — R. 53, § 2, p. 5.

25 b H. R.

v. d. H. G. Z. 12, 403. — W. 1744b. — R. 53, § 1, p. 1.

Mei.

10 Overijssel
23 b H. R.

W. 1864.
v. d. H. B. R. 20, 366. — W. 1753. — R. 53, § 20, p. 105.

Juniij.

6 b H. R.

v. d. H. G. Z. 13, 311. — W. 1858. — R. B. 6, 1856, 328. — R. 53, § 32, p. 162. = 6 Juniij 1853.

10 Heerenveen

R. B. 7, 1857, 225.

11 Almelo

W. 2786.

18 Amsterdam Kgr. IV

R. B. 6, 1856, 497.

Augustus.

2) Breda Kgr.

W. 1780. — Lu't. 1856, 153.

September.10 *b* Gelderland

17 Gelderland

October.

2 Gorinchem Kgr.

8 Heerenveen

16 Arnhem

17 Woerden Kgr.

22 Amersfoort

29 *a* H. R.**November.**

11 Leiden

17 Boxmeer Kgr.

December.

10 Deventer

Januarij.

13 N.-Brabant

29 Appingadam

Maart.

20 H. R.

21 Appingadam Kgr.

24 *c* H. R.**April.**

3 H. R.

7 Winschoten Kgr.

21 Winschoten Kgr.

22 *f* H. R.**Junij.**10 *c* H. R.**Augustus.**

3 Sommelsdijk Kgr.

September.

14 Goes

18 Brielle

November.

3 Nijmegen

17 H. R.

December.

24 Maastricht

Januarij.

8 Zierikzee

Mei.14 *b* H. R.19 *a* 's Hertogenbosch

20 Arnhem

29 Arnhem

Junij.

9 's Hertogenbosch

1856.

W. 1790.

W. 1789. — R. B. 7, 1857, 113. — R. 58, § 64, p. 327. — G. stem 262. — W. B. A. 381. — Lutt. 1856, 164.

W. 1795. — G. stem 266.

R. B. 7, 1857, 225.

W. 1805. — R. 55, § 55, p. 272.

W. 1892. — G. stem 315.

W. 2024. — R. B. 7, 1857, 359.

v. d. H. G. Z. 13, 336. — W. 1864. — R. 54, § 21, p. 83.

W. 1813.

W. 1861. — G. stem 299.

W. 1865. — R. B. 7, 1857, 519. — Themis 6, 1859, 96.

1857.

W. 1967. — R. 58, § 63, p. 322. — P. W. 1858, 1, 89. — T. v. R.

W. 2053.

13, 1859, 51.

v. d. H. B. R. 21, 217. — W. 1838. — R. 55, § 46, p. 227.

W. 1844.

v. d. H. Sr. 1857, 110. — W. 1975. — R. 55, § 49, p. 245.

v. d. H. G. Z. 14, 79. — W. 1840. — R. 55, § 55, p. 265.

W. 1852.

W. 1889. — G. stem 314.

v. d. H. G. Z. 14, 138. — W. 1977 *c*. — R. B. 7, 1857, 225. —

R. 55, § 64, p. 315. — G. stem 359. = H. R. ... (27).

v. d. H. G. Z. 14, 199. — W. 1932 *a*. — R. 56, § 28, p. 128.

W. 1890.

W. 1953.

W. 1906.

W. 1960.

v. d. H. Sr. 1857, 397. — W. 2002. — R. 57, § 24, p. 121.

W. 1945, (1976).

1858.

W. 2050.

v. d. H. G. Z. 15, 100. — W. 1961. — R. 59, § 25, p. 133.

W. 1972. — G. stem 357.

W. 2014. = 29 Mei 1858.

R. B. 8, 1858, 508. = 20 Mei 1858.

W. 2014.

September.

1858.

- 7 Zierikzee W. 2090.
8 Almelo W. 2019. — R. B. 9, 1859, 269. — R. 64, § 84, p. 404.

November.

- 3 Utrecht W. 2100.
8 Arnhem W. 2166. — R. B. 10, 1860, 222.

December.

- 6 Utrecht Hof W. 2024.
14 Nijmegen W. 2055. — R. B. 9, 1859, 113. — R. 62, § 78, p. 380.

Januarij.

1859.

- 4 a H. R. v.d.H. G.Z. 16, 1. — W. 2023. — R. 61, § 2, p. 5.
20 Gorinchem Kgr. W. 2031.

Maart.

- 24 a Arnhem W. 2167. — R. B. 10, 1860, 223.

Mei.

- 4 a Utrecht W. 2100.
24 b H. R. v.d.H. Sr. 1859, 253. — W. 2068 b. — R. 62, § 31, p. 148.

Juni.

- 24 's Hertogenbosch W. 2105.
30 a Maastricht W. 2095.

Julij.

- 16 a H. R. v.d.H. Sr. 1859, 354. — W. 2033 a. — R. 62, § 58, p. 282.

September.

- 20 a Zeeland R. B. 11, 1861, 29.

October.

- 17 a Limburg W. 2131.

Januarij.

1860.

- 20 's Hertogenbosch W. 2209. — T. v. R. 15, 1861, 6.

Februarij.

- 2 Groningen W. 2532. — R. B. 12, 1862, 179.

Maart.

- 20 Heerenveen W. 2234. — G. stem 486.
20 Dordrecht Kgr. W. 2168.

Juni.

- 15 a H. R. v.d.H. B. R. 24, 203. — W. 2179. — R. 65, § 9, p. 61.
29 b H. R. v d.H. B. R. 24, 264. — W. 2185. — R. 65, § 23, p. 144. — G. stem 461.

September.

- 10 Limburg W. 2206.
18 b H. R. v.d.H. G.Z. 17, 167.
19 b Alphen Kgr. W. 2303. — G. stem 520.
19 c Alphen Kgr. W. 2305.

December.

- 19 e H. R. v.d.H. G.Z. 17, 300. — W. 2245 b. — R. 66, § 43, p. 311. — G. stem 485.

Januarij.

1861.

- 2 Rotterdam W. 2256.

Februarij.

- 28 Arnhem W. 2280. — R. B. 12, 1862, 300.

April.		1861.
22 Limburg	W. 2285.	
23 Leiden	W. 2286. — R. B. 11, 1861, 637.	
25 Slidrecht Kgr.	W. 2288.	
Juni.		
5 b Loenen Kgr.	W. 2292.	
Januarij.		1862.
23 a H. R.	v. d. H. B. R. 26, 200. — W. 2349. — R. 70, § 15, p. 104.	
27 Breda	W. 2358.	
Maart.		
26 Loenen Kgr.	W. 2383.	
28 Tiel	W. 2401.	
April.		
3 Arnhem	W. 2366. — R. B. 14, 1864, 267.	
Mai.		
26 Z.-Holland	W. 2395.	
Juni.		
16 b Z.-Holland	W. 2405. — G. stem 576. — W. B. A. 694.	
17 Nijmegen	W. 2404.	
Julij.		
17 Gouda Kgr.	W. 2394.	
Januarij.		1863.
21 c Amsterdam	W. 2484. — R. B. 15, 1865, 364.	
Februarij.		
23 Dordrecht	W. 2562. — R. B. 14, 1864, 556.	
Maart.		
3 b H. R.	v. d. H. Sr. 1863, 62. — W. 2463 b. — R. 73, § 38, p. 251.	
April.		
21 Breda	W. 2515.	
22 Amersfoort	W. 2503.	
Juni.		
1 Utrecht Hof	W. 2503. — R. B. 15, 1865, 144.	
17 Hoorn	W. 2519.	
26 c H. R.	v. d. H. B. R. 27, 436. — W. 2499. — R. 74, § 37, p. 215.	
Augustus.		
25 b H. R.	v. d. H. Sr. 1863, 257. — W. 2515. — R. 74, § 51, p. 320.	
November.		
16 Utrecht Hof	W. 2562. — R. B. 14, 1864, 267.	
Januarij.		1864.
25 Z.-Holland	W. 2562. — R. B. 14, 1864, 556.	
April.		
14 Drenthe	W. 2599. — R. B. 16, 1866, 467.	
Mai.		
30 b Groningen Hof	R. B. 15, 1865, 294.	
Juni.		
24 Brielle	R. B. 14, 1864, 861.	
30 Leeuwarden	W. 2623.	
30 Roermond	W. 2772. — G. stem 755.	
Augustus.		
23 b H. R.	v. d. H. G. Z. 21, 143. — W. 2616 a. — R. 77, § 48, p. 342.	
September.		
3 Amersfoort	W. 2629.	
21 Gelderland	W. 2697. — R. B. 15, 1865, 512. — G. stem 717. — W. B. A. 840.	

December.		1864.
12 Overijssel	W. 3342. — G.stem 1038.	
Januarij.		1865.
26 Maastricht	W. 2663.	
Maart.		
9 Arnhem	W. 2759. — R. B. 15, 1865, 541.	
April.		
12 a H. R.	v. d. H. Sr. 1865, 194. — W. 2698. — R. B. 16, 1866, 25. — R. 79, § 55, p. 460.	
Juniij.		
27 Z.-Holland	W. 2704.	
October.		
31 Leiden	W. 2770.	
December.		
18 Overijssel	W. 2786.	
23 a Drenthe	W. 2774.	
28 'sGravenhage Arb.	W. 2754. — R. en W. 1866, 18, 77.	
Januarij.		1866.
8 Limburg	W. 2772.	
Februarij.		
16 'sGravenhage	W. 2772.	
Maart.		
8 c Noordwijk Kgr.	W. 2845. — W. B. A. 913.	
15 Roermond	W. 2838.	
April.		
25 Alphen Kgr.	W. 2815. — R. B. 16, 1866, 673.	
Juniij.		
28 a Appingadam	R. B. 17, 1867, 88.	
November.		
12 Limburg	v. d. H. B. R. 32, 288. — W. 2885, 2948. — W. B. A. 913.	
Februarij.		1867.
1 Tiel	W. 2879.	
12 Gorinchem	W. 2874.	
Maart.		
11 b H. R.	W. 2883.	
April.		
8 Rotterdam	W. 2941.	
29 Z.-Holland	W. 2900.	
September.		
7 Z.-Holland	W. 2936.	
October.		
29 Lemmer Kgr.	W. 3001. — W. B. A. 993. — G.stem 875.	
November.		
26 b Amsterdam	W. 2987.	
Maart.		1868.
13 a H. R.	v. d. H. B. R. 32, 250. — R. B. 19, 1869, 1. — R. 88, § 31, p. 267.	
Februarij.		1869.
17 Hoorn	W. 3126.	
April.		
27 Groningen Hof	W. 3117. — R. B. 19, 1869, 571.	

Junij.	1869.
24 Sommelsdijk Kgr.	W. 3127.
28 Limburg	W. 3134.
Januarij.	1870.
20 Alkmaar	W. 3237.
22 Leiden	W. 3180.
Februarij.	
25 H. R.	v.d.H. B.R. 34, 288. — W. 3190. — R. 94, § 25, p. 190.
Maart.	
29 Groningen Hof	W. 3242.
Mai.	
13 b H. R.	v.d.H. B.R. 34, 453. — W. 3214. — R.B. 20, 1870, 728. — R. 95, § 6, p. 40. — G.stem 978.
Junij.	
1 Utrecht	W. 3270, (3269). — R. B. 20, 1870, 664.
17 Tiel	W. 3284.
29 Utrecht	R. B. 20, 1870, 692.
September.	
6 Breda	W. 3291. — P. W. 1870, 2, 302. — R. W. v. N. 127.
9 Goes	W. 3403. — R. B. 22, 1872, 213.
December.	
21 a Utrecht	W. 3318, (3336). — R. B. 21, 1871, 470.
Februarij.	1871.
22 a Dokkum Kgr.	W. 3383.
22 b Dokkum Kgr.	W. 3396.
Maart.	
8 Wageningen Kgr.	W. 3321.
Mai.	
3 Gelderland	W. 3334. — R. B. 21, 1871, 637.
10 Gorinchem	W. 3377. — G.stem 1047.
Junij.	
6 Amsterdam	W. 3392. = 6 Junij 1873.
27 Zeeland	W. 3367. — R. B. 22, 1872, 757.
27 Woerden Kgr.	W. 3346.
Julij.	
17 c H. R.	v.d.H. G.Z. 25, 508. — W. 3361 b. — G.stem 1042. — W. B. A. 1184.
Augustus.	
14 Heerenveen Kgr.	W. 3450.
December.	
5 Doetinchem Kgr.	W. 3489.
Mai.	1872.
28 Hoogeveen Kgr.	W. 3461. — R. B. 1, 1873, 118.
November.	
25 Z.-Holland	W. 3536.
Junij.	1873.
6 Amsterdam	R. B. 1, 1873, 199. = 6 Junij 1871.
30 Limburg	W. 3621. — M. v. H. 15, 182.

UITSPRAKEN ZONDER DAGTEEKENING OPGEGEVEN.

1	Alphen Kgr. (... 1858).	W. 1990.
3	Amsterdam Kgr. II.	R.N. 4, 184. = 19 Augustus 1844.
2	Breda Kgr.	W. 1669.
3		W. 2054. — G.stem 396.
6	Dordrecht.	W. 2017.
4	Dordrecht Kgr.	W. 2017.
27	Hooge Raad.	G.stem 601. = f 22 April 1857.
1	Nijmegen Kgr.	W. 593. = 5 Maart 1845.
3	Zierikzee.	W. 1597.
4	Zwolle.	W. 2241. — G.stem 490.

LIJST VAN VERBETERINGEN.

Domein 4 en 5 — H. R. 29 Februarij 1856 moet zijn *a.*

**LIJST DER VERKORTINGEN VAN DE OPGENOMEN VERZAMELINGEN,
MET OPHELDERING VAN DE AANHALING DIER WERKEN.**

A. R. 2, 30. A. V. 5, § 1, p. 1. G.stem 200. v. d. H. » Bel. 5, 1. » B. R. 6, 1. » G. Z. 3, 1. » J. en V. 4, 1. » Sr. 7, 1. » » 1848, 1, 25. » Z. R. S. 2, 1. J. C. 4, 1861, 86. K. v. H. 258. LUTT. 1852, 189. M. v. H. 8, 210. N. N. 8, 1869, 280. O. en M. 8, 1852, 210. » 14, II, 4 (1862), 170. P. W. 1850, 2, 160. R. 10, § 1, p. 1. R. B. 10, 1848, 21. » 10, 1860, 21. R. en W. 1853, 8, 287. R. N. 4, 1. R. W. v. N. 100. Rz. 8, Kh. 2, 1.	Amsterdamsche Regtspraak, deel 2, blz. 30. Algemeene verzameling van Decisiën, Arresten enz. in Registratie- zaken enz., deel 5, § 1, blz. 1. Gemeentestem. Weekblad aan de belangen van de Gemeenten in Nederland gewijd. 's Gravenhage, n° 200. Verzameling van arresten van VAN DEN HONERT. Afdeling Belastingen, deel 5, blz. 1. » Burgerlijk Regt en Regtsvordering, deel 6, blz. 1. » Gemengde zaken, deel 3, blz. 1. » Jagt en Visscherij, deel 4, blz. 1. » Strafrecht en Strafvordering, deel 7, blz. 1. » » » » jaarg. 1848, deel 1, blz. 25. » Zegel, Registratie en Successie, deel 2, blz. 1. Juridische Correspondent, deel 4, jaargang 1861, bl. 86. Mr. F. KUIJPER VAN HARPEN, verzameling van gewijsden in zaken van Zee-Assurantie sedert 1838, blz. 258. LUTTENBERG'S Chronologische verzameling van wetten en beslui- ten, thans uitgegeven door L. N. SCHUURMAN, jaargang 1852, blz. 189. Magazijn van Handelsrecht, door Mrs. A. DE VRIES en J. A. MOLSTER, deel 8, blz. 210. Notariële Nieuwsbode, deel 8, jaargang 1869, blz. 280. Opmerkingen en Mededeelingen van Mrs. A. OUDEMAN en G. DIEPHUIS, deel 8, jaargang 1852, blz. 210. Opmerkingen en Mededeelingen van Mrs. A. OUDEMAN en G. DIEPHUIS, deel 14, 2^e reeks, deel 4 (jaar 1862), blz. 170. Periodiek Woordenboek der Registratie, jaargang 1850, deel 2, blz. 160. Nederlandsche Regtspraak door Mr. A. BROCK en J. COHEN STUART, thans vervolgd door Mr. DE GIJSELAAR, deel 10, § 1, blz. 1. Regtsgeleerd Bijblad, behoorende tot de Ned. Jaarboeken voor Regtsgeleerdheid en Wetgeving, deel 10, jaargang 1848, blz. 21. Regtsgeleerd Bijblad, behoorende tot de Nieuwe Bijdragen voor Regtsgeleerdheid en Wetgeving, deel 10, jaargang 1860, blz. 21. Regt en Wet, Tijdschrift voor het Notaris-ambt, jaargang 1853, deel 8, bl. 287. Het Regt in Nederland, uitgegeven door Mr. C. H. PERK en Mr. M. H. 's JACOB, deel 4, blz. 1. Regtskundig Weekblad voor het Notaris-ambt, nummer 100. De Regtzaal, bearbeid door Mr. J. B. VOS, onder toezigt van Mr. J. E. GOUDSMIT, deel 8, Koophandel boek 2, blz. 1.

Themis 5, 1844, 1.	Themis. Regtskundig tijdschrift, door Mrs. DAV. H. LEVYSSOHN, A. DE PINTO, enz., deel 5, jaargang 1844, blz. 1.
T. v. N. R. 3, 60.	Tijdschrift voor het Nederlandsch Regt, onder redactie van Mr. A. OUDEMAN en Mr. G. DIEPHUIS, deel 3, blz. 60.
T. v. R. 11, 1857, 1.	Tijdschrift voor de Registratie, het Notaris-ambt, het Hypotheekwezen en de regten van Zegel en Successie, elfde jaargang, 1857, blz. 1.
V. 8, 2 ^e gd. 1.	Verzameling van decisiën, arresten enz., in registratie-zaken enz., deel 8, tweede gedeelte, blz. 1.
V. Bel.	Verzameling der wetten, besluiten enz., betreffende de dir. bel. en de in- en uitgaande regten en accijnsen.
V. en O. 1, 1854, 1.	De Juridische Vraagstuk en Opmerker, deel 1, jaargang 1854, blz. 1.
W. 3375.	Weekblad van het Regt, n ^o 3375.
W. B. A. 100.	Weekblad voor Burgerlijke Administratie. Arnhem, n ^o 100.
W. v. N. R. 48.	Weekblad voor Notaris-ambt en Registratie, onder redactie van J. P. SPRENGER VAN ELJK, te 's Gravenhage, n ^o 48.

Waar eenig nummer, bv. van het Weekblad van het Regt, of eenige bladzijde, twee of meer uitspraken van dezelfde dagteekening bevat, is ter onderscheiding bij de cijfers eene volgreuter gevoegd; vermits echter eene tweede beslissing van denzelfden dag en van hetzelfde collegie soms eerst gedurende de bewerking verschijnt, wordt aan die tweede beslissing de eerste volgreuter *a* gegeven.

Waar de namen van provinciën en van steden dezelfde zijn, beduidt de naam alleen, zonder eenige bijvoeging, de vonnissen van Arr.-Regtbanken. De bijvoegingen: H. G., Hof, R. v. J., Kgr., Kgd., Arb., 1ⁿ a., Krr., beteekenen dat de beslissingen zijn geweest door het (voormalig) Hoog Gerechtshof, het Prov. Gerechtshof, den Raad van Justitie, door het Kantongerecht, in Kort geding, door Arbiters, in 1sten aanleg, door den Krijgsraad. H. Ger. N. I. beteekent Hoog Gerechtshof van Ned. Indië; H. Mil. Ger. beteekent Hoog Militair Gerechtshof.

De gewijsden welke zonder opgave van dagteekening zijn uitgegeven, zijn afgedrukt in alphabetische volgorde van de Regterlijke collegiën die ze geweest hebben; bijaldien deze beslissingen in eenige verzameling ook onder hare dagteekening zijn opgegeven, is daarheen verwezen, even als ook over en weder verwijzingen bestaan tusschen de uitspraken, die onder verschillende dagteekeningen voorkomen.

22